

A

KEGYES-TANÍTÓREND

KECSKEMÉTI FŐGYMNASIUMÁNAK

ÉRTESÍTŐJE

az 1886/87-iki tanévről.

KÖZLI

TÓTH ANTAL

IGAZGATÓ.

KECSKEMÉTEN,
NYOMATOTT TÓTH LÁSZLÓNÁL.
1887.

A

KEGYES-TANÍTÓREND
KECSKEMÉTI FŐGYMNASIUMÁNAK
ÉRTESÍTŐJE

az 1886/87-iki tanévről.

KÖZLI
TÓTH ANTAL
IGAZGATÓ.

KECSKEMÉTEN,
NYOMATOTT TÓTH LÁSZLÓNÁL.
1887.

TARTALOM.

- I. Az állateposzról. Erdélyi K.
 - II. Tanári kar.
 - III. Előadott tananyag; tankönyvek.
 - 1) Rendes, kötelező tantárgyak.
 - 2) Rendkívüli, nem kötelező tantárgyak.
 - 3) A jövő évre előirányzott tananyag és tankönyvek.
 - IV. Kidolgozott írásbeli feladványok.
 - 1) Magyar nyelven.
 - 2) Német nyelven.
 - 3) Érettségi feladványok.
 - V. Adatok az intézet történetéhez.
 - 1) Az intézet beléletéhez.
 - 2) Az intézet külső viszonyaihoz.
 - 3) Fontosabb ügyiratok, rendeletek, utasítások.
 - 4) Könyvtárak.
 - 5) Szertárak.
 - 6) Önképzőkör.
 - 7) Az 1886/7. évben kitűzött pályázatokról.
 - 8) Ösztöndíjak, jutalmak, segélyezések.
 - VI. A tanulók érdemsorozata.
 - VII. Statisztikai kimutatások.
 - 1) A tanulókról általában.
 - 2) Az érettségi vizsgálatokról.
 - VIII. Értesítés a jövő tanévről.
-

Az állateposról.¹⁾

I.

Bevezetés.

*„Moult estion fol et nusart
Trestuit qui créion Renart“.
Renart 879.*

A francia irodalomban Roman de Renart, a németben Reineke Fuchs néven ismeretes egy nagy állatmesecyklus, melyben az állatok valószínűs feudalis államot képeznek, s melyben a tulajdonképeni tárgy: a róka csinyjei és a róka és farkas ellenségeskedése és párbaaja.

E költemények a középkornak kedvenc olvasmányai közé tartoznak, mely beléjük lehelte egész lelkét, szellemét. De nem azt a mély hitbéli meggyőződését, melylyel annyi nagyszerű tettet vitt véghez; nem azt az ábrándos lovagi szellemet, mely főnköltségével és romantikájával még manap is elandalit bennünket, egy késő század eszménynélküli embereit. A középkor az állatepos javarészenek keletkezésekor már elfordult vala ideáljaitól; sőt annyira túlzásba esett, hogy gúnynyal üldözte azokat. A mit előbb mélységesen tiszteltek vagy hittel és szeretettel tettek, zarándoklatok, keresztetes hadjáratok, csodák, legendák, párbaajok, lovagiság, pápaság: mind az az állateposban parodizálva van, szelid és könnyed gúnynyal, mely mindamellert nem kevésbé eleven és mély. Hiába küzdött ellene a papság; hiába emelte föl már Bernát, clairvauxi apát hatalmas szavát eme tagadó, cynikus szellem ellen. Maguk az egyháziak is nagy részben áldozatai lettek e szellemnek. Gauthier de Coinsy, a szent szűz csodatételeiről szóló 1233-ban megjelent könyvében felháborodottan ostorozza az egyház embereit azért, hogy nem csak hogy kápolnáik számára nem gondoskodnak a Boldogságos Szűzet ábrázoló képekről, hanem inkább szobáikban fölfüggesztik az Ysen-grimus rút kalandjait feltüntető festményeket. Sőt maguk a templomok is megnyitották ajtaikat az állatepos profán hőseinek.

Az irodalom oly nagy szeretettel foglalkozott az állateposszal, hogy abból a középkor egyik legnagyobb költeménye lett. Kerek számmal 120,000

¹⁾ Egy nagyobb értekezés néhány fejezete.

verset lehet összeolvasni csak a latin, francia és német feldolgozásokban. Pedig ezzel még egyáltalán nincsen teljes képünk az állatepos elterjedéséről. Van még catalon állatepos, melynek szerzője Ramon Lull; van olasz, és pedig két, egy éjszaki és egy déli változatban, egyes mesék találhatók az angoloknál, a svédek-, esztek-, finneknél és lappoknál, szintúgy a litvánoknál és magyaroknál; kiválóan szép és sajtáságos felfogású az orosz állatepos; messze bent Ázsiában, a mesék őshazájában, Indiában, sőt éjszaki és déli Afrikában is találunk állatepos töredékeket.

E nagy elterjedéssel együtt jár a tartós kedveltség. Az állatepost már századok óta olvassák gyönyörrel. Oly nagy költők, mint Goethe és Oehlenschläger, nem tartották átdolgozásra méltatlannak. A festészet terén kitűnnek Kaulbach Goethe Reineke Fuchsához adott rajzai. Önállóbban utánozta az állatepost Casti „Gli animali parlanti“ című nagy satirikus költeményében.

Joggal mondotta ilyformán már húsz év előtt Ch. Potvin: „Nincs a középkornak az a tárgya, mely annyi költőt foglalkoztatott, annyi kutatást és magyarázatot vont volna maga után, s melyet annyi nyelven méltattak volna kiadásra, mint az állatepos“. Azóta az állatepos irodalma akkori terjedelmének legalább egy harmadrészevel szaporodott. Megkezdődött az *embarras des richesses*; s ma már az is hasznos munkát végez, ki annyi tudós művén átmenve, az állatepos kérdésének jelenlegi állását föltüntető eredményeket összegezi.

Az állatepos Franciaországban volt legnépszerűbb. Legnagyobb részt francia alkotás is. A francia szellem kiváló kedvét lelte mindig a satirában. *La France était toujours une monarchie tempéree par le vaudeville*, mondották jogosan.

A francziák útján jutott a németekhez; de ezeknél nem igen tudott népszerűségre vergődni. Azomban Németországon kezdették legelsőben a nagy költemény tudományos tárgyalását.

II.

Az állatepos eredetének kérdése.

„*Les poèmes de Renart n'ont pas une origine germanique*“.

Jonekbloetnál 25.

„*Die Geschichte der Poesie kennt keine Verjährung des Irrtums*“.

J. Grimm, Kl. Schr. V. 180.

1. Az állatepos eredetének kérdését J. Grimm teremtette. Alapvető műve: Reinhart Fuchs, Berlin, 1834. E műben kifejtett eredet-hypotesise főbb vonásaiban a következő.

A költészet nem elégedett meg azzal, hogy az embert ölelte föl tárgyul; az állatokat is belevonta tárgyalásai körébe. Az is költészet már, midőn sok nyelv az állatoknak, sőt az élettelen és elvont tárgyaknak is, nemet tulajdonít. A nemmel, illetőleg az abban nyilatkozó költészettel adva van úgyszólván az állatmese eredete, majdnem szükségessége.

Az állatmese eredete a nép költői világnézetében gyökerezik. A nép ugyanis az állatok különböző ösztöneiben és életmódjaiban ezer vonást észlel, melyek az emberi léleknek mintegy analogonját sejtetik. A társadalom fejletlenebb korában okvetetlenül bensőbb viszony volt az ember- és állatvilág között. E két világ között akkor nem volt biztos határvonal. Mindenütt elterjedt a hit, hogy az emberek állatokká változhatnak és viszont; hogy a lélek a halál után vándorútra kél. Az ember meg vala győződve arról, hogy az állatok jóstehetséggel megáldott lények, melyek bűvös erők felett uralkodnak; hogy képesek előre látni az emberek sorsát; nincs kizárva az a lehetőség, hogy emberi nyelveken szóljanak. Innen e jellemző mondások: „eo tempore, quo humanae copia eloquentiae cunctis inerat animantibus“, „als noch die Tiere sprachen“, „en ce tens que les bestes parloient“, „quando le bestie parlavano“. E mellett az állatoknak saját titokzatos nyelvök is volt.

Mindez azt eredményezé, hogy az emberek az állatoknak több tért engedtek, bevezetve azokat az önálló cselekvés, az emberi események körébe. Ennek következtében az ily naivul felfogott állatvilágról szükségképen „állatmondák“ képződtek, melyek ősrégi szóbeli hagyományban gyökerestek. Ezekből aztán a különböző idő- és helykörülmények hatása alatt variánsok képződtek. Az állatmonda eredete tehát az, mi az eposé, és abban is megegyez vele, hogy egyik helyen felvirul, míg a másikon csak szórványos töredékekben marad meg, vagy ki is pusztul egészen.

Az egész Reinharttról szóló „monda-cyklus“ népies regéken alapszik, melyek a germán törzs ölében őriztetek meg és fejlődtek tovább, s így lőnek későbbben tisztán német állatmondává. Ez németalföldön, éjszaki Franciaországban és nyugati Németországban fejlődött ki és nem lépte át e szűk terület határait; nem jutott el Dél-Franciaországba és Olaszhonba, nem a keltákhoz, nem Angolországba és Szkandináviába, sem a szláv földre.

Az „állatmonda“ németsege mellett mindenek előtt ékesszólón tanúsodik az állatok között levő komaság, melyet az állateposban is feltalálunk. Mellette bizonyítanak még: a rókának és a farkasnak tulajdonított főszerepek, e két állat engesztelhetetlen gyűlölete egymás ellen és a medve királyi volta (ez a hatalom az első időkből kizárólag a medvének tulajdonították és nem az oroszlánnak). A legnyomósabb bizonyíték azonban az állatepos hőseinek tulajdonnevei, különösen Reinharté és Isengrimé, melyek kétségtelenné teszik a német eredetet. A

Reinhart név maga is elegendő annak bebizonyítására, hogy az állatmonda a frankok között a IV—VI. században már el volt terjedve, tehát olyan korban, midőn a gall nyelv a német dialectusokra már nem gyakorolhatott befolyást.

Az állatepos terén a különböző népeknél általános hasonlóságokra bukkanunk. Ezeket igen egyszerűen magyarázza meg az árja törzsek ősrégi rokonsága és az állatmondák eredeti elemeinek „fluctuatiója“.

Kölcsönzésről csak nagyon ritkán, csak kivételes esetekben lehet szó. Hogy a „német“ állatepos független keleti gyűjtemények befolyásától, az a többi között már abból is kiviláglik, hogy a keleti mesék elbeszélések keretébe foglalván és összefüggetlenek; a „német“ állateposban, keleti befolyás esetén, maradt volna valami a keleti keretből; de ezeknek nyomuk sincs.

A német eredet mellett néphitbeli és mythikus vonások is szólnak, mely utóbbiak egyszersmind az „állatmondák“ nagy régiségének bizonyítékai.

A görögök és a rómaiak meséi csak nyomorú forgácsai az eredeti „állatmondáknak“. A görög és a német mesék egyezésének igen ritka esetekben a Byzantium útján való kölcsönzés szolgálhat magyarázatul, melyet a gótok, longobardok és frankok közvetítettek. De ez a kölcsönzés nagyon kétséges, és ha lehetőségét meg is engedjük, abból még nem következik, hogy tényleg meg is történt.

J. Grimm alapvető nézetei az állatepos eredetéről és elterjedéséről, valamint egyéb mesékhez való viszonyáról ezzel ki lennének meritve.

J. Grimm hypothesis, melyet mythologiainak vagy indogermánnak hajlandó nevezni Kolmacevszki, oly őszinte lelkesedés gyümölcse és oly megragadóan hirdeti az ő tudományát és ékesszólását, hogy eleinte önkénytelenül is meg lőn vesztegetve mindenki általa. Meissner igen szépen nevezte Grimm művét „egy érdekes philologiai regénynek és a befejezetlen Renart-regény egy szellemes branche-ának“. Rendkívül szépen kifejtett nézeteinek nemcsak majdnem minden német tudós hódolt meg, hanem igen sok külföldi tudós is. E nézetek dogmákként vándoroltak egyik irodalomtörténeti kézikönyvből a másikba, tovább sarjaztak minden új kiadással, tovább ágaztak minden új tanítvánnyal; szóval megdönthetetlen igazságoknak látszottak, melyek ellen küzdeni valóságos Don Quichote-i munka lenne.

2. Eleinte tényleg érintetlenül hagyták az indogermán hypothesis. Sőt esakhamar több tudós vállalkozott arra, hogy Grimm nézeteit és következtetéseit jobban megalapítsa. Még olyan önálló kutató is, mint G. G. Gervinus, megnyugszik Grimm nézeteiben és csak arra szoritkozik, hogy szorosabban meghatározza az állatrege és az állatmese fogalmakat.

J. Grimm nézeteiről beszélve, Gervinus, a mesét a régi Kelet eredeti

jelenségének tartja. Csak az embernél mutatkozik tudata azon mély ürnök, mely őt az állatvilágtól elválasztja. Azomban az embernek el kellett ismernie, hogy némely állat neki segítségére van, hálásnak kellett neki lennie azon tanulságokért, melyeket a neki sok esetben mintaképpül szolgáló állatvilággal való közlekedésből merített. Régibb, naivabb viszony az ember és az állatvilág között képzelhetetlen. Ez a viszony azon régibb közmondásokban nyert kifejezést, melyek az állatok különböző állapotait és tulajdonságait az emberi természetre alkalmazzák, s ezekből könnyű észrevenni, mily naivul és egyszerűen egyesül az erkölcsi és tanító elem az állatvilágról szerzett tapasztalatokkal. A mesékből vett közmondások és erkölcsi sentenciák csaknem mind népies jelleműek. Az embernek az állatvilággal való első viszonyaiból okvetetlenül azt kell következtetni, hogy a tanulság első elemeit a mesék tüntetik föl, a mesék pedig az állatmondáknak képezik alapelemeit. A régibb korszakok békés jellemének megfelelően egészen békés jellemű, enyhe vonásaival tűnik ki a mese a Keleten. Fejlődésének első phasisai azon ködös távolban levő időkből datálódnak, midőn a mindennapi életet erőszakos viharok nem háborgatták. Ellentétben a mai étellel, akkor a különböző viszonyokat és jelenségeket enyhe, szelíd szellemben fogták föl; minden magyarázatnak éleselméjű formát adtak, a közmondás formáját. Magasabb fejlődést az állatmese csak későbbben, sülyedtebb korban nyert el, mely kor egészen megfelel Aesopus korának, mely sokkal előhaladtabb a régi keleti kornál művelődési tekintetben. Első fejlődési stadiumában a mese erkölcsi jellemű volt és egy neme a genreköltészetnek; nagyobb fejlődést nyert aztán az állateposban. A tulajdonképeni tanulság későbbi toldalékul és elfajzásul tűnik fel. Párhuzamosan a mesével Indiában és Görögországban állatregék is léteztek, melyek vetélytársukat lassan-lassan kiszorították vagy homályba borították. Az állatregék eredeti hivatása — az elbeszélő kedvnek kifolyásul szolgálni, mi természetesen kizárja a tanulság hangoztatását. Utóbbi időkből Európa éjszaki népeinél túlnyomó volt az állatregé; de némelyiknél, pl. a szlávoknál, párhuzamosan az állatmesével. Lehetetlen mind eme népek békés vagy háborús viszonyait lépésről-lépésre követni; éppenúgy nem lehet az „állatmondák“ átkölsönzését sem földeritenünk akár az időt, akár a módot illetőleg; meg kell elégednünk a tény constataálásával. Az állatregék viszonylag nagy terjedelmével mihamar nem elégedtek meg az emberek, hanem igyekeztek azokat kiszélesíteni és másokkal csoportosítani. A nyugati meséknek a keletiekre való függését Gervinus csak abban az esetben hajlandó megengedni, ha erre a kölsönzés világos nyomai kényszerítik. A különböző regék hasonlóságát hajlandó inkább „az emberi szellem hasonló természetéből és fejlődéséből“, szóval az emberi szellem egységéből ere-

deztetni. A főhősöket illetőleg megjegyzendőnek tartja, hogy előbbi időkben a farkas játszotta a főszerepet, melyben későbbben a róka váltotta föl. Kiténik ez a rókának régibb termékekben találató nem ritkán kellemetlen és kényelmetlen szerepéből.

Mélyebben nem bocsátkozott Gervinus e kérdésekbe. Grimm egyéb nézeteit, úgyszólván Grimm egész rendszerét, magáévá teszi. Ennek daczára is constatalnunk kell, hogy ő adta az első lökést az ilyen szellemben való kutatáshoz, és ez mihamar a Grimm mythologiai hypothesis ellen intézett első támadást és tiltakozást vont maga után.

3. Grimm hypothesis ellen mihamar meglehetősen határozott kétségek lőnek hallhatók. Egyike az elsőeknek, kik az indogermán hypothesis lényeges pontjait illetőleg kétségöket merték kifejezni, W. Herzberg vala. (Babrius' Fabeln übersetzt in deutschen Choriamben. Nebst einer Abhandlung über den Begriff der Fabel und ihre historische Entwicklung bei den Griechen von W. H. Halle, 1846.) Már ő mutatta ki, hogy Grimm hypothesis lényeges pontjaiban igen hiányos.

Herzberg véleménye szerint egészen valószínűtlen, hogy a németek és a görögök meséiben található feltűnő egyezések az indogermán ősoktól közösen öröklött regéken alapuljanak; s egyáltalán egészen észszerűtlen dolog „ősárja állatmondák“-ról beszélni. A Homeros előtti görög állatmesék az állatepos egyes részeivel való egyezésének olyatén magyarázata már csak azért is valószínűtlen, mivel minden bizonyíték arra mutat, hogy az állatepos aránylag csak későn jutott Görögországba, hol fejlődésében csak újabb lökést kapott. A közös őskoron alapuló mythus egészen más fejlődési irányt vesz, és nem állatmesében, helyesebben állatregében nyeri kifejezését, mint Grimm állítja. „A mythus részint a nép szent vallásos meggyőződését foglalja magában, részint drága emlékeit eredetéről, vagy ez eredetről, királyai és hadvezérei származásáról való hiedelmét“. Az állatregében pedig, „mely igen becses tartalomnak szolgál edényül, és csak ártatlan szórakozásra van rendeltetve“, különösen a mozdulatlanság, a megbízhatóság, állandóság nyilvánul, melyet nagyszerű népforradalmak folyamán is megtart. A görög meséknek és a germán állateposnak némely egyezését más úton-módon kell megmagyarázni. Mindenekelőtt bizonyos szóbeli előadásnak kellett szerepelnie, és pedig Byzantiumban, mint központban, melyet gótok, longobardok és frankok közvetítettek. A byzantiumbeliek moralizáló, mesélő, fecsegő szenvedélyét, tehát a szóbeli előadást nagyban előmozdította a germán törzsek Byzantium területén való hadakozása és tábori szolgálata. Másrészt azonban meg kell okvetetlenül engedni a közvetetlen kölcsönzést is Aesopus meséiből, melyet a rómaiak közvetítettek különféle latin gyűjteményekkel. Erről könnyen meg-

lehet győződni a beteg oroszlán meséjéből, melyet a róka az eleven farkasról lenyúzott bőrrrel gyógyít. Ez a mese kiinduló pontja minden középkori állateposi műnek, első sorban Ysengrimusnak; ez utóbbiban az állatok királyaként nem a medve, hanem az oroszlán szerepel, mit szintén csak az Aesopusból való kölcsönzéssel lehet magyarázni. A későbbi szerzők megelégedtek azzal, hogy e themát (a beteg oroszlánról) kiszélesítették. Elég csak Babriónak a beteg oroszlánról szövegeire utalni, hogy belássuk, Grimmnek bizonyítékai mily ferde úton haladnak; — alapos kétségeink fognak támadni az ő hajdanból származó közös indogermán örökségnek, az „állatmondák“-nak létezésére s azon magyarázat helyességére iránt, mely szerint a kisebb állatmesék nem egyebek, mint egy nagy egésznek kiválogatott részei, „forgácsai“.

4. Sokkal határozottabban beszél A. Wagener. Kutatásaiban (*Essai sur les rapports qui existent entre les apologues de l'Inde et les apologues de la Grèce*, par A. Wagener, in *Mémoires couronnés et mém. des savants étrangers*, publiés par l'Académie royale des sciences etc. de Belgique. XXV. 1—126.) az állatepos ind eredetének harczosául tünteti föl magát.

Wagener a többi között kimutatja, hogy a mesék legrégebb gyűjteményei részben a Mahabharata, főleg azonban a Pancsatantra és a Hitopadesa. Sok görög mese, melyet részben maguk a görögök is keleti eredetűeknek tartottak, meglepő egyezést tüntet föl az ind mesékkel. A példák egész sorozata bizonyítja, hogy az állatepos eredete Indiának tulajdonítandó. A kölcsönzés meghatározásánál a következő szabály tartandó szem előtt: ha bizonyos mesék valamely népnél nem szépek és nem naivak, a másikon pedig éppen igen naivak, — akkor az ilyen meséket azon nemzet eredeti tulajdonának kell tartani, melynél szebb compositióban fordulnak elő. Ugy hogy ha bizonyos görög mesék megegyeznek az illető ind mesékkel, „és pedig nemcsak a szerkezetet, hanem az alapeszmét is tekintve, sőt mi több, nyilván formájukban és kisebbszerű vonásokban is egybevágnak“; azon felül, hogyha észreveszünk, hogy minél régebb a görög mese, annál inkább közeledik a megfelelő ind mesékhez: akkor okvetetlenül azt a következtetést kell levonnunk, hogy „egy bizonyos korban irodalmi közlekedés volt India és Görögország között, legalább a meséket illetően“. Ezt az irodalmi összeköttetést vissza lehet vinni a Kr. e. III. századig, de valószínűleg sokkal régebb időkben is megvolt az. A görög mesék a keleti eredet mellett szólnak; valószínűleg az indusok teremtették azokat, úgy hogy egyedül az indusok azok, kik alig kölcsönöztek e tekintetben valamit szomszédjaiktól; a legfőképpen tartották meg az állatjaikat jellemző tulajdonságokat, nem is szövegeket a szintén föltüntetett metempsychosistról, és arról, hogy sok görög

mese ind bélyeget hord magán. Az irodalmi kölcsönzést az assyrok és perzsák közvetítették.

5. Az éppen most vázolt theoria legfőbb ellenesének A. Weber mutatta magát, ki egy új hypothesisal, az úgynevezett görög hypothesisal állott elő. Ő nem annyira az állatepos eredetének kérdésével gondol, mint szorososan csak Wagener megczáfolásával. Első idevágó művében [(A. Weber), *Über den Zusammenhang indischer Fabeln mit griechischen*, in *Indische Studien* III. (1855.) 327—373.)] Weber kijelenti, hogy Wagener álláspontja egészen elavúlt. Weber megengedi ugyan, hogy az állatepos a különböző népeknél egészen önállóan is fejlődhetett ki; de e mellett azt erősítgeti, hogy az indiai mesék, kevés kivétellel, a budhisták által közvetett kölcsönzések a görögből. A mesék hovatarozandóságát és régiségét, Wagenerrel egyezően, ő is a naivitas elvének alapján határozza meg. Beösméri, hogy az indusoknál a görögöktől függetlenül és korán fejlődött ki az állatepos. Grimm indogermán hypothesisával nem képes kibékülni. Kifejti, hogy a Reinhard-mesék egyezése a görög mesékkal részben a népek vándorlásának, általában a germánok Byzantiummal való érintkezésének, részben pedig Aesopus meséiből való közvetlen kölcsönzésnek tulajdonítandó, melyet a papok közvetítettek, kik hivatásuknál fogva néha költők voltak, vagy költőkkel érintkeztek. Ha esetleg egyeznek is a német mesék az indusokkal, (ritka eset!) az — a görögökkel való nem egyezés esetére — 1) az arabok hódításának Spanyolországban, 2) közvetlenül Bidpai fordításának, végre 3) a kereszties hadjáratoknak tulajdonítandó. Ha Grimm kimutatja, hogy Isengrimus és Reinhardus meséje már népszerű vala 1112-ben, midőn Ridpai gyűjteménye alig leheté még különösen elterjedve, -- abból még nem következik, hogy e mese akkor már magában foglalta légyen mindazt, a mi két-három száz év lefolyása alatt benne megjelent és általa kifejlesztetett. Weber különben sok más oknál fogva is tarthatatlannak hiszi Grimm hypothesisét.)*

Ambár Weber nyilatkozatai nagyrészt Wagener ellen vannak intézve, mégsem ez utóbbi volt az ind theoria első védője: csak abban volt első, hogy beható figyelmet fordított e kérdésre. Egyike az elsőeknek, kik az ind hypothesis mellett nyilatkoztak, Loiseleur Deslonge hamp volt. Érdekes művét (*Essai sur les fables indiennes et sur leur introduction en Europe* par — Paris 1838.) a Kelet és Nyugat irodalmi közlekedéseinek és viszonyainak tanulmányozására szenteli, miközben több alapos következtetést vont le melyek a kérdést megfjtéséhez közelebb hozták.

*) A görög hypothesisnek újabban igen lelkes védője akadt a franczia J. Denis-ben: „*De la fable dans l'antiquité classique*“ (1883) című művében. Szerinte a görög mese nem ered az indiaitól; a görög mese a legkorábbi időkre megy vissza, egyidejű a nyelvvel, mint a mythus. E. Ph. K., 1884. 907. l.

6. A Kelet és Nyugat irodalmait ez irányban tüzetesen tanulmányozni — ezt tűzte ki magának feladatul Th. Benfey a Pancsatantra fordításához irt Bevezetésében (Pantschatantra: Fünf Bücher indischer fabeln, Märchen und Erzählungen. Aus d. Sanskr. übers. mit Einl. und Anmerk. von Theodor Benfey.) A mesetárgyak kölcsönzésének kérdését minden oldalú kutatásnak vetve alá, Benfey érdekes következtetéseket von le, melyeket azonban az idő folyamán kénytelen volt némileg módosítani. Benfey nézeteinek módosítását részben újabban megjelent művek, részben pedig új kiadású gyűjtemények bírálatában láthatni, különösen a Gustav Bickell fordításához irt bevezetésében. (Kalilag und Damnag. Alte syrische Übersetzung des indischen Fürstenspiegels. Text und deutsche Übersetzung von G. B. Mit einer Einl. von Theodor Benfey. Leipzig, 1876.)

Benfey mintegy közvetítőül lépett föl az ind és a görög hypothesis között, de mégis inkább az első felé hajlik.

Elismerve, hogy a Pancsatantra eredeti formájában budhista eredetű, Benfey eo ipso elismeri ugyanazt a gyűjteményben előforduló mesék, regék és kis elbeszélések nagy többségére nézve is. A mesék többsége azonban szerinte a Nyugatról ered, s ezek többé-kevésbé Aesopus meséinek válfajaiul tűnnek fel. Némely mese azonban nagyon is eltérő az analog görögtől, mi önálló fejlődésre mutat. Az ind és görög mesék különbözősége abban rejlik, hogy az utóbbiakban az állatok természetöknek megfelelően cselekszenek, míg az előbbieken emberekként cselekszenek és csak állati álarcz alá rejteznek. Ezen utóbbi körülményt megfejtí részben az indiai mesék kizárólagosan tanító volta, részben a lelkek vándorlásában való hit. Az elbeszélések ellenben, különösen pedig a regék, ind eredetűek, melyek Indiából, mint kiindulási pontból, rendkívül nagy tömegben elterjedtek majdnem az egész világon. És ez az elterjedés a Kr. sz. u. X. századig ment végbe, és pedig nemcsak szóbeli előadás útján, különösen a szláv törzseknél, hanem irodalmi kölcsönzés útján is. E regék és történetecskék átmentek az irodalom területéről a néphez, majd meg visszajutottak az irodalomba. Szokatlan gyorsasággal terjedtek el egyrészt a muzulmánok és zsidók, másrészt a budhista mongolok közvetítésével. A muzulmánok révén föltűntek az indus regék nyugati Ázsiában, Európában és Afrikában, és pedig nemcsak a keleti részen meg Senegambiában, a tuarik, bornók és más törzseknél, hanem a délin is, a becsuánoknál és a hottentottáknál. Az átmenet pontjaiul kitűzhetők: Byzantium, Italia és Hispania. Korábbi korszakban és nagyobb mennyiségben terjedtek el az indus regék éjszaki és keleti Indiában; délen elhatottak Siamba. A budhista irodalommal való összeköttetésnél fogva a Kr. ut. I. században folytonosan terjedtek Chinában és Tibetben, kezdetben China közvetítésével, azután az indusokkal való közvetetlen közlekedés

útján Tibet területén az ind productumok a mongolok kezére jutottak, a kik kétszáz éves európai uralmokkal folytonos közvetítők lettek India és keleti Európa között. Ily körülmények között a mongolok az ind regék anyagát átszarmasztatták a szlávokhoz, nevezetesen az oroszokhoz, s aztán sorban jutott el az anyag a litvánokhoz, szerbekhez, csehekhez, s végre a szlávok közvetítésével a kirgizekhez. A keleti regék illetően vándorlása csak némely esetben nem bizonyítható meg az adatok hiányossága miatt.

Ilyen Benfey véleménye szerint a Kelet és Nyugat kölcsönös hatása a regék és történetecskék területén.

7. Benfey nézete a Kelet irodalmi befolyásáról mindjárt eleinte J. Grimm indogermán hypothesisével ellenkezésben állónak tekintették és csakhamar magára voná a tudósok figyelmét. Egyesek ellenséges álláspontot foglaltak el vele szemben, noha tudományos értékét nem tudták eltagadni, — mások ellenben rokonszenvesen fogadták. Az utóbbiak között találhatik Keller is ily című művével: *Untersuchungen über die Geschichte der griechischen Fabeln von Dr. Otto Keller.* (1862.)

Keller nézetei, szoros értelemben, nem tarthatnak számot az eredetiségre: mindannyit kimondta már előbb egyik-másik tudós. Mindazáltal kell egy keveset foglalkoznunk vele, mert ő tárgyalt először egyes fontos nézeteket behatóbban és gondosabban, és ő látta el azokat tudományos bizonyítékokkal.

Keller a mesék eredetét — mint már Gervinus is erősíté — Indiának tulajdonítja, és ezt a véleményt a naivitás elvével bizonyítgatja. Minél naivabbúl és a természetnek minél megfelelőbben ábrázolják az állatok jelleme és azoknak az emberhez való viszonya, annál kezdetlegesebbnek kell lennie a mesének és annál könnyebben mutathatók ki a nem eredeti és nem sikerült versiók. Ezen elvre támaszkodva, Keller azon nézetből indul ki, hogy az Aesopus-féle mesék tárgyai Indiából származtak át Görögországba sok idővel Babrios előtt; de Krisztus születése után ugyanazon az úton Görögországból is mentek át mesék Indiába. Ezt a nézetet különösen a naivitás elve támogatja, mely a mellett tanúskodik, hogy a görög mesékben az állatok jellemei nem olyanok, mint az India területére tartozókban. Kiválóan az állatregékre nézve áll ez. Például szolgálhat az indiai állatepos főszerepvivője — a sakál és ennek viszonya az oroszlánhoz. A sakálnak az oroszlánhoz való azon szolgálati viszonyát, melylyel az állatregékben találkozunk, a valóság igazolja. A sakál tényleg állhatatos útitársa az oroszlánnak, követi azt tiszteletteljes távolból azon reményben, hogy az állatkirály zsákmányának maradványaihoz jut. Rekedt ugatásából majdnem biztosan következtethetni az oroszlán közellétére vagy az út irányára, melyben indult. Ezen viszonyt valószínűleg észrevették az indusok és ki is fejezték

egy egész sor állatregében, melyekben az oroszlán, melyet az indusok korán fogadtak el az állatok királyául, a sakált kapta tanácsadóul vagy miniszterül. E regékben a gyöngébb, de ravasz sakál fölényt gyakorol az erős, de korlátolt oroszlán fölött. Keller nem kételkedik azon, hogy a régi Aesopus-féle mesék a rókáról, melyek egész meseirodalmunk magvát képezik, eredeti szanszkrit állatmesékből indultak ki. A sakál szerepének átvitele a rókára az eredeti tényleges sakál-oroszlán viszony nemismerésén alapúl; azonfelül a róka már régóta élvezte a „ravasz“ hırnevet; a fölceserelésnek kedvezhetett a két állat ugyanazon neve alópéksz és a sakál mellékneve lórâça, azaz dögevő. A naivítás elvének alapján kimondható, hogy az az ismeretes rege a rókáról, mely a szarvas szívét felfalta és az oroszlán előtt azzal igazolja magát, hogy a szarvasnak nem volt szive (mely mese változata Babriosnál is megtalálható) — régibb vonások nyomát viseli magán; s tényleg közel áll a Pancsatantrában levő ind eredetihez. Az oroszlánnak az eleven farkasról lenyúzott bőrrel való meggyógyításáról szóló rege, valamint egész sor mese és állatregé ind eredetűnek bizonyúl a naivítás elve alapján. Ugyanezen elv alapján kell következtetnünk azt is, hogy ős régi időkől fogva volt az oroszlán az állatok királya, nem pedig az ügyetlen medve, mely nemcsak hogy nem tesz ránk ilyenmő „királyféle“ benyomást, hanem nem is volt soha olyan viszonyban a sakállal, a minővel él ezzel az oroszlán. Azt az állítást, hogy „Aesopus meséi csak régi eredeti állatmondák forgácsai“, csak az esetben fogadhatjuk el igaznak, ha megengedjük, hogy Indiában ősrégi időkben terjedelmes állatregék léteztek, melyeknek töredékei Aesopus meséiben maradtak fenn. Ezek az ősmesék a természeti jelenségek költői felfogásán alapulnak. Eleinte semmi másból nem állottak, mint epikai állat-csoporti jelenetekből, melyek embervilági analógiái már akkor megvoltak. Ezen regék nem zárták ki a tanító elemet, mely azonban időjártával túlsúlyra jutott a naiv elem felett. A regék akkor vagy terepélyes keleti regénynyé lettek, mely az erkölcsi tanításnak keretéül és magyarázatául szolgálta, vagy pedig szóbeli előadás útján vagy hosszabb vándorlás hatása alatt olyan apró részekre osztottak, melyek az állati cselekvésnek csak egyes momentumaira vannak ügyelettel és a tanulságot erősebben hangsúlyozzák — így keletkezett a mese.

Ez a Keller elve és így fejt meg annak alapján az állateposnak és egyes epizódjainak keletkezését és mutatja ki ezek hovatarozandóságát.

8. A középkori állatepos eredetének kérdésére sok másnál alapsabban és döntőbben felelt meg Paulin Paris egy felolvasásából alakult nem nagy essajjében: Nouvelle étude sur le roman de Renart. Későbbben a híres „regény“ érdekesebb helyeiből és branche-aiból fordítási szemelvényeket

készített, és ezekkel egyetemben adta ki ama tanulmányát. Ilyformán műve címe: *Les aventüres de maître Renart et d' Ysengrim son compère . . . suivies de nouvelles recherches sur le roman de Renart par A. P. Paris. Paris 1861.*

Mellőzve azt a tényt, hogy a középkori Európában a latin nyelv vala az uralkodó, P. Paris utal arra, hogy classicus mesék mennyire sokszorozódtak az iskolákban; hol változtattak rajtok, hol meg különböző verses vagy prózai átdolgozásoknak vetették alá, végre pedig egy vagy más kiegészítést és erkölcsi tanulságot fűztek hozzájuk. Későbbben fokozatosan eljutottak azon tárgyak az iskolák szűk köréből a trouvère-k kezeibe, kiknek révén a népies költészetnek lettek tárgyai. A trouvère-k által feldolgozott mesékből lassan-lassan a Renart-regény lett, mely utánzások útján idővel egész sor újabb branche-sal szaporodott. Csak Renartnak és Ysengrimnak ellenségeskedését és harcát nem lehet a classicus-világi eredettel magyarázni; ez a középkor öröksége, egy a XII. század első felében élő verselőnek költeménye, ki minden valószínűség szerint francia volt. A XII. század második felében egy trouvère valóságos forradalmat idézhetett elő a francia népszerű Renart-regék terén azzal, hogy először dolgozta föl a róka vagyis Renart, és a farkas vagyis Ysengrim közti nagy harcnak tárgyát. Idegen utánzók előtt csak az itéletről szólló nagy branche vala ismeretes. El kell ösmerni, hogy a főhősök nevei nagyon régiek és frank eredetűek; de egészen kétséges, hogy a róka csak azért kapta legyen a renard nevet, mert az ó-németben tanácsadót jelent, s szintúgy a farkas az Ysengrim nevet, mert ez az ó-németben vasrudat jelent.

9. Érdekes, hogy Paulin Parisval majdnem egyidejűleg és tőle függetlenül Potvin néhány kérdést illetőleg hasonló eredményekre jutott a Renart-regény egyik brancheának fordításához csatolt bevezetésében. Művének címe: *Le roman de Renart mis en vers . . . précédé d'une introduction et d'une bibliographie par Ch. Potvin, Paris, Bruxelles, 1861.*

Elismerve az állatepos keleti eredetét, Potvin rámutat a physiologiaéknak, bestiariúmoknak és ilyes könyveknek elterjedtségére a középkorban, melyek részint az Aristotelesnél található physiologiai tapasztalatokon, részint a Biblián alapulnak. Szintúgy utal Aesopus meséinek rendkívüli elterjedtségére, mely mesék válogatás nélkül irattak át egyik gyűjteményből a másikba. A latin mesékhez aztán keleti gyűjtemények regéi és evangeliumi moralisatiók csatlakoztak. A Renart-cyklus meséi latin mesékből keletkeztek: a Renart-költeményekben nemcsak azok némely epizódjaival, hanem e mesék főbb eszméivel is találkozzunk. A branche-ok egész sora, melyet az utolsó trouvère-k állítottak össze, néhány alapvető tárgyon alapúl, melyekhez aztán Aesopusból és Bidpaiból való kölcsönzések járultak.

10. Potvinnek, de különösen P. Parisnak nézeteit igyekszik czáfolni Jonckbloet és pedig Grimm indogermán hypothesis alapján; és e miatt okvetetlenül teljesen függő a német tudós véleményétől, mondja helyesen Kolmacsevszki. E tekintetben tehát nem is számíthat valami érdemleges eredetiségre. Eredetisége inkább arra szoritkozik, hogy a francia Roman de Renart némely branche-ának szerzőjét és korát igyekszik megállapítani. Jonckbloet művének czime: *Étude sur le Roman de Renart par W. J. A. Jonckbloet*. Groningue, Leipzig, Paris. 1863.

11. Jonckbloetnél nem kevésbé derék védőre talált a Grimm hypothesis W. Wackernagelban. Ez Grimm nézeteit igyekszik kiegészíteni, részint jobban kifejtve azokat, részint pedig újabb bizonyítékokat hozva fel mellettök. Ez úton haladva azomban óvatosabban jár el, mint Jonckbloet. Kész némely engedményeket tenni az ellentábornak. Ez engedmények oly természetűek, hogy egyáltalán nem biztosíthatják az indogermán hypothesisnek a kellő alapot. Műve: *Von der Tiersage und den Dichtungen aus der Tiersage*. (Kleinere Schriften II. 1873., 234—326.) Érdekes az ő nézete azon okokról, melyek az állatpost a frankok között kifejlesztették és virágzásra juttatták; szintűgy a Reinhard tulajdonnevet illető nézete.

Az első kérdést illetőleg Wackernagel L. Roth következtetéseire támaszkodik [L. L. Roth, *Die mittelalterlichen sammlungen latein. thierfabeln* (1846. Schneidevins *Philologus* I.)], a ki utal arra, hogy már korábbi időkben (a IV--IX. századig) terjedtek folyton folyvást Aesopus meséi a Nyugaton és különösen azon az oldalon virágzottak, „hol az állatepos keletkezék, hol gyöngéden ápoltaték és a hol bővebb kifejlődést nyere“.

Kiindulva ezen nézetből, Wackernagel kijelenti, hogy Gallia, illetőleg Flandria az a föld, hová a frankok bevive az állatmondát, „megújították a mesék jelentőségét“, és viszont, a classicus római mesék a „barbár mondák“ jelentőségét fokozták. Ezen kívül a mesék, mint irodalmi tekintetben régibb és kifejlesztettebb productumok, magukba olvasztották az állatmondákat, s viszont a meséket is nemsokára állatmondai vonások hatották át. Az utóbbi körülmény részint abból magyarázható, hogy a mondák eredeti vonásai lassan-lassan elhomályosultak, részint abból, hogy a frankok megtanulták regéikbe belevinni a tanítóelemet. A didacticismus azomban nemesak Aesopus befolyása alapján fejlődött ki, hanem Petrus Alphonsus épületes elbeszélés-gyűjteménye befolyása alatt is, szintűgy a bestiariumok hatása alatt. Wackernagel lehetetlennek mondja, hogy a francziák már a XII. századtól kezdve ismerték legyen még a Renart vagy Raginhard szó jelentését, tudatában lettek volna e szó valódi értelmének. A Renart-regényben ismeretes ugyan két vers, mely így szól: *Si ai maint bon conseil donné, Par mon droit non ai non Renart* — s ez ellenkezésben látszik

lenni az előbb mondottal; ámde ilyen általános magyarázattal vajmi sokszor találkozhatunk. Mivel a róka a bajból okosságával és ravaszságával mindig ki tudja magát rántani, azért hívják Ragihardnak! Olyan magyarázat ez, mint az a naiv beszéd, hogy a disznót jogosan nevezik disznónak, mivel nagyon tisztátalan; éppen úgy, hogy a rókát azért nevezik rókának, mivel ravasz. A mi a közmondásokat illeti, ezekre nézve Wackernagel megjegyzi, hogy sok közmondás ment át a használatba az állatmondából részben rövidítve, részben pedig teljesen úgy, a mint abban van.

Igy hát Wackernagel igyekszik kibékíteni az ellentétes nézeteket. De az utána következő tudósok mindig jobban és erősebben támadják a Grimm hypothesisét.

12. Müllenhoffot (Über Reinhart Fuchs) bátran mellőzhetnők. Mások nézeteit kivonatolja és saját fölfedezéseiként tárja elénk. Egyébként Grimm elméletének ellene van. (Kolmacevszki.) Vannak néha eredeti nézetei, melyekre alkalmmalag visszatérünk.

13. Egészen más, éppen ellenkező benyomást tesz ránk Meissner: „Die bildlichen Darstellungen des Reineke Fuchs im Mittelalter“ című művében. Igaz, hogy nézeteiben nem sok eredetiséget tüntet föl; de az ő érdekessége nem is a nézetek újságában áll, hanem az anyagban, melyből ismert következtetéseket von le. Szorosan véve Meissnernek csak a satiricus elemre vonatkozó nézetei fontosabbak, melyekre később rá is térünk; minden egyéb lényeges nyilatkozat elődeitől származik. Ennek daczára is Meissner műve, a szó teljes értelmében, igen érdekes.

Az érdek, melyet Meissner ébreszt, onnan magyarázódik, hogy a kérdéshez egész más oldalról közeledik. Ő azon műemlékek tanulmányozására vállalkozott, melyeknek tárgya az állateposból van véve. A kutatásaiból folyó következtetések megerősítik előző következtetéseit. Nehány czáfólo erősséget hoz föl Grimm hypothesisé ellen is, mely alapjaiban úgy is már nagyon meg volt ingatva.

Herzberghez hasonlóan, Meissner mindenekelőtt azon Grimm által teremtett fogalom ellen kel ki, melynek neve „állatmonda“ (Tiersage). Kimondja, hogy állatmonda sohasem létezett, nem is létezhett. Az első fabulisták egyáltalán nem voltak pásztorok, parasztok vagy vadászok. Ha igaz lenne, hogy az embernek az állatokkal való közelebbi érintkezése hozza létre az állatmondát, akkor mindenekelőtt az irlandi parasztnak és a spanyol öszvérhajcsároknak kellene az állatepos terén kitűnniök. Ha a Reinhard névből az állatepos német eredetére és nemzeti állatmondákra kellene következtetni, egyáltalán érthetetlen lenne ezen „mondák“ nyomtalan eltűnése; hiszen csak később tűnik föl a németeknél az állatepos, körülbelül a reformatio korában, s akkor is mint a francziából való fordítás. A Reinhard név

tényleges értelmét egyáltalán nem magyarázzák a Renart-regény szavai: Si ai maint bon conseil donné — Par mon droit non ai non Renart. Ha megengedjük is, hogy a francia papok tudták e szónak etymologicus jelentését, mit nyer vele Grimm? Hiszen csak „tudományos“ traditio, azaz iskolai hagyomány útján tudhatták. Ha pedig nem tudták e név valódi jelentését, okvetetlenül a latin nyelvhez fordultak, mert akkor nem lehetett e nevet Németországból kölcsönözni, melyet akkor nem ismertek. Következőleg nincs semmi rendkívüli abban, hogy azon szerzetes, ki tanítványai számára meséket szerkesztett, a rókát idegen néven nevezte, a melyet aztán szóbelileg értelmezett és a mely traditio útján föntartaték a kolostori iskolákban. Franciaországban az állatepos rendkívüli népszerűségnek örvendett, míg a németországi emlékek nem egyebek fordításoknál francziából vagy latinból. Általában a Reinhard Németországban nem igen volt népszerű, mi kitűnik abból is, hogy az ember ritkán találkozik egyes epizodokból vett rajzokkal, a templomokban csak néhány rajzra akadni, de azok egyáltalán nem bizonyítják a német eredetet. Ki kell mondani, hogy az állatepos latin meséken alapszik és egészen iskolai czélokra szolgált. Az első mesékhez lassan-lassan újak köttetnek, ezek a bestiariumból és a physiologiákból egészítették ki és így fejlődött ki lassan-lassan a benzések kolostorában a Reinhard-költemény. A reformatio kora körül keletkezett Reineke többé nem kolostori termék; a kolostori jelleg akkor már eltűnik.

Ily következtetésekhez juttatta Meissnert főleg a templomi műemlékek tanulmányozása.

14. A német irodalomnak korán elhunyt nagyhivatású történetírója, Wilhelm Scherer, a Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien (1870) című folyóiratban megjelent értekezésében szintén hozzá szólt a sokat vitatott kérdésekhez. Elveti Grimm elméletét. Felfogásának újsága nagyobb-részt abban van, hogy a testvérnépek irodalmait hasonlítása körébe vonja. Sem az ó-szász, sem az angolszász irodalmi hagyományokban nem lelhető az állatmonda legkisebb nyoma. Maga a szkandináv Éjszak, mely egyébként a nemzeti hagyományok leghívebb öre szokott lenni, sem tud semmit Reinhardról és Isengrimről. Ha nemzeti hagyomány lett volna az állatmonda; ha évszázadokon át hordozta volna kebelén a nép: akadt volna végre költő, ki nagyszabású művet alkotott volna belőle. Ez nem történt; a német földön megjelenő állatepos fordítás volt. Hogy aztán német földön némely részben önállóbban fejlődik az állatepos, az a dolgon nem változtat semmit.

Scherer után (tudtomra) nem jutott az állatepos kérdése új stadiumba Németországban. Elfogulatlan kutatók ismételten hangsúlyozták Grimm elméletének tarthatlanságát. Így Voigt, Ysengrimus-kiadásához adott

tudós bevezetésében. Mellette a chauvinek és utánimádkozók nagy serege még mindig zeng fűzfapoétához illő sorokat a „német nemzeti állatmondáról“. Bieling, König, Scherr, Vilmar, Simrock könyvei útján inkább még tért foglal a Grimm ábrándos hypothesisé.

Még egy oldalról nem volt egészen tisztázva az állatepos kérdése. E hiányt orosz részről szüntették meg.

15. 1882-ben jelent meg, Kazanban, Kolmacsevszki orosz tudós tollából egy ily című mű: Zsivotnij epos na zapadje i u szlavjan, vagyis: Az állatepos a Nyugaton és a szlávoknál.

Kolmacsevszki az állatepos eredetével, fejlődésével, elterjedésével, a benne találtató satirikus elemekkel és a középkori állatokról szóló költemények kérdéseivel foglalkozik. Mind eme kérdések nem újak és nem egy megfejtőre találtak. De a mit Kolmacsevszki könyve nyújt először, az a nyugati állateposnak a szlávokéval való összehasonlítása.

A mai napig nem igen kutatták, hogy a szláv állatepos — melynek létezéséről Grimmnek sejtelve sem volt — milyen viszonyban van a nyugotival és a keletivel; hogy mekkora az azonosság foka köztök; hogy a szlávok állateposa önálló-e vagy nem, s ha nem, függősége mily nagy? mint vándoroltak az állatepos egyes motívumai a szlávokhoz és máshová?

Kolmacsevszki minderre megfelel. Műve bámulatos anyagalmaz földolgozását nyújtja és mint a szerző maga mondja: „a tudományos források és segédeszközök gondos és szenvedélytelen tanulmányozásának szükséges következménye“; mit az olvasó is kénytelen elismerni, ha nem venné is készpénz gyanánt a szerző minden állítását.

Kolmacsevszki könyvének fejezetei után résumék olvashatók, melyeket a szerző az illető fejezetben eszközölt kutatásaiból von ki. Hogy relatióm nagyon hosszúra ne terjedjen itt, e résumék visszaadására szorítkozom, melyek egyes állításaira alább még visszatérek.

„Állatmonda“ (Tiersage, zsivotnaja szaga) egyáltalán nem létezett; hanem az első időkben állatregék (zsivotnaja szkázka) csoportosultak. Az állatmese nem egyéb, mint az állatregé egyes monumentumainak továbbfejlődése, és nem „forgácsa“ az állatmondáknak; a tanítóelem aránylag későn hatol be az állatregékbe. Az állatepos eredete általában szólva, a Keletre, Indiába viendő vissza. Az indiai regéknek a Nyugatra való áthatolása (ha ennek ideje általában meghatározható) az V. században ment végbe Kr. után. A regék fő megállapodási helye Byzantium. Az állatregék egyes vonásainak vagy különös motívumainak különböző népeknél való összevágása származtatható vagy egyöntetű lelki működésből, vagy irodalmi kölcsönzésből, vagy végre, különös alkalmakkor, szóbeli hagyományból. Egyáltalán meg kell engedni, hogy e regék úgy az európai, mint

egyéb talajon önállóan sarjadzottak. E regék eredetének és régiségének megítélésénél egyedüli kriterium a naivitás elve. Az állatepos körében lehetetlen régi elhomályosult mythosok nyomait felfedezni. A középkor állateposa kifejlődött classicus mesék, állatregék, bestiáriumok és keleti gyűjtemények regéi alapján; a fejlődés kiinduló pontja Aesopus meséje a beteg oroszlánról. Az állatepos fejlődése a zárdai iskolákban indult meg, a papság közvetlen befolyása alatt, a melyből aztán átment a trouvère-khez. A középkori állatepos számára helyesebb a „francia“, mint a „német“ elnevezés, mert Franciaországban rendkívüli népszerűségnek örvendett, míg Németországban csak kevés átdolgozás és fordítás útján lett ismeretes, s mert az állatok királya csak az oroszlán vala s nem a medve (a róka szerepe eredetileg a sakálé). A főhősök elnevezése Flandriából származik, a hol a francia nyelvnek a némettel való mindennapi érintkezése könnyen eredményezhetett kölcsönös szókicseréléseket. Az állateposban ítélőszék tartatik a róka fölött: ez nem egyéb, mint egy középkori ötlet.

Csak egyes momentumok hasonlóságát lehet az egyöntetű lelki működésnek betudni különböző népeknél; de okvetetlenül kölcsönzésre kell gondolnunk nagyobb terjedelmű hasonlóság esetén. Az európai continens állatregéinek többsége kölcsönzés a Keletről; e „népies“ regék túlnyomó része nem alapszik egyben, mint irodalmi példán; igen csekély részök tüntet föl némi eredetiséget és állandóságot. Az állatregék egy része változatlanul jött át hozzánk a Nyugatra; más részök Aesopus meséinek és más forrásoknak nyomán némileg fejlődött az európai talajon. Oroszországba az állatregék két úton jutottak, és pedig keleti-byzantiumi úton, és nyugati úton; mely két út azomban nem ritkán találkozott Európa délkeleti szögletében, vagyis délnyugati Oroszországban. Sok állatregé az idők folyamán változott, és pedig részben a félig állati elemnek, részben pedig az anthropomorphismusnak betoldása és ráalkalmaztatása által. A szláv állatregék, és ezek között az oroszok, igen gyakran csekélyebb fejlődést mutatnak a nyugatiaknál. A nyugati szlávok állatregéi a Nyugatnak majdnem kizárólagos hatása alatt állanak. Úgy látszik, a szláv állatregéknél nagyobb szerepet játszott a szóbeli hagyomány, mint a nyugatiaknál.

Az állatokról szóló költeményeknek célja eleinte csupán a szórakoztatás vala. A satirikus elem nem sajátága az állateposnak, és aránylag későn hatol abba; az állatepos régibb emlékeiből teljesen hiányzik és a későbbiekben is csak szórványosan jelenik meg. Személyeskedő satirával csak kizárólagos esetekben találkozunk az állateposban; túlnyomó az általános irányú vagy „személytelen“ satira, mely a középkori életet tükrözi vissza. Későbbben az állatregék végére erkölcsanitó glossák illesztetnek. A farkas nem rajzolatik szerzetesnek az állateposban; szerepei bizonyítják, hogy ostobaságánál

fogva ez állásra nem alkalmas, legfőlebb a fraterségre. A farkas szerzetes-ségéről való eszme keleti származású.

Ime, ezek azon eredmények, melyeket Kolmacsevski fejezetei végén összegez. És ez eredmények tüntetik föl egyszersmind az állatepos kérdé-
sének legújabb, mai állását.

III.

A tuskés sügér regéje.

„*La petite grémille, qui frétille,
la grémille malfaisante*“ . . .

Eugène Ilinnél, 141.

Oroszországnak egy érdekes, egészen különleges állatregéje van, melyben tisztán halak szerepelnek. Bár újabb keletű e népköltészeti termék és bár nincsen összefüggésben a nyugati és a szláv állateposszal, mégis éppen érdekességénél, meg ismeretlen és tanulságos voltánál fogva megkísértem e sajtáságos elmeszülemény rövid ismertetését.

Oroszország, nagy folyámhálózatával és halban bővelkedő tavaival igen alkalmas terület vala a tuskés sügér regéjének fölsarjaztatásához. E regét Afanaszjev három változatban közli, melyek egyikét alább magyarra fordítottam. A két elsőt szóbeli előadás után irták le; a harmadikat egy múlt századi kézirat után nyomtatták ki. E harmadik változat nem népies; egy tudákos embernek kellett azt kidolgoznia. Mindazáltal ez átdolgozásban is ki lehet még érezni a népies alapot. Az általam közölt variáns szóbeli előadás után van leírva.

A farkas és a róka harczában nem az erő, hanem az ész dönti el a párbajt. A tuskés sügér regéjében is ez az alapeszme: az ész, a fufang legyőzi a nyers erőt. Innen van, hogy e regének hőse nem a folyók vagy tavak valamelyik óriás lakója, pl. a ponty, a csuka, a harsca; hőse az apró sügér (perca fluviatilis). Innen a rege címe: Jors Jersovics szyn Szesetinnikov, szószzerint: Sügérfi Sügér, a Tuskés fia; egyszerűebben: Tuskés sügér, németül: Kaulbars Borstig.

A sügér*) eleven kis halacska, melynek uszonyai és háta tuskékkal

*) Ime pontos leírása Herman Ottó után (A magyar halászat könyve, 668—669. l.): A csapó sügér (perca fluviatilis, Linné). Főjegyei: teste mérsékeltlen nyújtott, nem nagyon lapított; a háttól a hasfelé keresztbe 5—8 sötét pászta fut; az első hátsörényuszó végén egy nagy, fekete, pávaszemserű folt; az úszószárnyak és az alsósörényuszó világos, néha cizinóber-vörös. Leírás. A test erőteljes, kivált elején; oldalai ivesen domborodók; a fark a testhez képest nem vastag, a kormányuszó nem terjedelmes, kevésbé kivágott. A hék érdes tapintatú, erősen odaforrot tuskés pénzékből alakítva, a melyek a pofákra is kiterjednek. A száj csúcshányiló, zuga a szem alá ér; finom gerebentfogakkal. A belső szilványfedélék széle fuoman fogsolt, a külső egy nagy és egy-két kisebb tuskével. A szem nagy; csillaga aranybarna, fémfényű. A

vannak ellátva, s ezért nevezi a rege tüskésnek. Nagyon szapora fajtájú; ezért ráfógták, hogy más halakat elűz tanyáikról. Szúrós uszonyai szerezték meg neki a veszekedő hírét. Nagyon élénk, mit ellenségei szemtelenségre magyaráznak. Ebben az apró halacskában semmi tisztelet sincs a nagyobb halak iránt. Olyan tisztos halak a birái, minő a ponty, a pisztráng és a harcsa; s mégis, midőn ezek elítélik, szemökbe köp és megvesztegetetteknek mondja őket. A vád alól hazugságokkal tisztázza magát; de boszút esküszik mindazok ellen, kik tanúskodnak ellene, így a többi közt saját apósa, a tisztos harcsa ellen, kit „potrohos“-nak gúnyol. Csoda által menekedve meg a haláltól, de hogy változtat eddigi életén: arezátlanabb, mint valaha. Két nagygyal, legalább vizbeli nagygyal, a csukával és a pontytyal találkozáván, ezeknek nem tud egyebet mondani, mint: „ki az ördög hurezol benneteket erre?“

Az a biztosság, melylyel föllép, fölülmúlhatatlan. Róka koma ugyan-csak siralmas legény mellette, ha ugyanegy elemben élnének mind a ketten! Rettenthetetlenül megmarad állítása mellett, hogy a Rosztov tava elégett. Egymás után jönnek a tanúk, kik meghazudtolják; ámde bármennyien jönnek is, ő mindig új hazugságokkal áll elő. Elhiteti a pontytyal, hogy ő, az apró halacska, olyan széles volt, mint a Volga. Színelésben is fölül-múlna úgy a rókát, mint a macskát. Mikor először kér szállást Rosztov tavában, csak egy órányi időre kéri. Törvényszék elé vezetettve, minden bizalmát Istenbe helyezi, ki nem régiben is esőt küldé számára, úgy, hogy a megvizesedett hurokból kiosonhatott.*) S mily kegyetlen, álszenteskedő gúny van abban az üzenetben, melyet a pontynak küld, kit pedig ő vitt a halálba: „Ponty bácsikám, tűj és szenvedj Krisztus nevében!“

Mindennek daczára is ez a gaz halacska népszerű hős, és pedig ugyan-azon a jogczimen, a melyen a róka. E két hősből mintegy önmagát képviselteti a nép, Eugène Hins véleménye szerint. A való életben úgy, mint a regében csakis fortélylyal és ravaszsággal lehet kifogni a nyers hatalmon, mely bennünket összezúzni készül.

test háta felől feketészöld, az oldalakban zöldes vagy rezessárga, a hasa felől fehér. Az első hátsőrényszűs szürkén ibolyaszínű, a második szürkészárga, a kormányűsűs szürkészöld, vöröses lehellel. A csapó sügér kisebb seregben járó hal, szereti tóban a tiszta, egyebütt a mozgó vizet, melynek szilárd a feneké; továbbá a torkolatokat, zsilipzúgókat, hidoszlopokat, hol prédáját — mely leginkább halivadék, de rovar is — lesi. Roppant falánk, a halgazdaságra nézve kártékony rablóhal. Nálunk ritkán éri el 30 cm. mellett a fél kiló súlyt. Húsa fehér, szijjas és jóízű; nem becsülik eléggé. A magas hegyek vizeit kivéve, folyókban és tavakban általánosan elterjedett hal. Színváltozata kivált az Aldunán — Titelen alul — igen gyakori.

*) Ez a mozzanat az orosz nép azon hiedelmén alapszik, hogy az imádság, az imádkozó érdeme nélkül is, foganatos. Az orosz kereskedő, ki azért imádkozik, hogy csalárd vállalatai sikerüljenek, és az olasz bandita, ki gyertyákat ígér a szent szűznek, ha utasokat foszthat ki — tulajdonképeni édes testvérek, vagy legalább közel rokonok.

Ha a sügér, mint Hins akarja, a népet képviseli, úgy az önkészítette arezkép nem éppen hizelgő. Valóbbszínű ennél, mit Afanaszjev és Reinholdt mondanak, hogy t. i. a nép e regével az egykori törvénytársi és pörös eljárást akarta gúnytárgyává tenni.

A rege valószínűleg a XVI. században keletkezett, mert ennek a kornak felelnek meg azok az állapotok, melyeket fest. Mindazáltal csak XVIII. századi kézírataink vannak. Szájhagyományként azonban e rege a nép között manap is él.

Megjegyezve még azt, hogy a Kubenszki tó Vologda, a Rosztov tó pedig Jarosláv gubernementban van, és hogy a regében említett folyók csak nehezen kutathatók föl és akkor is kétséges eredménnyel (Kam = Kéma vagy Kama?), ime ide írom izelítőül a sügér regéjének egyik változatát.

A kis sügér, a ki eviczkél, a gonosz sügér, kis gyermekeivel útra kél. Elmene a Kam patakba; a Kam patakból a Trosz patakba; a Trosz patakból a Kubenszki tavába; a Kubenszki tavából a Rosztov tavába. És itt egy éjjelre szállást kért; majd egy éjjel múlva két éjjelre, két éjjel múlva két hétre, két hét múlva két hónapra, két hónap múlva két évre. A két évből aztán harmincz év lett. A sügér összejárta az egész tavat, szurkálta és boszantotta a kicsiny és nagy halakat. Ekkor a nagy és kicsiny halak gyűlést tartottak és egy teljhatalmú birót választottak a nagybajúszú harcsa képében. „Légy a mi ítélő biránk“, mondák neki. A harcsa megidézttette a vitézlő sügért és mondá neki: „Vitézlő sügér! miért foglaltad el bitorul a mi tavunkat?“ — „Én birtokba vettem a ti Rosztof tavatokat, — mondá a sügér, — mert a ti Rosztof tavatok a fenekéről a felszinéig elégett Illés napján; elégett a fenekéről a felszinéig és pusztá lett“. — „Ugyan hogy' égett volna el a mi tavunk, — mondá a harcsa. Vannak erre tanúid, vannak-e irott okmányaid, és vannak-e Moszkvában hitelesített birtokigényeid?“ — „Vannak tanúim, vannak okmányaim, vannak Moszkvában hitelesített birtokigényeim: a keszege ott volt az égésnél, ott pörkölte meg szemeit, melyek még most is vörösek“. — És a harcsa elkülde a keszegéért. A kárász, ki hirnök és gyalog harezos vala, és két maroknyi kis halivadék, a mely éppen helyben vala, hívják a keszegét: „Keszege, a harcsa fölséges szine elé idéz“. A keszege, mikor a harcsa elé ért, meghajtotta magát. És a harcsa mondá neki: „Udvözöllek, keszege! tisztos özvegy! ugyan elégett-é a mi tavunk Péter napjától Illés napjáig?“ — „Sohasem égett a mi tavunk“, — mondá a keszege. A harcsa mondá: „Hallod, vitézlő sügér! a keszege téged szembe vádol“. — És a keszege is hozzá tevé: „A ki a sügért ismeri, és ügye van vele, annak felkopik az álla“. A sügér nem esik kétségbe és bizik Istenben. — „Vannak — úgymond — tanúim, okmányaim, Moszkvában hitelesített birtokigényeim; a süllő ott

volt az égésnél és égéseket kapott: uszonyai azért vörösek még most is“. — A kárász, ki hirnök és gyalog harczos vala és két maroknyi kis halivadék, mely éppen helyben vala, megérkeznek és mondják: „Süllő! a nagybajúszú harcsa fölséges színe elé hiv“. És a süllő megjő. A harcsa mondja neki: „Mondd meg nekem, süllő, a mi Rosztof tavunk elégett-e Péter napjától Illés napjáig?“ — „Sohasem égett a mi tavunk! A ki a sügért ismeri és ügye van vele, annak ugyan felkopik az álla“. A sügér nem esik kétségbe és Istenbe helyezi bizodalját; azt mondja a harcának: „Vannak tanúim, Moszkvában hitelesített birtokigényeim és irott okmányaim; a csuka, ki tisztos özvegy és azonfelül nincs elbüszkölve fajtája túlszaporodása miatt, meg fogja mondani a valót; ott volt a tűznél, égéseket kapott, azoktól fekete még most is“. A kárász, ki hirnök és gyalog harczos, és két maroknyi kis halivadék, mely éppen helyben vala, a csukához érnek és mondják: „Csuka! a nagybajúszú harcsa téged fölséges színe elé idéz“. A csuka, mielőtt a harcsaíig érne, meghajtja magát: „Üdv neked, fölség!“ — „Üdvözlég, csuka, ki tisztos özvegy vagy és túlszaporodás miatt nem lettél elbizakodott, — mondja a harcsa; — a mi Rosztof tavunk elégett-e Péter napjától Illés napjáig?“ — A csuka válaszolja: „Sohasem égett a mi Rosztof tavunk. Külömben a ki ismeri a sügért és dolga van vele, annak felkopik az álla“. — A sügér nem esik kétségbe és Istenben bizik. „Nekem vannak tanúim, Moszkvában hitelesített birtokigényeim és irott okmányaim: az ángolna ott volt a tűznél, égéseket kapott és azoktól fekete még most is“. — A kárász, ki hirnök és gyalog harczos, és még két maroknyi kis halivadék, mely éppen helyben vala, megérkeztek az ángolnához és mondák: „Ángolna, a nagybajúszú harcsa fölséges színe elé hivat téged!“ — „Ah, kedves atyámfi, itt van egy grivna fáradalmaitokért és járástokért; kövér ajkaim vannak és nagy hasam; sohasem voltam városban, sohasem voltam bírák előtt, nem tudok senkit sem üdvözölni, valójában!“ — Az állami küldöttek elmenének haza. Ekkor a sügért megfogták és kötelel húztak a nyakára. De a sügér imádságára az Isten havas esőt küldö, és a sügér kiszökött a petyhüdt csomóból. Elfuta a Kubenszki tavába, Kubenszki tavából a Trosz patakba, a Trosz patakából a Kam patakba. A Kam patakban jönnek vele szemben a csuka és a ponty. „Ki az ördög hurezol benneteket erre?“ mondá a sügér. A halászok azomban meghallották a sügér visító hangját és halásztak utána. Megfogták a sügért, ki eviczkél, a gonosz sügért. És ekkor vége lett a sügérnek.*)

*) A finnneknek is van egy rövidke meséjük, melynek egyik hőse a sügér; a mese hasonló azon általános ismert meséhez, mely a madarak versenyrepüléséről szölli. L. Emmy Schreck, Finische Märchen, Weimar, 1887. p. 238—39.

IV.

Afrikai állatregék.

„Ein Märchen, eine Erzählung u. s. w. findet Wege der Fortpflanzung, die sich oft durchaus allem näheren Nachweise entziehen“.

F. Liebrecht; Jahrb. f. rom. u. engl. Litt. erstur, III. 83; idézi Kolmacevszki.

Ugyszóllva születésétől fogva kíséri a költészet az embert egész életén át, a sírig. Nagyban, a népeknél is tapasztalhatni ilyest. G. Thompson, afrikai utazó, arról értesít, hogy a hottentottok csak bizonyos remegéssel tudtak beszélni az Oranje folyó vizeséseiről, azok közelében meg éppen rémület fogta el őket. Nyilván a természet költésze hatott rájuk. Más utazók a természeti vad népeknél bizonyos naiv vallási vagy mesei költészetet találtak. A mi különösen az afrikai népeket illeti, azoknak számos meséik vannak, melyeket egyes missionariusok jegyeztek föl. Az ilyen feljegyzések alapján adta ki 1870-ben Dr. W. H. J. Bleek ily című művét: „Reineke Fuchs in Afrika. Fabeln und Märchen der Eingebornen“, etc. Weimar, H. Böhlan. Ez a mű bővített kiadása ugyanazon (angol) szerző következő művének: „Reynard the Fox in South Africa; or, Hottentot Fables and Tales“. (London, 1864.) A természeti népek vallására és költészetére nézve bővebb észrevételeket lehet találni ugyancsak Bleek: „A nyelv eredete“ című művében, melyet dr. Mayr Aurél fordított magyarra. (Pest, Eggenberger, 1872.)

Bleek említett mesegyűjteménye több szempontból érdemelheti ki figyelmünket: fogalmat nyújt a böcső korát élő költészetéről; meglepő adatokat szolgáltat a mesék és regék vándorlásához; végre alkalmat adhat egy kellemetlen kérdés fejtegetésére: vajjon a sexualis nyelvű népek képzelme csakugyan magasabb röptű-e, mint a nem-sexualis nyelvűeké, miként azt rendszeren hánytorgatják.

Különösen a mesék vándorlása az, mire figyelmünknek első sorban fordulnia kell. Közkeletű európai mesékkal találkozunk az afrikai népeknél. Vegyük pl. „A róka és a kocsiszer-haleladó“ című mesét. A róka ezen csinjéről lehet hallani széles Oroszországban, a vendek-, szerbek-, németek-, olaszok-, oláhok-, skótok-, magyarok-, lappok-, finnekek- és votjákoknál; megolvasható e kaland a Renartban, Reinkében és Goethe Reinekéjében, szintúgy Burkhard Waldisnál. De megvan e mese a hottentotoknál is, mint Bleek S. darabja („Der Fischdiebstahl“) bizonyítja. Honnan jutott e mese e barbárokhoz? Vagy tán eredeti szellemi tulajdonuk? Hallhatták európaiaktól is; de jól mondja Benfey (Pantschat. I. 333.): „Dieses Stratagem (halottinak

tettetni magát) ist ein so einfaches und sich von selbst darbietendes, dass es selbständig in den Tierfabeln verschiedener Völker vorkommt“. Egy más afrikai nép, a bornuk egy meséjében („Der Storch und die Kröten“) a gólya ugyanazon csel fogással gazdag béka-zsákmányhoz jut. De ha a hottentottok szóban forgó meséje nem eredeti tulajdonuk is — mit én valószínűnek tartok —, a hozzá költött rész mindenesetre azt mutatja, hogy ez afrikai népben van költői tehetség. Párját költötte t. i. a róka kalandjának, s ezt az „együgyű vén hiénára“ ruházta; természetes, hogy ily hős mellett a csel rosszul üt ki.

Egyéb olyan afrikai mesék, melyek európaiakkal egyeznek, Bleek gyűjteményében a következők: „Der Hahn“, „Das Urteil des Pavian“, „Die Sonne und das Pferd“, „Die Schlange“, stb. A „Der Leopard und der Widder“ című, mely Ratzel Völkercundéjában is (I. 109.) megolvasható, a szereplők leszámításával nagyban egyezik a magyar „Kaczor Király“ feliratú mesével (Arany—Gyulai, I. 433.), mely viszont egy orosz mesének pendant-ja (Hins, Épopée animale en Russie, etc. p. 88.) Bleek 10. darabja a beteg oroszlánról szölgő hires mese, mely a Renart-nak tulajdonképeni magvát képezi; a farkas helyét azomban itt a hiéna pótolja.

Kétségtelen, hogy ezen említett mesék között van európai eredetű is, ha nem is mind az. Hogyan jutottak e mesék Afrika belsejébe is, az iránt felvilágosít bennünket az úgynevezett vándorlási elmélet. E szerint a mese egy ponton keletkezvén, továbbmesélés útján egyik néptől a másikhoz jutott, miként manap is az élczek és anekdoták. „Man kann auf diese Weise“, mondja Gustav Meyer (Finnische Märchen, XVII.), „sowol die häufig bis zu wörtlicher Gleichheit gehenden Übereinstimmungen verstehen, als auch zu den ebenso bemerkenswerten Abweichungen Stellung nehmen, die sich besonders durch Verschmelzung mehrer Märchen zu einem, durch Verschleppung einzelner Märchenzüge an andere Stellen und durch Anpassung des aus der Fremde eingewanderten Märchens an die psychische Individualität und die Lebenserscheinungen des entlehrenden Volkes erklären lassen“.

Hogy az afrikai népek sok meséje eredeti termék, kezdetleges költészet productuma, azt a naivitas elvének alapján csattanósan be lehet bizonyítani. E mesékben az állatok teljesen afrikai természetöknek, vagy az illető nép hiedelmeinek megfelelően szerepelnek. Vegyük pl. a nyulat. Ez állatra nézve már 1828-ban mondotta Roger báró (Kolm., 68.): „Les Sénégalais considèrent le lièvre comme le plus adroit, le plus rusé de tous les animaux; aussi, dans leurs fables, il trompe et mystifie tous les autres acteurs“. Egyébiránt a keleti népek is ravasznak tartják a nyulat. — Az oroszlán, a leopard, a kecske, az elefánt, a teknősbéka, a giraffe, a strucz, a

hiéna — ha szabad e kifejezéssel élnem — töről metszett afrikai állatok. Az eszesség kiváló képviselői: a menyét, a pók, kevésbé a sakál; és a már említett nyúl. — Magát a beteg oroszlánról szölgő mesét is szinte hajlandók vagyunk eredeti afrikainak tartani, midőn Krönlein missionariusnak ezen ahhoz csatolt jegyzetét olvassuk (Bleek, 16., jegyzet): „Die Namaqua heilen viele Krankheiten durch Einhüllung der Leidenden in noch warme Felle von frischgeschlachteten Ziegen, Schafen, Kälbern u. s. w. Dies Mittel hilft oft wunderbar schnell und gut“.

Különösen a hottentottok meséinek eredetisége mellett bizonyít még az, hogy mythosai és meséik között a legbensőbb összefüggés van. Valójában alig lehet mondani, hogy e népnek már van valódi mythológiája, mert „mythosai“ (mint pl. „a halál eredetéről“ szölgő) szorosán véve annyira mesék, mint mythosok. Azonban talán el lehet mondani rólok, hogy megfelelnek azon első csiráknak, melyekből azon pompás mythológiák sarjadtak, melyek az európai művelt népek annyi millióinak szívét a legmélyebb tisztelet érzelmeivel töltik be.

Az afrikai népek meséi tehát ösköltészeti, mesevándorlási és néppszichológiai szempontból rendkívül érdekesek és tanulságosak. Különösen állatmeséik oly sokfélék és változatosak és gyakran oly elmések, hogy megérdemelnék a Goethe „Reineké“-je módjára való feldolgozást; s habár ily alakban nem is bírnának a Goethe költeményének érdekességével, mindenestre több érdek fűződne hozzájuk, mint a Longfellow Hiawathá-jához.

„A nemi nyelvek alakja“, mondja Bleek (A nyelv eredete, 30.), „résztétet költvén bennünk az iránt, a mi közös emberiség által nincs is velünk egyesítve, vezet első izben az állatoknak emberi tulajdonságokkal való fölruházására, és ez úton alkalmat nyújt a mesék föltalálására. Noha a nemzeti fejlődés legalsó fokán áll, mégis azt találjuk, hogy a hottentottok nyelve bír mese-irodalommal, a minek megfelelőt az előképző névmásos nyelvek irodalmaiban hiába keresnénk“.

Igy pl. a mongolok meséi ind mesék fordításai, itt-ott továbbképzései. A kaffereknek nincs mythológiájuk, meséik sincsenek. E népek nyelvei nemmel nem bírnak.

Különösen árja tudósok sokat regéltek a nyelvtani nem alapján az árja népek „képzelmének magasabb röptéről“, „kiváló kulturai hivatásukról“. Mindebből vajmi kevés igaz. Jól mondotta egyébiránt Bleek maga: „Csak az angolok józan esze, a kik tényleg maguk megváltoztatták a nemek megkülömböztetését s az értelemmel majdnem teljes összhangzatba hozták, kérdi álmélgodással: ugyan mire való a németben pl. az, hogy a palaczk (die Flasche) szembetünőleg hölgy, az asztal (der Tisch) pedig férfiú?“

Az afrikai mesékre vonatkozó és inkább csak eszmeébresztésre szolgáló észrevétekhez függelékül néhány a magyar népmeséket érintő eszmét legyen szabad csatolnom.

Mindenek előtt meg kell jegyezni, hogy a Reineke hozzánk is eljutott. A nép különféle kalandokat mesél „Csalavér róka“-ról. Ugyanezen cím alatt le is fordították magyarra Goethe Reineke Fuchs-át. A róka néhány kalandja külön irodalmi feldolgozást is nyert. Így Heltai LXX. fabulája („Egy rókáról, farkasról és oroszlánról“), mint Binder Jenő kimutatta (E. Ph. K. 1884. 988.), nem egyéb, mint a Reineke de Vos két kalandjának magyar átdolgozása. Szóll pedig e fabula a halászatról (a farkas farkával) és a beteg oroszlánról. Bővebben megolvashatók e kalandok Ysengrimusban. Teza Emil, olasz tudós (Rainardo e Lesegrino, 72. l.) és utána Kolmacsevszki (Zs. epos, 58. és 69.) két-két magyar eredetű változatát olvasták „A róka és a kocsiszer-haleladó“ és „A farkas halászata“ című kalandoknak. — Sőt még a képzőművészet terén is találkozunk a róka hirhedt alakjával. Egyebütt, különösen Angol-, Francia- és Spanyolországban, de Németországban is a templomokban elég gyakran találkozhatni Reineke-tárgyú festményekkel. Nálunk is a román stylus uralma korában valóságos zoologia muralis fejlődött ki. A középkori úgynevezett bestiariusok és physiologusok, melyekből az állatepos is annyit merített, dús jelképes ábrái hozzánk is eljutottak. A népmonda is beférkőzött templomainkba. A nevezett ábrák nagyon el voltak terjedve nálunk. Vadászati jeleneteket is ábrázoltak az egyházak falain. A népies állatmese jeleneteiből egy a boldogfalvi régi egyházon van alkalmazva. (V. ö. Ipolyi Arnold kisebb művei, I. 33., 32., 92., 95., 101.—103., 141.)

A mi a magyar népmeséket általában illeti, azokra nézve áll Gustav Meyer (F. M. XVII.) nyilatkozata: „Die Märchen der europäischen Völker sind kein den einzelnen von ihnen speciell zugehöriges Eigentum, sondern alle oder wenigstens fast alle werden bei den einzelnen in mehr oder weniger genau zu einander stimmenden Varianten erzählt“. Így pl. Arany—Gyulai gyűjteményében minduntalan belebotlunk Fortunatus, Sigfrid, Belfagor, Eldorado (Schlaraffenland), Blaubart, Aschenbrödel, Tischlein deck' dich, Cid, Hans Ohnefurcht s ilyes, általánosan elterjedt motívumokba. Csak a felfogás kisebb-nagyobb mértékben eredeti. Egyáltalán idegeneknek látszanak azon meséink, melyekben törpék fordulnak elő. Ipolyi (M. Myth. 138—9.) mondja: „Nálunk, legalább maig tudomásunkra jutott hagyományos emlékeink sajátlagi törpékről alig tudnak valamit“.

Nagyon el van terjedve nálunk az úgynevezhető képtelen bohózat, melynek egy példája Erdélyinél (I. 170. darab): „A disznóugatást majd

két nap kergettem, a nyúlfekvést gyakran agyon is ütöttem, a veréb árnyékát halálra üldöztem, vén fa csigorgását sokszor fel is szedtem“. Erdélyi János erre nézve azt jegyezi meg (I. 475.): „e dalban oly valamit olvasunk, mi talán csak a magyar nép költészetében honos... ez népünk humorához tartozik“. . . Hasonlóképen nyilatkozik Arany—Gyulai (I. 602.), de hozzá teszi: „minden esetre érdekes kérdés volna tüzetesebben utána nézni, vajjon mennyiben tulajdonítható e sajátos modor a magyar észjárás eredeti találmányának?“. . .

Tény, hogy a képtelen bohózat népköltési gyűjteményeinkben fölös számmal található hol egész darabokban, hol meg egyes fordulatokban. (L. Arany—Gyulai, I. 459. II. 326. s. kk., 399., 410., 412., 456. III. 339.) De azért nem kizárólagos terméke népünk humorának, sem pedig más népek nincsenek annyira hijával a képtelen bohózatnak, mint Erdélyi és Arany—Gyulai hiszik. Elég itt Müller—Fraureuth könyvére utalnom: „Die deutschen Lügendichtungen bis auf Münchhausen“. Egyébként ez a közmondás: „korpából ostort fonni“ (A.—Gy. 467.), „korpából kötelet fonni“ (A.—Gy. 469.) Európaszerte el van terjedve, mi szintén állításom mellett bizonyít: ἐξ ἄμμου σχοινίον πλέκειν, ex arena funem plectere, Dicks hatband made of sand, Seide aus Haferstroh spinnen, eine Peitsche aus Wasser und Wein drehen.

Az állatok jellemei meséinkben általában megegyeznek nyugati és keleti szomszédaink meséinek állati jellemeivel. Érdekes nálunk a macska, mint egy új civilisatio képviselője. E tekintetben „Kaczor király“ czimű mesénk orosz mesékkal egyezik. Helyesen mondja erre nézve Eugène Hins (J. m. 87.): „Au renard, personnification de la ruse parmi les animaux sauvages, succédera le chat qui joue le même rôle parmi les animaux domestiques. La lutte entre ces deux éléments doit se terminer à l'avantage du dernier“.*)

Erdélyi Károly.

*) Meg kell itt említenem, hogy értékezősem II. részére nézve kiválóan csak Grimm, Gervinus, Jonckbloet, Benfey, Scherer és Kolmacevszki művei voltak kezem ügyében; a többi szerzőkre nézve részint korábbi jegyzeteim, részint (ezek hiányában) Kolmacevszki és Jonckbloet művei szolgáltak hőséges felvilágosítással. A sügér regéjére nézve v. ö. Hins több idézett művét és Reinholdt, Geschichte der russischen Litteratur, 1884. L. még idevágó ismertetéseimet az E. Ph. K. három legutóbbi évfolyamában.

II.

Tanári kar.**1) A rendes tantárgyak tanárai.**

Erdélyi Károly, kegyes-tanítórendi áldozópap, rendes tanár, az országos tanáregyesületnek, a budapesti philologiai társaságnak rendes tagja, az V. osztály főnöke, gymnasiumi könyvtáros, tanította a magyar nyelvet a III. V., a német nyelvet és irodalmat az V. VI. VII. és VIII. osztályban, összesen hetenkinti 17 órában. Tanárkodásának évszáma 5.

Farkas Ignác, kegyes-tanítórendi áldozópap, rendes tanár, hitelemző, az I. osztály főnöke; tanította a vallástant a II. IV., a magyar és latin nyelvet az I. osztályban, összesen hetenkinti 16 órában. Tanárkodásának évszáma 17.

Janny László, kegyes-tanítórendi áldozópap, rendes tanár, az országos tanáregyesületnek és a budapesti philol. társaságnak rendes tagja, főgymnas. hitszónok, a VI. osztály főnöke; tanította a vallástant az I. III. V. VI. VII. VIII., a görög nyelvet a VI. osztályban, hetenkinti 17 órában. Tanárkodásának évszáma 16.

Kecsenovics Pál, kegyes-tanítórendi áldozópap, rendes tanár, a IV. osztály főnöke; tanította a latin nyelvet a IV., a német nyelvet a III. és a mennyiségtant a II. V. osztályban, hetenkinti 18 órában. Tanárkodásának évszáma 21.

Laczkó Dezső, kegyes-tanítórendi áldozópap, rendes tanár, az országos tanáregyesületnek és a magy. földr. társaságnak r. tagja, a III. osztály főnöke, a természetrajzi és a vegytani szertár gondozója; tanította a latin nyelvet a III., a földrajzot az I. és a természetrajzot a IV. V. VI. osztályban, hetenkinti 18 órában. Tanárkodásának évszáma 4.

Merényi Lajos, kegyes-tanítórendi áldozópap, rendes tanár, az országos tanáregyesületnek rendes tagja, a VIII. osztály főnöke, tanári tanácskozmányi jegyző, az ének- és zeneiskola felügyelője; tanította a német nyelvet a IV., a latin nyelvet a VIII. és a görög nyelvet az V. VIII. osztályban, hetenkinti 17 órában. Tanárkodásának évszáma 17.

Nyilassy Károly, kegyes-tanítórendi áldozópap, rendes tanár, a m. tört. társulatnak rendes tagja, a térképtár és éremgyűjtemény gondozója; tanította a történelmet a IV. V. VI. VII. VIII. és a földrajzot a II. osztályban hetenkinti 18 órában. Tanárkodásának évszáma 6.

- Pakos János**, kegyes-tanítórendi áldozópap, rendes tanár, a II. osztály főnöke; tanította a magyar és latin nyelvet a II., a görög nyelvet a VII. osztályban, hetenkinti 17 órában. Tanárkodásának évszáma 9.
- Pataky Imre**, világi, városi rajztanár, polgári leányiskolai tanár, a rajziskola szereinek gondozója; tanította a rajzoló geometriát a III. IV. és a szépirást az I. és II. osztályban hetenkinti 6 órában. Tanárkodásának évszáma az intézetnél 16.
- Pintér Kálmán**, kegyes-tanítórendi áldozópap, rendes tanár, az országos tanáregyesületnek rendes tagja, az önképzőkör vezetője, az ifjúsági könyvtár gondozója; tanította a magyar nyelvet és irodalmat a IV. VI. VII. VIII., a történelmet és politikai földrajzot a III. osztályban, hetenkinti 17 órában. Tanárkodásának évszáma 13.
- Sárgay Antal**, kegyes-tanítórendi áldozópap, rendes tanár, az országos tanáregyesületnek rendes tagja, a VII. osztály főnöke, a természettani szertár gondozója; tanította a természettant a VII., a mennyiségtant a III. IV. VI., a rajzoló geometriát az I. és II. osztályban, hetenkinti 19 órában. Tanárkodásának évszáma 13.
- Szabó xav. Ferencz**, kegyes-tanítórendi áldozópap, rendes tanár, a rendi növendékeknek tanulmányi felügyelője, az országos tanáregyesületnek rendes tagja, a mennyiségtani szerek gyűjteményének gondozója; tanította a mennyiségtant a VII., VIII., a bölcsészeti előtant a VIII. osztályban, hetenkinti 8 órában. Tanárkodásának évszáma 17.
- Tóth Antal**, kegyes-tanítórendi áldozópap, rendes tanár, igazgató; tanította a természettani földrajzot a III., a természettant a VIII., a mennyiségtant az I. osztályban, hetenkinti 9 órában. Tanárkodásának évszáma 24.
- Való Mihály**, kegyes-tanítórendi áldozópap, rendes tanár; tanította a latin nyelvet az V., VI., VII. osztályban, hetenkinti 15 órában. Tanárkodásának évszáma 35.
- Zsigmond József**, világi, gazdasági felsőbb népiskolai és okleveles torna-tanító; tanította a testgyakorlatot az I.—VIII. osztályban, hetenkinti 6 órában. Tanárkodásának évszáma az intézetnél 8.

2) Felekezeti hittanárok.

- Fördös László**, evang. reform. segédlelkész és hitoktató; tanította a reform. vallású tanulókat osztályonként heti 2—2 órában. Tanárkodásának évszáma az intézetnél 3.
- Jankovits György**, gör. kel. lelkész; tanította a gör. kel. vallású tanulókat osztályonként heti 2—2 órában. Tanárkodásának évszáma az intézetnél 3.

Laukó Károly, ágost. evang. lelkész. Tanárkodásának évszáma az intézetnél 21.

Dr. Perls Ármin, főrabbi; tanította a mózes vallású tanulókat az I.—VIII. osztályban hetenkinti 2—2 órában. Tanárkodásának évszáma az intézetnél 5.

3) A rendkívüli tantárgyak tanítói.

Erdélyi Károly, I. főnebb; tanította a gyorsírást a kezdőknél és a haladóknál heti 1—1 órában.

Pataky Imre, I. főnebb; tanította a szabadkézi rajzolást és festést hetenkinti 2 órában.

Schindler Bernát, világi, magántanító; tanította a francia nyelvet a kezdőknél és haladóknál heti 2—2 órában. Tanárkodásának évszáma az intézetnél 25.

Szabados Géza, világi, zeneiskolának igazgató-tulajdonosa, az intézeti ének- és zeneiskola tanszereinek gondozója; tanította az éneket és zenét mind a kezdőknél, mind a haladóknál heti 2—2, összesen 8 órában. Tanárkodásának évszáma az intézetnél 11.

Intézeti szolgál.

Farkas Antal, pedellus; az intézetnél szolgál a 2. évben.

III.

Előadott tananyag; tankönyvek.

1) Rendes, kötelező tantárgyak.

Első osztály.

Osztályfőnök: Farkas Ignác.

Róm. kath. vallástan, heti 2 órában. — Isten tisz, az anyaszentegyház öt parancsa. A parancsok megszegése. A malasztról és szentségekről. A penitencziatartásról és oltári szentségről. Az ima általában. Az ó-szövetség története. — Tankönyvek Közép katekizmus. Eger 1886. — és Róder Alajos, Bibliai történet. Eger 1884. — Tanár Janny László.

Gör. kel. vallástan, heti 2 órában. — A hit és hitágazatok; szentségek. A tananyagot kéziratban magyarra fordította a tanár Jankovits György.

Ev. reform. vallástan, heti két órában. — Biblia-ismertetés: ó-szövetségi írók. Bocsor Lajos kézikönyve nyomán tanította Fördös László.

Izraelita vallástan, heti 2 órában. — Szombat-, újhold- és ünnepi imák fordítása és értelmezése. Szertartástan. A 13 hitágazat. — Izrael története Saultól Salamon haláláig. Efraimország története Jerobeámtól Hoseáig, megfelelő földrajzzal és erkölcsi tanulságokkal. — Tankönyvek Schön Dávid, Imakönyv. Budapest 1886. és Löw L. Bibliai történet. Budapest 1885. — Hetenkiut egyszer szónoklattal egybekötött nyilvános istentisztelet. Tanár dr. Perls Armin.

Magyar nyelv, heti 5 órában. — *a)* Elbeszélő prózai és költői olvasmányok, különösen a népmesék, a görög és magyar történeti mondák köréből. Értelmes és kellően hangsúlyozott olvasás, az olvasmányok tartalmának szabadon való elbeszélése. Könyv nélkül tanult versek elszavalása.

b) Nyelvtan: a mondat- és beszédrészek, a fő- és mellékmondatok megkülönböztetése. Az alaktan, a szóképzés. — Kéthetenkiut egy írásbeli dolgozat. — Tankönyvek Dr. Szinnyi, Magyar nyelvtan I. r. Budapest 1886. és Tomor-Váradi, Magyar olvasókönyv I. r. Budapest 1885. — Tanár Farkas Ignác.

Latin nyelv, heti 7 órában. — Összefüggő olvasmány alapján a név- és igeragozás fontosabb alakjainak begyakorlása; a nemi szabályok főbb tételei; szókinccsigyűjtés; folytonos fordítás és elemzés. Hetenkiut egy írásbeli iskolai dolgozat. — Tankönyvek Bartal-Malmosi, Latin gyakorlókönyv. Budapest 1885. U. a. Latin alaktan. Budapest 1884. — Tanár Farkas Ignác.

Földrajz, heti 4 órában. — Magyarország és a földközi tengert környező országok természeti viszonyai, terményei, városok és vidékek néprajza. — Tankönyv Brózik-Paszlavszy, Földrajz gymnasiumok számára I. r. Budapest 1882. — Tanár Laczkó Dezső.

Számтан, heti 3 órában. — A tizes számrendszer; a négy számolási művelet egész számokkal és tizedes törtekkel; a tört mint hányados és viszony; közönséges törtekkel való számolás. A méter-mérték ismertetése, időszámítás. — Tankönyv Dr. Lutter, Közönséges számтан. Budapest 1886. — Tanár Tóth Antal.

Rajzoló geometria, heti 3 órában. — Planimetriai elemek. Pontok, vonalak és szögek fekvése és mérési viszonyai. A legfontosabb síkidomok, u. m. a három-, négy- és szabályos sokszögek; a kör tulajdonságai és alakítása. — Az idomok összeillősége, hasonlósága és területmeghatározása. A kerület, tojásidomú s csigavonal szerkesztése. — A mértani ékitményi rajzolás elemei rendszeresen haladó táblarajzok után rajz-

eszközökkel. — Tankönyv Landau-Wohlrab, Rajzoló-geometria I. füzet. Budapest 1886. — Tanár SárGay Antal.

Szépíráás, heti 1 órában. — A magyar kis és nagy betűk alkotó részeinek és alakítási módjának ismertetése és gyakorlása; folyóírás. — Tanár Pataky Imre.

Második osztály.

Osztályfőnök: Pakos János.

Róm. kath. vallástan, heti 2 órában. Az apostoli hitvallásról és a parancsokról. — Az új-szövetség története, megfelelő erkölcsi tanulságokkal. — Tankönyvek Róder Alajos, Bibliai történet. Eger 1884. és Közép katekizmus. Eger 1886. — Tanár Farkas Ignác.

Gör. kel. vallástan, heti 2 órában. — A szeretet. Rövid erkölcsstan Isten tizparancsolatának magyarázatából. — A tananyagot kéziratban magyarra fordította a tanár Jankovits György.

Izraelita vallástan, heti 2 órában. — Mint az I. osztályban.

Magyar nyelv, heti 5 órában. — a) Elbeszélő prózai és költői olvasmányok; az olvasottak tartalmának elmondása. Jelesebb versek szavalása. — b) A névragok és névutók használata. A különféle mondatok taglalása, a kisebb körmondatokkal bezárólag. — Kéthetenként egy írásbeli iskolai dolgozat. — Tankönyvek Dr. Szinnyei József, Magyar nyelvtan II. r. Budapest 1886. és Tomor-Váradi, Olvasókönyv II. r. Budapest 1886. — Tanár Pakos János.

Latín nyelv, heti 7 órában. — Az igetőnek megkülönböztetése, cselekvő, szenvedő és álszenvedő igék ragozása. Tőváltoztató és hiányos igék. Genus-szabályok tüzetesen. Összefüggő olvasmány alapján a fő- és mellék-mondatok megkülönböztetése. Perfectum, supinum és szóképzés. Szócsoportok. — Hetenként egy írásbeli iskolai dolgozat. — Tankönyvek mint az I. osztályban. — Tanár Pakos János.

Földrajz, heti 4 órában. — Ausztria tartományainak leírása után Európa többi országainak, valamint Ázsiának, továbbá Afrika, Amerika és Ausztráliának természeti viszonyokon alapuló leírása, népeiknek e viszonyokkal összeegyeztetett jellemzése. — Tankönyv Dr. Brózik K. és Paszlavszky József, Európa és Ázsia. Budapest 1882. Afrika, Amerika és Ausztrália. Budapest 1883. — Tanár Nyilassy Károly.

Számтан, heti 4 órában. — Számolási rövidítések. Rövidített számtani műveletek. Az arányosság fogalma alapján a hármasszabály és az olasz számolásmód. A mértani viszonyok és arányok elemei és azok alkalmazása. Százalék-számolás. Tankönyv Dr. Lutter Nándor, Közönséges számtan. Budapest 1886. — Tanár Kecsenovics Pál.

- Rajzoló geometria**, heti 3 órában. — Tömörtani elemek. A sík. Az egyenesek és síkok független és viszonyos fekvése; lapszög és szöglet. A legfontosabb testek, u. m. hasáb, gúla, szabályos testek, henger, kúp és gömb tulajdonságai és hálózata. A testek összeillősége, aránya, hasonlósága, felszíne és térfogatának meghatározása. Testminták készítése, síkékitmények rajzának folytatása a tanár előrajza nyomán. Síkidomok, testek és egyszerűbb tárgyak távlati rajzolása. — Tankönyv Landau és dr. Vohlrab, *Rajzoló geometria*. II. f. Budapest 1885. — Tanár Sárgay Antal.
- Szépírás**, heti 1 órában. — A magyar írás tovább gyakorlása (I. I. osztály). A német betűk alakítása és írása. Folyóírás gyakorlása mind a kétben. — Tanár Pataky Imre.

Harmadik osztály.

Osztályfőnök: Laczkó Dezső.

- Róm. kath. vallástan**, heti 2 órában. — Káté: Az ember végezteljáról és rendeltetéséről. A hitről, parancsokról és a malaszt eszközeiről. — Tankönyv Közép katekizmus, Eger 1886. — Tanár Janny László.
- Gör. kel. vallástan**, heti 2 órában. — A remény. Az Úr imájának, valamint az evangéliumi boldogságoknak rövid értelmezése. — A tananyagot kéziratban magyarra fordította a tanár Jankovits György.
- Ev. reform. vallástan**, heti 2 órában. — Hit- és erkölestan. Nagy Péter kézikönyve szerint tanította Fördös László.
- Izraelita vallástan**, heti 2 órában. — Ujévi és engesztelésnap imák fordítása és értelmezése. Szertartástan. Juda és Efraim ország története Rehabeámtól Nehemiásig földrajzzal és megfelelő erkölcsi tanulságokkal. Szombatokon szónoklattal egybekötött nyilván. istentisztelet. — Tankönyvek Schön D., *Imakönyv*. Budapest 1886. és Löw L. *Bibliai történet*. Budapest 1885. — Tanár dr. Perls Armin.
- Magyar nyelv**, heti 3 órában. — *a)* Összefüggő történeti s egyéb olvasmányok, melyek egyszersmind szó- és mondattanilag elemeztettek. Költemények tanulása; szaválás. — *b)* A nyelvtan rendszeres áttekintése. A hangsúlyos vers ismertetése. — Kéthetenkink egy iskolai dolgozat. — Tankönyvek Szinnyi József, *Rendszeres magyar nyelvtan*. Budapest 1885. — Tomor-Várad, *Olvasókönyv* III. r. 2. kiadás. Budapest 1884. — Tanár Erdélyi Károly.
- Német nyelv**, heti 4 órában. — Értelmes olvasás alapján az alaktanból a név- és igeragozás, az egyes beszédrészek, a szóképzés elemei; a mondat

tanból a mondatrészek, a fő- és mellékmondatoknak megkülönböztetése, a szórend. Fordítás magyarból németre és viszont. Költemények betanulása. Kéthetenként egy iskolai írásbeli gyakorlat. — Tankönyv dr. Szemák István, Német nyelvtan. Budapest 1882. — U. a. Német olvasókönyv. Budapest 1883. — Tanár Kecsenovics Pál.

Latin nyelv, heti 6 órában. — Mondattani alapfogalmak. A nyelvtan rendszeres átisméltése. Prosodiai alapfogalmak. Alany, állítmány, kiegészítők, tárgy és a különféle határozók. Hetenkint egy írásbeli extempore. — *Gabii capti Ovidiustól*. Liviusból 21. caput. — Tankönyvek Bartal-Malmosi, Latin mondattan. U. a. Gyakorlókönyv a mondat-tanhoz, és Livius. — Tanár Laczkó Dezső.

Történelem és politikai földrajz, heti 4 órában. — A tanév elejétől márcziusig. Magyarország története, főtekintettel a kiválóbb történeti alakok méltatására és a művelődési viszonyokra. — A harmadik időszakban az osztrák-magyar monarchia politikai földrajza. — Tankönyvek Mangold Lajos, A magyarok története. Budapest 1883. — Csuday Jenő, Az osztrák-magyar monarchia politikai földirata. Szombathely 1884. — Tanár Pintér Kálmán.

Physikai földrajz, heti 2 órában. — Physikai alapismeretek a mechanikából, a hőről, fényről, delejességről és villanyosságról. A föld mint égitest; a föld szárazulatai, vizei, levegője és belseje. — Tankönyv Schmidt Ágoston, Fizikai földrajz, 2. kiadás. Budapest 1885. — Tanár Tóth Antal.

Számtan, heti 3 órában. — Aránylatok, hármasszabály, egyszerű és összetett kamatszámolás, ráfizetmény, álam- és értékpapírok, váltók leszámítolása, egyszerű és összetett lerovat-számítás, göngysúly, arányos osztás, elegyítés-szabály. — Tankönyv dr. Lutter Nándor, Közönséges számtan. Budapest 1886. — Tanár Sárgay Antal.

Rajzoló Geometria, heti 2 órában. — A kör mint mértani hely. Távol-ságok mérése és rajzolása. Adott távolságok szerkesztése, összeadása, kivonása, szorzása és osztása. Szögek másolása; párhuzamosak szerkesztése. A rhombus és az egyenszárú háromszög tulajdonságain alapuló szerkesztések. Szögek összeadása, kivonása, szorzása és osztása. A derékszög, a derékszögű és egyenszárú háromszög, az egyenszárú ferdény és a deltoid szerkesztése és tulajdonságai. Három, négy és több hely térképe. Egyenes vonalú síkidomok átalakítása. — Tankönyv Landau-Wohlrab, Rajzoló geometria, II. f. — Szabadkézi rajzból egyszerű síkdiszitmények rajzolása. — Tanár Pataky Imre.

Negyedik osztály.

Osztályfőnök: Kecsenovics Pál.

- Róm. kath. vallástan**, heti 2 órában. — A kath. istentiszteletről, a templomokról, az egyházi ruhákról, a szentségek kiszolgáltatásáról, a szent miséről és az ünnepekről. — Tankönyv Frenel Incze, Liturgia. Budapest 1882. — Tanár Farkas Ignác.
- Ev. reform. vallástan**, heti 2 órában. Egyetemes egyháztörténet. Bocsor L. kézikönyve nyomán tanította Fördös László.
- Izraelita vallástan**, heti 2 órában. — Mint a III. osztályban.
- Magyar nyelv**, heti 4 órában. — Az egyszerű és szép stílus. A hangsúlyos, időmértékes és rimes verselés. Olvasás és szavalás. Arany Toldija nyelvi és tárgyi magyarázatokkal. — Kéthetenként egy írásbeli házi dolgozat. — Tankönyv Névy, Stiliztika I. Budapest 1884. és Lehr Albert Arany Toldija. Budapest 1882. — Tanár Pintér Kálmán.
- Német nyelv**, heti 3 órában. — A nyelvtan rendszeres áttekintése; összetett szerkezetű mondatok taglalása; prózai s kisebb költői darabok fordítása, elemzése. Kéthetenként egy írásbeli gyakorlat. — Tankönyv dr. Szemák István, Elméleti s gyakorlati német nyelvtan. Kassa 1878. U. a. Német olvasókönyv II. r. 2. k. — Tanár Merényi Lajos.
- Latin nyelv**, heti 6 órában. — Módok és idők a mellékmondatokban, consecutio temporum, függő kérdés, határozó, jelző és értelmező mondatok, oratio obliqua, mellérendelt mondatok. Verstan, prosodia, a vers alkatrészei, vers-lejtés, hexameter dactylicus éssenarius versek. — Liviusból. 1) Cajus M. Coriolanus — 2) Lex agraria. Fabii. — 3) Volero Publilius. Appicus Claudius. — 4) Lex Terentilla. — Phaedrusból a 2. 3. 5. 11. 12. 16. 17. 19. 20. 29. 32. számú mesék. — A gyakorlókönyvből a 41—54. számú fordítások magyarból latinra. — Hetenként egy-egy iskolai írásbeli gyakorlat. — Tankönyvek: Bartalmalmosi, Latin mondattan. 1880. — U. a. Olvasókönyv Livius és Ovidiusból. 1877. — és Latin gyakorlókönyv a mondattanhoz. 1883. — Dr. Szamosi János, Tirocinium Poëticum. 1879. — Tanár Kecsenovics Pál.
- Történelem**, heti 3 órában. — Az ó-kor a római császárságig, különös tekintettel a görögök és rómaiak politikai és műveltségi történelmére. — Tankönyv Vaszary Kolos, Világtörténelem. I. 1883. — Tanár Nyilassy Károly.
- Természettudomány**, heti 3 órában. — Ásvány-, kőzet- és földtan. Az ásványok behatóbb ismeretéhez szükséges vegytani előismeretek. Az ásványok fizikai tulajdonságai. Az ásványok részletes leírása a Dana-rendszer

6 osztálya alapján. A fontosabb kőzetek. Földtan. — Szemléltető ki-rándulások. — Tankönyv Dr. Roth Samu, Az ásvány-, kőzet és földtan alapvonalai. Budapest 1872. — Tanár Laczkó Dezső.

Mennyiségtan, heti 3 órában. — A négy alapművelet algebrai egész szá-mokkal, kiterjeszkedve a négyzetre- és a köbre-emelés szabályaira és a mértani haladványok főbb tulajdonságaira; a számok oszthatósága, tényezőkre bontás, a legnagyobb közös osztó és legkisebb közös többszörösének kikeresése; a négy alapművelet betűszám-tani törtekkel. Elsőfokú egyen-letek egy ismeretlennel. — Tankönyv Dr. Lutter Nándor, Betűszám-tan, 7. kiadás I. füzet. Budapest 1884. — Tanár Sárgay Antal.

Rajzoló geometria, heti 2 órában. — A kör érintője és húrja. Két körnek viszonyos fekvése. Szabályos sokszögek szerkesztése. A kör rectifica-tiója és kerülete. Kúpszeletek. A kör evolvensé, cycloisok és a csiga-vonalak. — Tankönyv Landau-Volhrab, Rajzoló geometria. II. f. — Tanár Pataky Imre.

Ötödik osztály.

Osztályfőnök: Erdélyi Károly.

Róm. kath. vallástan, heti 2 órában. — Előismeretek az egélyről. A kath. egély igazsága. A bizonyítéki források. Krisztus Jézus isteni küldetése és istensége. A kath. egyház isteni tekintélye. — Tankönyv Dr. Wappler Antal, A kath. egély tankönyve. I. rész. Pest 1870. — Tanár Janny László.

Izraelita vallástan, heti 2 órában. — Dávid zsoltárainak fordítása és értelmezése megfelelő erkölcs-tani fejtegetésekkel. Tankönyv kéziratban. — A zsidók története a babyloni fogságtól az állam feloszlata-sáig Titus által. — Tankönyv Cassel D., A zsidók története. Szeged 1880. — Szombatokon szónoklattal egybekötött istentisztelet. — Tanár Dr. Perls Ármin.

Magyar nyelv, heti 3 órában. — Költői olvasmány: balladák, románczok a verstan ébrentartásával; a tartalom, költői nyelv, szerkezet és vers-alak magyarázatával. — Stilisztika s az írásművek szerkesztésének általános szabályai, megfelelő prózai olvasmányok: leíró, elbeszélő, magyarázó, elmélkedő művek taglalásával. Havonkint egy írásbeli házi dolgozat. — Tankönyv Névy L., Stilisztika. II. r. 1880. — Magyar balladák. Magyarázzák Greguss Ágost és Beöthy Zsolt. Budapest 1885. — Tanár Erdélyi Károly.

Német nyelv, heti 3 órában. — Nyelv- s mondattani ismétlések s azok ki-gészítése. Herder Cidjéből válogatott románczok s más prózai művek

olvasása az olvasottak tárgyi és szerkezeti taglalásával; szótanulás. Havonként egy írásbeli iskolai gyakorlat. — Tankönyvek Dr. Szemák István, Elméleti s gyakorlati német nyelvtan. II. r. 3. kiad. és Német olvasókönyv III. r. Budapest, 1879. — Der Cid v. Joh. Gottfr. Herder, Universal-Bibliothek. Leipzig. — Tanár Erdélyi Károly.

Latin nyelv, heti 6 órában. — Mondattani ismétlések és szóbeli mondatszerkesztés gyakorlása mellett olvasatott: Livius XXI. és XXII. k. — Ovidiusból a négy korszak. Met. I. — Ikarus Met. VIII. — Az idő hatalma. Trist. IV. A tavasz. Fast. I. — Vulgus amicitias Ep. II. — Latona. — Róma alapítása és Romulus halála. — Philemon és Baucis. Met. VIII. — Midas. Met. XI. — Romulus apotheosisa. Fast. II. — A Fábiusok. Fast. II. — Gábiinak esellel történt bevétele. Fast. II. — Kéthetenként egy írásbeli isk. gyakorlat. — Tankönyvek, Bartal-Malmosi Latin mondattan. Budapest 1880. — T. Livii ab Urbe condita lib. XXI, XXII. Ugyanazoktól. Budapest 1880. — Szamosi, Tirocinium poëticum. Budapest 1883. — Tanár Való Mihály.

Görög nyelv, heti 5 órában. — Hangtan, névalaktan teljesen, az igealaktan különösen az ω végzetű rendes igék. — Az alaktan begyakorlására és szókincs gyűjtésére 70 mese s kisebb elbeszélés fordítása az Olvasókönyvből. Kéthetenként egy írásbeli iskolai gyakorlat. — Tankönyvek Szamosi, Görög nyelvtan I. 2. kiad. — Szamosi, Görög olvasókönyv 2. kiad. — Tanár Merényi Lajos.

Történelem, heti 3 órában. — Az ókorból: a róm. császárok kora; a róm. irodalom vázlata. — A középkor története megfelelő földrajzzal. A korszakok végén a műveltség-történelemből a főbb mozzanatok. — Tankönyv Vaszary K., Világtörténelem. II. Budapest, 1882. — Tanár Nyilassy Károly.

Természetrajz, heti 2 órában. — A növények bonczani szervezete általában. A virágos növények testének külső tagoltsága élő példányokon. A növénytan fejlődése, a nagyítóval való vizsgálat módja. A virágtalan növények ismertetése. Szövettan. Alaktan. Élettan. Rendszertan. A virágos növények leírása. A növénygeographia. — Tankönyv Dr. Roth S., A növénytan alapvonalai. Budapest 1881. — Tanár Laczkó Dezső.

Mennyiségtan, heti 4 órában. — a) Betűszámán: határozott elsőfokú egyenletek több ismeretlennel. A kéttagúak magasabb pozitív egész hatványai. Számítási haladvány. Gyökfejtés. Másodfokú egyenletek egy ismeretlennel. b) Mértan: a síkmértan főtételei. — Tankönyv Dr. Lutter N., Betűszámán. II. f. Budapest 1881. — Tanár Kecsenovics Pál.

Hatodik osztály.

Osztályfőnök: Janny László.

Róm. kath. vallástan, heti 2 órában. — A ker. kath. ágazatos hittan. — Az Istenről, teremtésről, az emberi nem bűnbeeséséről szóló tan. — Isten fia megtestesülése. Az ember megigazulása földi életében. A szentségek. Az igazak boldogítása a túlvilági életben. Krisztus Jézus eljövetele dicsőségében. — Tankönyv Dr. Wappler Antal, A ker. kath. egély tankönyve II. Eger 1873. — Tanár Janny László.

Gör. kel. vallástan, heti 2 órában. — Egyháztörténet. Az apostolok közvetlen utódai. A keresztények üldöztetése a római császároktól. A vértanúk és confessorok. — A tananyagot Ráits János kézírata nyomán magyarra fordította a tanár Jankovits György.

Izraelita vallástan, heti 2 órában. — Mint az V. osztályban.

Magyar nyelv, heti 3 órában. — Költ. olvasmány: Shakspere Coriolanus-a, megfelelő tárgyi és tartalmi magyarázatok mellett, főtekintettel a drámai szerkezetre és jellemzésre. — Rhetorika: a prózai, különösen a történelmi, szónoklati és értekező műfajok elmélete, tekintettel fejlődésükre a görög, római és magyar irodalomban. Rhetorikai értekezések és szónoki művek olvasása. Havonként egy házi írásbeli dolgozat. — Tankönyv Névy L. Rhetorika 2. kiadás és Olvasmányok a rhetorikához; Shakspere, Coriolanus 2. kiad. — Tanár Pintér Kálmán.

Német nyelv, heti 3 órában. — Balladák és románczok Bürger, Goethe, Schiller, Uhland, Chamisso, Lenau és másoktól. Verstani alapelemek. Szónoki és történelmi prózai művek olvasása. Grammatikai ismétlések. — Havonként egy írásbeli dolgozat. — Tankönyvek mint az V. osztályban. — Tanár Erdélyi Károly.

Latín nyelv, heti 6 órában. — Az írók életrajzainak ismertetése, nyelvtani ismétlések és iránytani szóbeli gyakorlatok mellett olvastatott: Vergilius Aeneisének II. és IV. éneke. — Sallustius: Bellum Jugurthinum. — Cicero: Oratio in Catilinam II. — Minden két hétben egy írásbeli iskolai gyakorlat. — Tankönyvek P. Virgilio Maronis Aeneidos Epitome, Em. Hoffmann. Vindobonae, 1860. — Holub Mátyás, Salustius De bello Jugurthino, 1880. — Klotz M. T. Ciceronis Orationes selectae, II. Lipsiae, 1879. — Tanár Való Mihály.

Görög nyelv, heti 5 órában. — A név- és igeragozás ismétlése után a μ. végű és rendhagyó igék; a szóképzés. Olvasmány Xenophon Anabásisából: az ifjabb Cyrus I., II., III., IV., V. VIII. — A Cyropaediából: A hadvezéri élet IX. — Két hétben egy isk. írásbeli gyakorlat. — Tan-

könyv mint az V. osztályban, továbbá Schenkl Horváth, *Crestomathia Xenophon műveiből*, 3. kiad. — Tanár Janny László.

Történelem, heti 3 órában. — Az újkor története a bécsi congressusig, különös tekintettel a politikai és művelődési viszonyokra. — Tankönyv Vaszary Kolos, *Világtörténelem III.* 3. kiadás. Budapest 1883. — Tanár Nyilassy Károly.

Természetráajz, heti 3 órában. — Általános állattan, a szervek és szervrendszerek leírása után az állattypusok megkülönböztetése. Az egyes osztályok főbb képviselőinek leírása. Az állatéletre befolyó tényezők. Az állatok elterjedése világrészek és régiók szerint. — Tankönyv Róth Samu, *Az állattan alapvonalai*. Budapest 1882. — Tanár Laczkó Dezső.

Mennyiségtan, Heti 3 órában. — Algebra: A hatványozás általánosítása (negatív kitevők és alkalmazásuk a tízes számrendszerben; tört kitevők). Képzetes mennyiségek. Brigg-féle logaritmusok; műveleti szabályok, logaritmusok kiszámítása és számolás logaritmusokkal. — Tankönyv Dr. Lutter Nándor, *Betűszám-tan III.* füzet. Budapest 1882. — Geometria: A goniometria s alkalmazása a sík-háromszögek és sokszögek megoldására. A testmértan általános tételei. A szögletes testek fölületének és köbtartalmának kiszámítása. — Tankönyv Dr. Lutter Nándor, *Mértan*, II. füzet. Budapest 1881. — Tanár Sárgay Antal.

Hetedik osztály.

Osztályfőnök: Sárgay Antal.

Róm. kath. vallástan, heti 2 órában. — A ker. kath. erkölestan. Előismeretek. Az Istennek tetsző élet alapföltételei. Az Istennek tetsző élet tekintettel Istenre és az ő teremtményeire. Az Istennek tetsző élet tökéletesítése. — Tankönyv Dr. Wappler Antal, *A ker. kath. egély tan-könyve III.* Eger 1873. — Tanár Janny László.

Gör. kel. vallástan, heti 2 órában. — Egyháztörténet. Az első korszak szent-atyái és egyházi írói; a nevezetesebb zsinatok. — A tananyagot Ráits János nyomán magyarra fordította a tanár Jankovits György.

Izraelita vallástan, heti 2 órában. — Az atyák mondásainak fordítása és értelmezése megfelelő történeti fejtegetésekkel. Egyéni erkölcsiség: tanok a test és lélek egészségéről, anyagi és szellemi tulajdonról, becsületről és emberi méltóságról. Társadalmi erkölcsiség: tanok az igazság, társalgás, jóakarát és felebaráti szeretetről. — Szombatokon szónoklattal egybekötött nyilvános ifjúsági istentisztelet. — Tankönyv Hochmuth Abr., *Istenismeret*. Budapest 1881. — Tanár Dr. Perls Ármin.

- Magyar nyelv**, heti 3 órában. — Poëtika, a költői műfajok elmélete, tekintettel tört. fejlődésükre, főleg a görög, latin és magyar irodalomban. Költői művek és aesthetikai tanulmányok olvasása és fejtegetése. — Havonként egy írásbeli házi dolgozat. — Tankönyv Névy L. Poëtika 1880. és Olvasmányok a poëtikához. 1881. — Tanár Pintér Kálmán.
- Német nyelv**, heti 3 órában. — Goethe és Schiller életrajza. Hermann und Dorothea, nyelvi, tárgyi és verstani magyarázatokkal. — A sorstragédia, a drámai kar. Voss Luise-jának ismertetése a szükséges magyarázatokkal, folytonos vonatkozással a magyar nyelvi tananyagra. — Havonként egy írásbeli dolgozat. — Tankönyv Hermann und Dorothea és Die Braut von Messina a Reclam junior-féle kiadásban. — Tanár Erdélyi Károly.
- Latin nyelv**, heti 6 órában. — Cicero: Pro lege Manilia. — Pro Marena. — Pro rege Deiotaro. In Catilinam IV. — Virgilius: Aen. VI. VIII. IX. — Minden két hétben egy írásbeli iskolai gyakorlat. — Tankönyv Klotz, M. T. Ciceronis Orationes selectae. Lipsiae. — Hoffmann, P. Virgilius Maronis Aeneidos Epitome, Vindobonae. — Tanár Való Mihály.
- Görög nyelv**, heti 5 órában. — Homeros Iliasából a VI. és VIII. ének. — Herodot: V. k. 49—51. 97—99. 101—105. VII. k. 101. 102. 210—213. 215. 216. 220—222. 228—234. A homéri s új ioniai szójárás ismertetése mellett nyelvtani s tárgyi magyarázat. — Minden két hétben egy iskolai gyakorlat. — Tankönyv Hocchegger, Hom. H. Epitome, I. Vindobonae, 1857. — Dietsch, Herodoti hist. libr. II. Lipsiae 1882. — Tanár Pakos János.
- Történelem**, heti 2 órában. — Európa összes államainak, Ázsia és Amerika független államainak s gyarmatainak történeti áttekintése a jelen korig, alkotmányuk természeti s műveltségi viszonyaik ismertetése. — Tankönyv Scholtz Albert, Politikai földrajz. Budapest 1883. — Tanár Nyilassy Károly.
- Természettan**, heti 4 órában. — Bevezető meghatározások és alapfogalmak; általános tulajdonságok és erők, mechanika, rezgés, hangtan és fénytán, kísérletekkel és mathematikai megállapításokkal. — Tankönyv Fehér Ipoly, Kísérleti természettan. Budapest 1882. — Tanár Sár-gay Antal.
- Mennyiségtan**, heti 3 órában. — Algebra: A másodfokú egyenletek egy ismeretlennel. A complex számok. A rendszeres soktagok némely tulajdonságai. Maximum és minimum értékek. Másodfokúakra hozható felsőbbfokú egyenletek. Sorok. Kamatos kamat. — Tankönyv Lutter Nándor, Betűszám-tan IV. füzet 6. kiadás. Budapest 1882. — Geometria: A gömbölyű testek felületének és térfogatának kiszámítása. Betűszám-

tani kifejezések mértani ábrázolása. Mértani feladatok megfejtése algebra segélyével. — Tankönyv Lutter Nándor, Mértan III. füzet 4. kiadás. Budapest 1882. — Tanár Szabó Ferencz.

Nyolczadik osztály.

Osztályfőnök: Merényi Lajos.

Róm. kath. vallástan, heti 2 órában. — A róm. kath. egyház külső és belső története. — Tankönyv Dr. Wappler Antal. IV. kötet. Pest 1878. — Tanár Janny László.

Izraelita vallástan, heti 2 órában. — Mint a VII. osztályban.

Magyar nyelv és irodalom, heti 3 órában. — A magyar nemzeti irodalom fejlődésének áttekintése; főleg az újabb irodalom tüzetes ismertetése, a főbb irányok megjelölése, a korok és nevezetesebb irodalmi jelenségek méltatása. Az írók műveiből egyes részletek s nagyobb irodalmi és történeti tanulmányok olvasása. — Havonként egy írásbeli házi dolgozat. — Tankönyv Beöthy Zsolt, A magyar nemzeti irodalom történeti ismertetése. I. II. köt. — Tanár Pintér Kálmán.

Német nyelv és irodalom, heti 2 órában. — A német irodalomtörténet vázlat, részletesebben Goethe, Schiller és Lessing életrajza. Goethe Iphigeniája, nyelvi, tárgyi magyarázatokkal. — Lessing, Laokoon I. II. III. XV. — XVIII. Kitűnő leírások példái. — Havonként egy írásbeli dolgozat. — Tankönyv Iphigenie von Goethe és Laokoon von Lessing, Reclam junior-féle kiadás Lipesében. — Tanár Erdélyi Károly.

Latin nyelv, heti 5 órában. — a) Horatius: Carm. I. 1. 2. 3. 4. 10. 11. 14. 15. 21. 22. 24. — Carm. II. 3. 7. 10. 14. — Carm. III. 1. 2. 3. 30. — Epod. 2. Sat. I. 1. 3. 6. — Epist. I. 1. 2. 3. 4. 10. — Epist. II. Epistola ad Pisones. — b) Tacitus: Annalium lib. III. egészen. Nyelvtani, tárgyi s verstani magyarázat. A római irodalomtörténet rövid ismertetése. — Írásbeli gyakorlat havonként kétszer. — Tankönyv Jahn, Horatii Flacci opera omnia, Lipsiae, 1861. — Halm, Corn. Taciti Ann. Lipsiae, 1861. — Tanár Merényi Lajos.

Görög nyelv, heti 4 órában. — Homeros Iliásából a XVIII. XIX. XX. ének — Plato: Sokrates védelme. Nyelvtani és tárgyi magyarázat. Minden két hétben iskolai gyakorlat. — Tankönyv Hohegger, Dindorf, Homeri Ilias, II. Lipsiae 1881. — Dr. Szamosi, Szemelvény Platon műveiből. Budapest 1883. — Tanár Merényi Lajos.

Történelem, heti 3 órában. — Magyarország oknyomozó történelme, tekintettel az alkotmány fejlődésére, a műveltségi viszonyokra és a kút-

főkre. — Tankönyv Dr. Ribáry Ferencz, Magyarország oknyomozó történelme. Budapest 1882. — Tanár Nyilassy Károly.

Természettan, heti 4 órában. — Hőtan, delejesség és villanyosság, az anyag szerkezetére vonatkozó chemiai főbb tételek; a kosmographia elemei. Kísérletekkel és matematikai megállapításokkal. — Tankönyv Fehér I., Kísérleti Természettan, 4. kiadás. Budapest, 1882. — Tanár Tóth Antal.

Mennyiségtan, heti 2 órában. — Kapcsolástan. Helyeserélés, csoportozás, változtatás. Newton kéttagi tantéte. — Tankönyv Lutter Nándor, Betűszám. V. füzet 6. kiadás. Budapest 1882. — Tanár Szabó Ferencz.

Bölcsészeti előtan, heti 3 órában. — A psychologia és logika elemei. A lelki élet önállósága. A lelki jelenségek főbb csoportjai. Az értelmi fejlődés. A logikai gondolkodás kifejlődése. Az általános és rendszeres gondolkodás formái. A tudományok felosztása és a főbb módszerek. — Tankönyvek Pauer Imre, A lélektan elemei és a logika elemei. 3. kiadás. Budapest, 1882. — Tanár Szabó Ferencz.

Tornázás.

I—VIII. osztályban, hetenkint 2—2 órában.

a) Szabadgyakorlatokból: Egyszerű és összetett taggyakorlatok különféle állásban, járásban, ugrásban és futásban. Előkészítő birkózási és társas szabad gyakorlatok.

b) Rendgyakorlatokból: Arcz- és oldalsor alakítás, rendek és kettős rendek képzése, különféle menetgyakorlatok sor és oszlopban, menetirány változtatása kanyarodás és húzódás által s néhány műrendgyakorlat.

c) Szergyakorlatokból: Ugró-mércze, himba-kötél, mászó-pózna, rézsútos lábtó, gyűrű hinta, korlát és nyújtó gyakorlatok.

Mindezen gyakorlatok keresztülvitelénél a mindenoldalú testedzés, helyes és szépizlés s a katonai szempont volt irányadó. — Tanár Zsigmond József.

2) Rendkívüli, nem kötelező tantárgyak.

Műének és zene. Mind az éneket, mind a zenét két csoportban, a kezdők és haladók külön, díjtalanul tanulhatják az intézetnél; mind a kettőt ez évben is Szabados Géza intézeti ének- és zene-tanár tanította heti 2—2, összesen 8 órában. A kezdő énekeseknél e tanévben végzett tananyag: vonalrendszer, hangjegyismeret, hanggyakorlatok, természetes hanglépcső, fel- emelő és leszállító jegyek, különféle ütények, hangjegyírás. Ezen kívül a hétköznapi miseénekek is tanítottak, mely célra Szepesi I. énekkönyve

használtatott. A kezdő zenetanulók tananyaga ugyancsak ez volt. Tankönyvül Huber K. Hegedű iskolájának I. kötete használtatott. A szabatosabb játék elsajátítására, valamint az üteny iránti érzék fölkeltésére a már haladottabb tanulók egy kisebb zenekart alakítottak, mely 8 tagból állott.

A haladó énekesek és zenetanulók a lefolyt tanévben is főleg az ünnepeken előadatni szokott zenés miseénekek, valamint nagyobb szabású világi ének- és zenedarabok betanulásával foglalkoztak. Az előadott szerzemények közül említendő: Schiedermayer, Führer. Haydn nagy miséi, Gradualék és Offertoriumok Proch H, Weiss L. Führer, Zsasskovszky és Szabados Gézáttól, Tantum ergo, Maschek-től.

Említendőbb világi darabokat pedig Souppé, Verdi, Bellini, Szabó I., Szabados G.-től adott elő az ének- és zenekar. — Az ének- és zeneiskolára a vezető felügyeletet nt. Merényi Lajos, intézeti rendes tanár, gyakorolta.

Francia nyelv. Kezdőknél és haladóknál heti 2—2, összesen 4 órában. — A kezdők az alaktan elemeinek elsajátításában írás és szóbeli fordítások útján gyakoroltattak. — Tankönyv Dr. Plötz K., Francia nyelvtan I. r. — A haladók az alaktan ismétlése mellett a mondattannal foglalkoztak nagyobb olvasmányok elemző taglalása és betanulása útján. — Tankönyvek: Dr. Plötz K., Francia nyelvtan I. és II. r. — Theisz Gyula, Francia nyelvkönyv, olvasókönyv és Ollendorff nyelvtana, gyakorlókönyv, — Tanár Schindler Bernát. — Tandíj havonként 1 frt.

Szabadkézi rajzolás. Hetenkint 2 órában. Pataky Imre rajztanár vezette a hajlammal és tehetséggel bíró növendékeket az emberi testrészeknek, alakoknak csoportokban és tájképeknek rajzolásában és festésében. — A tanulás díjtalan.

Gyorsírás. Kezdőknél és haladóknál heti 1—1, összesen 2 órában tanította a gyorsírást Erdélyi Károly, intézeti rendes tanár, a Gabelsberg-Markovits rendszer szerint. — A kezdők a levelező-, a haladók a vita-gyorsírást tanulták és gyakorolták. — Tankönyv Forrai Somáttól. — Tandíj havonként 50 kr.

3) A jövő évre előirányzott tananyag és tankönyvek.

A jövő évi tanítás tervét és anyagát illetőleg az intézeti tanártestület alkalmazkodni fog a nmlt vall. és közokt. ministeriumttól 1887. márcz. 2-án 8619. sz. a. k. rendelettel kiadott tanítás tervéhez s a reá vonatkozó utasításokhoz és az 1887. márcz. 15-én 11,244. sz. alatt kelt rendelethez. Ebből kifolyólag s ezzel kapcsolatban változni fog az eddig követett tanításterv és némely tankönyv is, nevezetesen:

A latin nyelv tanításában az eddig kizárólag követett inductiv módszer

helyett a rendszeres nyelvtan-tanítást vesszük alkalmazásba ezt is azonban összefüggő olvasmányokkal mondattani alapon, kezdvén az I. osztályban; ezért ezen osztályban a tankönyv lesz: Tóth György, Szepesi Latin alak-tana 14. kiadásban és u. a. Olvasókönyve. — Ugyanezen osztályban :

a földrajzból Magyarország és Európa többi országainak hegy- és vizrajza, talaja, állat- és növényélete, néprajzi vázlata és fontosabb városai fognak tárgyalatni; tankönyv Hunfalvy János Földrajza lesz;

a rajzoló geometriából előírt tananyaghoz az inkább alkalmas Mendlik—Schmidt-féle tankönyvet vesszük alkalmazásba.

Az új tanítástervhez szükséges átmenet megkívánja, hogy a földrajz a II., a menyniségtan a VII., rajzoló geometria a IV. és a történelem a VII. osztályban a jövő tanévben még a régi terv szerint taníttassék.

III. osztályban történelmi tankönyvül Tankó János, A magyarok történetét, — a VII. és VIII. osztályban a természettanhoz dr. Schmidt Ágoston Természettanát fogjuk használni.

A többi tantárgy tananyaga minden osztályban marad a régi a tankönyvekkel együtt azon megjegyzéssel, hogy a classicus olvasmányoknak más-más részletei vétetnek tárgyalás alá, a tankönyvekből is az engedélyezett újabb kiadások fognak használtatni.

IV.

Írásbeli feladványok.

1) Magyar nyelven.

V. osztályban. A Cid első hőstette. Elbeszélve Herder nyomán. Az ősz. Leírás. — A csonka koldús. Vázlat. — Románzok meséje. — A drótos tót. Jellemkép. — Mesék, szabadon választott tárggyal. — Minden kezdet nehéz. Elmélkedés. — Az ember egy hajós. Chria. — Águes asszony bűne és bűnhődése. Magyarázat.

VI. osztályban. Elmélkedés Buda visszafoglalásának kétszázados évfordulóján. -- Miben és miként nyilvánul Coriolanus hazafisága Schakspere drámájában? — Mi kivántatik meg egy drámai hősből? — A történetírás főadata. Tárgyalás. — Történelmi előadás az 1622. évről Pethő Gerg. krónikája nyomán. — A szeretet nem szavakban, hanem tettekben nyilvánul. Bizonyítás. — Buzdító beszéd az iskolatársakhoz. — A hazai irodalom megbecsülése. Értekezés. — A hajlam szorgalommal párosuljon. Értekezés.

VII. osztályban. Lelkünk nemesítése kötelességünk. Intelmi beszéd alakjában. — Dialogus a költői szépről. — Aesthetikai levél a „Zalán futása“ utolsó énekéről. — A költői nyelv. Értekezés. — A kisebb költ. elbeszélés. Értekezés egy szabadon választott példa alapján. — Petőfi „Vajda Péter halálára“ cz. költeményének aesth. magyarázata. — A szabadságharc emléke. Óda vagy szónoki beszéd alakjában. — Marót bán alakja és jelleme Vörösmarty drámájában. — „A király esküje“ és „V. László“ költeményének összehasonlítása a költői alakítás szempontjából.

VIII. osztályban. A hazai irodalom ismerete oly kötelesség, melylyel hazánknak tartozunk. Bizonyítás. — Balassa Bálint költői egyénisége. — Szent István mint államalkotó. Tört. jellemrajz. — „Az ember való becse nem eszének, hanem akaratának erejétől függ“. Eötvös. Bizonyítás. — Kazinczy Ferencz irodalomtörténeti jellemzése. — Népszerű fizikai értekezés a fényről. — A magyar balladaköltés történeti fejlődése. — Bucsúpillantás a nyolcz évi gymnasiumi pályára.

2) Német nyelven.

VI. osztályban. Fordítások: Der Schatten des Esels. — Der Rabe und der Fuchs. — Osiris und die gefangenen Könige. — Der Hund und der Esel. — Der Kranich und der Wolf. — Der Tiger und der Hase. — Zwei Rosen. — Zeus und das Pferd. — Der Pilgrim von St. Just.

Szabad dolgozatok: Der Schiffer, nach Vörösmarty. — Der Taucher, nach Schiller. — Übung macht den Meister. — Der Pilgrim von St. Just, nach Platen. — Die Kraniche des Ibykus, nach Schiller. — Der Jähzorn, nach Wilhelm Müller. — Die Heimat der Dichters, nach Chamisso. — Goethes Fischer und Gyulai's Gedicht: „A selló“. Vergleich. — Kurzgefasste Inhaltsangabe der Denkrede Börnes über Jean Paul.

VII. osztályban. Fordítások: Sagen über die Herkunft der Dichtkunst. — Der dramatische Chor bei Schiller. — Sagen über die Herkunft der Sprache. — Fortsetzung des vorigen. — Die Nornen. — Bruchstück aus Kölchsey's Paränese. — Der kleine Hydriot. — Dorotheens Heldenmütigkeit. — Hermann und Dorothea.

Szabad dolgozatok: Allen zu gefallen ist unmöglich. — Donna Isabella. — Wie wirkt „Die Braut von Messina“ auf unser Gemüt? — Fabeln einiger Schicksals-Tragödien, dem Vortrage nacherzählt. — Mutter und Sohn in Hermann und Dorothea. — Tragische Charaktere. — Geschichtlicher Hintergrund von Hermann und Dorothea. — Vossens Luise; Inhaltsangabe, dem Vortrag nacherzählt. — Am Ende des Schuljahres.

VIII. osztályban. Fordítások: Das Hildebrandslied. — Krimhildens Tod. —

Fausts Ende. — Scharpf und Ort, Etzels Söhne. — Dietrich von Bern. — Alpharts Tod. — Die ungleichen Kinder Evä. — Die Indogermanen.

Szabad dolgozatok: Inhaltsangabe einer dramatischen Hauslecture. — Das Lied von der Glocke; Inhaltsangabe der Hauslecture. — Das Lied der Parzen ist zu umschreiben. — „Keiner ist bestellt sich selbst zu richten“. Erweiterung. — Die Heideschenke, nach Petöfi. — Ist das Weinen für den Helden eine Schande? — Beispiele berühmter Freundschaften. — Berühmte Beschreibungen sind zu skizzieren.

3) Érettségi feladványok.

Magyar nyelven. a) Az isk. év elején tartott pótló- és ismétlő vizsgálatokhoz: 1) A nemzeti mondákon alapuló magyar eposzirodalom története és kimagasló költőinek rövid méltatása. — 2) A villámhárító története, ismertetése és gyakorlati alkalmazása, összefüggő népszerű előadásban. 3) A tudósnak dicsősége, mint minden való dicsőség, abban áll, hogy embertársainak jóllétén s nemesítésén dolgozik. (Eötvös). Bizonyító előadás példákkal.

Az első feladványt kidolgozta 3, a másodikat 4, a harmadikat 1 vizsgálendő; jól dolgozott 1, elégségesen 5, elégtelenül 2.

b) A decemberi pótló vizsgálatához. 1) Az ó- és az új-classicai iskola összehasonlítása, főbb alakjai és eredménye a magyar költészetben. — 2) A gőznek mivolta és alkalmazása. — 3) A mese jellegének kifejtése, tekintettel az aesopusi mesére, s a jelesebb magyar meseírók felsorolása.

A második feladványt kidolgozta 1 vizsgálendő, elégségesen.

c) Az évvégi rendszerinti vizsgálatokhoz. — 1) A szatira műfaji jellege, tekintettel a római szatírára és a magyar szatirairodalom kiválóbb termékeire. — 2) Az egyoldalú levegőnyomás és gyakorlati alkalmazása. — 3) Nem az, a mit birunk, hanem a meggyőződés, hogy a mit birunk, azt megérdemlettük, boldogít. (Eötvös.) Kifejtés.

Az első feladványt kidolgozta 12, a másodikat 3, a harmadikat 14 vizsgálendő; jelesen dolgozott 6, jól 12, elégségesen 9, elégtelenül 2.

Német nyelven. a) Az iskolai év elején tartott pótló- és ismétlő vizsgálatokhoz: A tehenek és a róka. A kuvasz és a juh.

A feladványt kidolgozta 8 vizsgálendő és pedig jól 5, elégségesen 1, elégtelenül 2.

b) A decemberi pótló vizsgálatához: A két testvér, Vörösmarty után.

A feladványt kidolgozta 1 vizsgálendő, jól.

c) Az évvégi rendszerinti vizsgálatokhoz: Éj és nap; Herder után magyarított szövegből való fordításra.

A feladványt kidolgozta 29 vizsgálandó és pedig jelesen 10, jól 13, elégségesen 5, elégtelenül 1.

Latin nyelven. a) Az iskolai év elején tartott pótló és ismétlő vizsgálatokhoz: Solon, az athenaeiek törvényhozója. Cserny-Dávid, Latin stylusgyakorlatok I. r. 91. sz.

A feladványt kidolgozta 8 vizsgálandó és pedig jól 4, elégségesen 4.

b) A deczemberi vizsgálatához: Vagács olvasókönyvéből a 144. sz. a. Xenophon visszavonulása Ázsiából. — Kidolgozta 1 vizsgálandó, elégségesen.

c) Az évvégi rendszerinti vizsgálatokhoz: Sokrates és Aeschines. Vagács olvasókönyvéből 123. sz. a.

A feladványt kidolgozta 29 vizsgálandó, köztük jelesen 9, jól 10, elégségesen 10.

Görög nyelven. a) A szeptemberi vizsgálatokhoz: Platon Phaidon bevezető része.

Dolgozott 8 vizsgálandó; jelesen 1, elégségesen 6, elégtelenül 1.

b) A deczemberi vizsgálatához: Hom. II. XXIV. én. 725—746. v. — Kidolgozta 1 vizsgálandó és pedig jól.

c) Az évvégi rendszerinti vizsgálatokhoz: Plato Menon című dialogusának kezdete, a hol Sokrates felel Menonnak azon kérdésére, tanítható-e az erény?

A feladványt kidolgozta 29 vizsgálandó, köztük jelesen 11, jól 9, elégségesen 6, elégtelenül 3.

Mennyiségtanból. a) A szeptemberi vizsgálatokhoz: 1) Egy most esedékes 8450 frtnyi adósság 18 évenkénti egyenlő részletben törlesztendő. Mekkora lesz egy-egy részlet, ha a kamatokat 4·2%^o-al számítjuk és az első részlet egy év múlva fizetendő? — 2) Meghatározandó a ferde hasáb köbtartalma, ha az oldalélek hajlásszöge az alapra 50° 12' 13" és ha a szabályos háromszögű alap egyik oldala 8 m 2 dm s egyik oldalél 19 m 5 cm.

A feladványokon dolgozott 8 vizsgálandó s köztük elégségesen 3, elégtelenül 5.

b) A deczemberi vizsgálatához: 1) Két millió forintnyi adósság 4½%^o-os kamatok kamatjával 50 év alatt törlesztendő. Mennyi az évi törlesztési részlet? — 2) Az egyenes kúp tengelymetszetének csúcán támadt szög 39° 41' 16" s a magassága 3·29. m; kiszámítandó az alaplap sugara, az oldallvonal, a fülület s a köbtartalom.

Kidolgozta a feladványt egy vizsgálandó s pedig jelesen.

c) Az évvégi rendszerinti vizsgálatokhoz:

1) $\log \sqrt[3]{12x(3x-1) + 5(x-6)} - 2 \log \sqrt[3]{x-1} = \frac{2}{3} - 2$ Az egyenes hengernél, melyben a magasság és az átmérő egymással egyenlők, a fölület — ide értve természetesen a két véglap területét is — egyenlő azon gömb 40° párhuzamos körének területével, mely gömbnek térfogata 1000 m^3 . Mekkora a henger alapkörének átmérője?

A feladványokon dolgozott 29 vizsgálandó és pedig jelesen 17, jól 4, elégségesen 8.

V.

Adatok az intézet történetéhez.

1) Az intézet beléletéhez.

Változások a tanári karban. A kegyestanítórend kormánya az intézetnél alkalmazva volt rendi tanárok közül Roch Gyula r. tanárt a tatai algyrnasiumhoz, Schmidt Ágoston tanárt a veszprémi főgymnasiumhoz s a távozók helyett ide Veszprémből Farkas Ignác és Debrecenből Laczkó Dezső r. tanárokat helyezte át.

Az így kiegészített tanártestület augusztus 28-án tartotta első, alakuló ülését, a melyben a gymnasium jegyzőjévé Merényi Lajost választotta meg s elintézte a rendszerinti végzendőket; ezzel együtt az egész éven át összesen 12 rendszerinti és 6 rendkívüli értekezletet tartott a testület, ide nem számítván az érettségi vizsgálatokkal járó tanácskozmányokat.

A beírásokat, javító-, fölvételi- és pótlóvizsgálatokat augusztus utolsó három és szeptember első két napján, az iskolai évet megnyitó ünnepi Veni Sancte-t szeptember 1-én tartottuk meg. A rendes tantárgyak tanítását szeptember 3-án, a rendkívüliekét szeptember 5-én s 12-én kezdtük el és a szabályszerű szünetek leszámításával zavartalanul folytattuk egész a vizsgálatok kezdetéig, június 11-éig.

A tanítás tervét, a tananyag beosztását illetőleg, valamint az iskolai rend és fegyelem főtartására vonatkozólag mindenben alkalmazkodtunk a nmlt. miniszteriumnak rendeleteihez és a kir. főigazgatósnak utasításaihoz.

A vallástani oktatás és a hitélet fölött az irányadó vezetést és ellenőrző felügyeletet a megyés püspök úr ónagyméltósága gyakorolja ngs. és főtisztelendő Bogyó Pál apát-plébános úrnak, mint püspöki biztosnak, közvetítésével.

Azon veszteséget, a mely a volt megyés püspököknek, boldogult Peitler Antal Józsefnek, elhunytával az egyházmegyével együtt tanintézetünket is érte, az apostoli király kegye azzal pótolta, hogy 1886. november 13-án kelt kegyes elhatározással nagymélt. és főtisztel. Schuster Konstantin, volt kassai megyés püspököt, v. b. t. tanácsost, az iskoláknak és a tanuló ifjúságnak nagynevű, lelkes barátját nevezte ki egyházmegyénk püspökévé. Intézetünk tanártestületének tagjai, mint rendi tanárok, őnagyméltóságának méltán magasztalt személyében nemcsak az apostoli szellemű főpásztort tisztelik hódolattal; hanem azt is tudják, hogy ő, a ki a nevelés-tanításnak egykor maga is lelkes munkása volt, ezt a magasztos ügyet mindenkor különös figyelmében részesíté, főgondjai közé sorolja most is főpásztori körlevelében: semmi sem természetesebb tehát mint az, hogy e királyi kinevezés okozta örömmel együtt fakadt azon forró óhajításunk is, hogy a Mindenható, a ki nekünk őnagyméltóságát adta, tartsa is meg nekünk sokáig és őrizze kegyelmével, hogy áldásos kormányzása alatt munkálkodásunk sikeresebb, iskolánk virágzó, ifjúságunk szerencsés lehessen!

A tanuló ifjúságnak róm. kath. vallású része vasárnapokon és ünnepeken $8\frac{1}{2}$ óraker, köznapokon pedig — kivéve a téli zord időszakot — az előadások előtt $7\frac{1}{2}$ óraker szent misét, vasárnapokon mise előtt hitoktató beszédet hallgatott; az adventi és nagybójtai vasárnapok délutánjain litániára járt; részt vett a búzaszentelő-, keresztjáró- és úrnapi körmenetekben és a farsangháromnapi szentségimádásban; a tanév folyamában ötször végezte a szent gyónást és áldozást s a nagyhét három első napján szent gyakorlatokat tartott. A hétköznap és vasárnapi szent misék alatt énekelt, ünnepeken pedig zenémiséket adott elő az ifjúság ének- és zenciskolája; ezen miseénekeknek épületes betéteit képezték az intézet felső két osztályába járó rendi növendékpapok külön énekkarának darabjai. A templomi éneket nt. Janny László tanár úr kísérte orgonajátékkal, az énekek betanítását nt. Merényi Lajos tanár úr vezette, mindkét tanár úrnak önzetlen s díjazatlan fáradozása eredményezte, hogy az ifjúság templomi éneke összhangzatos, épületes volt; birják ezen tudatban nemes buzgalmoknak legigazibb jutalmát.

A nem katolikus vallású tanulókat az illető hitfelekezetek lelkeszei részesítették vallástanításban; azok is részt vettek a saját vallásuk szerint való istentiszteletekben és vallásgyakorlatokban.

A tanártestülettel együtt az egész ifjúság kegyelettel ünnepelte meg október 4-én és november 19-én felséges apostoli királyunknak és királyasszonyunknak nevenapját, nemkülönbön koronáztatásuknak évfordulóját június 8. napján.

Az iskolai rendszabályokat szeptemberben a tanuló ifjúságnak

fölvastuk s rájuk nézve, kellő értelmezéssel, kötelezővé tettük; a beírások alkalmával pedig egy-egy nyomtatott példányban kézbesítettük azon tanulók szüleinek, kik először iratkoztak be intézetünknel, hogy a rendszabályoknak a házi felügyeletre vonatkozó részéről kellőleg tájékozva legyenek, azokat maguk is szem előtt tartásuk, illetőleg a szállásadókat azoknak megtartására kötelezzék.

Az iskolai év folytában történt fontosabb mozzanatok közül első helyen kell följegyeznünk, hogy tankerületünk kir. főigazgatóját, nsg. dr. Hóman Ottó közoktatásügyi tanácsos urat, ez évben négy ízben volt szerencsénk intézetünkben tisztelhetni; szeptember, december és márczius hónapok elején a pótló- és javító- vagy ismétlő érettségi vizsgálatokat, június hó 19—22. napjain a rendszerinti érettségi vizsgálatokat tartottuk elnöklése alatt; a decemberi érettségi vizsgálatokat megelőzőleg pedig, november 27. 28. 29. és 30. napjain, az intézet hivatalos látogatását végezte őnagysága. Meghallgatta minden osztályban, minden tantárgyból a feleleteket és előadásokat a rendszerinti órákban épp úgy a rendes, kötelezett tantárgyakból, mint a rendkívüliekből; tüzetesen megvizsgálta a gyűjteményeket, könyvtárakat, fölszerelést, az írásbeli dolgozatokat, rajzokat, osztálykönyveket és irattárt. A vizsgálat végeztével tanácskozmányt tartott a tanártestülettel s itt előadta a tapasztaltak fölül véleményét; az ifjúság magaviseletét, fegyelmezettségét illetőleg egészben véve, előmenetelét illetőleg az osztályok és tantárgyak legtöbbszörre vonatkozólag megelégedését fejezte ki; az épület megtoldására, a fölszerelés pótlására, javításokra vonatkozólag utasításokat adott s biztosította a tanártestületet, hogy az intézet fölvirágoztatására vele közreműködni minden irányban, minden alkalommal kész leend.

Április 22. napján dr. Klamarik János, miniszteri osztálytanácsos úr szerencsélte intézetünket látogatásával. Meghallgatta mindegyik osztályban az órarend szerinti tantárgyakból a feleleteket, megnézte a sziatárakat, az épület minden helyiségét; a tanulókhöz a művelt magatartást, a gondos előkészülést továbbra is ajánló serkentéseket intézett s az intézetben így fél napot eltöltvén, az igazgató kíséretében a városban tett az intézet ügyére befolyásos egyéneknél látogatást.

Dakos Bertalan, k. r. n. p., 8. osztálybeli nyilv. r. tanuló, már az iskolai év elejétől fogva sinylődő beteg, a saját óhajtásával is egyező orvosi tanácsból kifolyólag febr. 23-án a szülői házhoz távozott; gyógyulást, üdülést remélt és e helyett márczius hó 6-án oly szeliden, a mint élt, jobblétre szenderült. Magával vitte a fájdalom sujtotta szülék reményeit, volt tanárainak szeretetét, magával vitte a szerető pályatársak könnyeit; csak kedves emlékezetét hagyta hátra, példás magaviselete mindig mun-

kára kész serénykedése által s ez maradjon is meg részére hervadatlanul! — Az isteni Gondviselés kegyelmének tulajdonítjuk, hogy ezen egy eset kivételével az egészségi állapot az egész iskolai éven át általában kielégítő, sőt kedvező volt. Trachomás szembetegek voltak ugyan a tanulók között, de az idejében és kitartóan alkalmazásba vett orvoslás elejét vette a súlyosabb esetek fölmerülésének.

Az évvégi nyilvános vizsgálatok sorát az ének- és zenevizsgálattal kezdtük meg, melyet június 7-én szavalatokkal egybekötve tartottunk az intézeti épület szabad udvarán, nagyszámú és diszes közönség megtisztelő jelenlétében. A vizsgálat műsora volt: 1) Induló. Szabó Ignácztól. Zenekiséret mellett előadja a főgymn. ének- és zenekar. — 2) Traviata. Verdítől. Előadja a főgymn. zenekar. — 3) Tetemre hívás. Szavalja Krasznopolszky József, k. r. n. p. 8. oszt. tanuló. — 4) Népdal egyveleg. Szabó Ignácztól. Előadja a főgymn. vegyes kar. — 5) Heten vagyunk. Szavalja Katona Ernő, 4. oszt. tanuló. — 6) Pajkos diákok. Suppétól. Előadja a főgymn. kis zenekar. — 7) Az én lakásom. Szavalja Kiss Vitusz, 6. oszt. tanuló. — 8) Norma. Bellinitől. Előadja a főgymn. ének- és zenekar. — 9) Szép Ilonka. Szavalja Gallia Béla, 8. oszt. tanuló. — 10) Dalcsokor. Szabados Gézától összeállítva. Zenekiséret mellett előadja a főgymn. férfikar. — 11) Induló. Szabados Gézától. Előadja a főgymn. zenekar. — A zenét és éneket vezette Szabados Géza, főgymn. ének- és zenetanár.

Ugyanekkor, a 10. számú darab előadása után, hirdettetett ki az idei pályázatok eredménye s a jelíges levelkék fölbontása után ismertté lett nyerteseknek a pályadíjak is átadottak.

A VIII. osztály évvégi vizsgálatai, az érettségi vizsgálatokra való tekintetből, már a főnebbieket megelőzőleg, május hó 3.—5.—7. 9. és 11. napjain tartattak meg. — Ezen osztály vallástani vizsgálatán is, valamint a többi osztályokban június 11-én tartott vallástani vizsgálatokon is, jelen volt nsg. és főtisztel. Bogyó Pál apát-plébános úr, mint püspöki biztos.

A többi osztályban a többi rendes tantárgyakból a felső osztályokban három, az alsókban két csoportban tartottuk meg a vizsgálatokat június hó 14-től 18-ig és még 23. 24. napjain. A rendkívüli tantárgyakból jún. 12-én és 26-án voltak a vizsgálatok. — A magánvizsgálatok idejéül június 19. 20. és 21. napjait tűztük ki.

Érettségi vizsgálatot ezen évben négy ízben tartott az intézet, és pedig a tankerület nsg. kir. főigazgatójának intézkedéséből szeptemberben, decemberben és márcziusban pótló-, ismétlő és javító vizsgálatokat és május—júniusban a rendszerinti érettségi vizsgálatokat. Szeptemberben a vizsgálatok írásbeli részét 3. 4. 5. 6. és 7-én, a szó-

belit 10-én és 11-én, összesen 29 vizsgálandóval, — decemberben írásbelileg nov. 25. 26. 27. 28. és 29-én, szóbelileg december 1-én összesen 9 vizsgálandóval tartottuk meg; — a márcziusi javító vizsgálat az egyik vizsgálandónak meg nem jelenése s a másikonál előfordult szabálytalanság miatt nem volt megtartható; — az év végi rendszerinti érettségi vizsgálatok írásbeli részét május 16. 17. 18. 20. és 21. napjain, a szóbeli részt június 19. 20. 21. és 22-én tartottuk meg összesen 29 vizsgálandóval. Mindezen vizsgálatok szóbeli részénél nsg. dr. Hóman Ottó tankerületi kir. főigazgató úr elnökölt. — A vizsgálatok eredményét részletezve tartalmazza a „*Statisztikai kimutatások*“ 2) száma.

Meg kell említenünk e helyütt azt is, hogy intézetünk tanuló ifjúsága vallásos kegyeletének szép jelét adta az által, hogy szentséges atyánknak, XIII. Leó pápának, aranymiséje alkalmára az ünneplésben való részvételének tanúsítása végett Péterfilléreket gyűjt. A gyűjtés ez időben még befejezetlen levén, eredményét nem közölhetjük.

Június 28-án tartja a tanártestület évváró tanácskozmányát, a mely után, június 29-én Isten kegyelméből ünnepi „Te Deum“-mal fejezzük be az iskolai évet. — Ekkor osztatnak ki az igazgató által az alább közzétett jutalmak és az osztályfőnökök által a bizonyítványok és az évvégi nyomtatott Értesítő.

2) Az intézet külső viszonyaihoz.

A dományozások, jótevők. Iskolánk ügyének lelkes, áldozatkész pártfogásáról tanúskodó adományozásokat évkönyveinkben jegyezni ez évben is volt alkalmunk. Ebben az iskolai évben három rendbeli adománnyal szaporodott az intézethez kötött alapítványok száma.

Mélt. Horváth Döme, kir. táblai tanácselnök úr, a ki intézetünknek kiegészítése, istápolása és fölvirágoztatása körül eddig is olyan érdemeket szerzett, a melyeknek emlékezete kétségtelenül élni fog addig, míg maga az intézet, az eddigelé rendszeresített adományain felül boldogult Horváth Cyrill emlékére évi 60 frt ösztöndíjat juttat egy ilyen jutalmazásra méltó tanulónak. — A boldogult nagynevű tudósnak és kiváló érdemű tanférfinak szelleme sugalmazza tollunk alá: „*Exegit monumentum aere perennius, mihi gratissimum*“. Ez ösztöndíj élvezői közül mennél több jeles hazafi fölnevelkedését még láthatnia, ez legyen a nagylelkű adományozónak méltó jutalma!

T. Csomák Gábor, róm. kath. kántor úr, ez évben történt megválasztásának és megerősítésének emlékére 500 frtnyi alapítványt tett le s bizott az egyháztanács kezelésére oly czélból, hogy annak évenkénti

kamatja „egy helybeli születésű, róm. kath. vallású, r. kath. főgymnasiumi szegény, jó magaviseletű s jó tanuló felsegélyezésére“ fordíttassék. — Azon köszönet, a melyet mi e helyütt is szíves-örömetst tolmácsolunk a majd jutalmazandó tanulóink nevében is, csak méltányos, de nem lehet elégséges; a nemes tett fölemelő tudata és a közelismerés adja meg a nemeskeblű alapítónak a legméltóbb jutalmat.

Ntiszt. dr. Csősz Imre Mihály úrtól, a nagy-becskerekai főgymnasium tanárától 1886. IX. 5-ről kelteve a következőket is tartalmazó levél érkezett az intézeti igazgatóhoz: „A közoktatás valláserkölcsei érdekében elhatároztam a kecskeméti piarista gymnasiumnak részemről közel husz éven át kegyeletesen nyújtott jutalomdíjat 120 frt, azaz százhusz forintban, alapítványképen következőleg biztosítani: a) az összeg „Dr. Csősz Imre Mihály-alap“ nevet visel, b) az alap tőkeként gyümölcsötvetvén, az esedékes kamat évenként kecskeméti, szegénysorsú, példás viseletű s jeles előmenetelű tanulóknak segélyül adassék, — c) a segélyt az arra méltónak a tanárikar ítéli oda, — d) nincs kifogásom, ha a kamat, a viszonyokhoz képest, pályamű jutalmazására is fordíttatik“. — Ezeknek megfelelőleg az alapítványi pénzösszeg 1886. nov. 12-én kamatozás végett a helybeli takarékpénztárban helyeztetett el. Mivel pedig a folyó csonka év kamatja nem felel meg az eddig évenként juttatott adományösszegnek, a nemeskeblű alapító ezen évben is külön beadta az eddig évenként nyújtott jutalomdíjat is. Az intézet ügye iránt érdeklődőknek öröme, a tanuló ifjúságnak buzdítására szolgáló lelkes adományért fogadja az áldozatkész tanférfiú méltó köszönetünket.

Ntiszt. Szegedi Kilit atya, szent Ferenczrendi áldozópap s jelenleg a szolnoki konvent tagja, a „Messiás“ czimű munkájából 80 drbot „iskolai jutalmul“ oly módon juttatott intézetünknek, „hogy azokból, míg bennök tart, a tanárikar ítélete szerint egy-egy tanulóknak“ juttassunk.

Ugyancsak Szolnokról tek. Bakos István nyomdatulajdonos úr küldött póstai utalványon 5 frtnyi jutalomdíjat „olyan tanulóknak, ki a magyar nyelvet jelesen tanulta“.

A jelen tanévre befolyt egyéb jutalomdíjak adományozásáról és azok odaitéléséről az alább következő megfelelő czimnél adunk részletes jelentést.

Fogadják még e helyütt intézetünknek és ifjúságunknak lelkes pártfogói és nagylelkű jótevői mélyen érzett köszönetünket.

A tanárikar tagjainak a közművelődés érdekét szolgáló külső működésére vonatkozólag megemlitendőnek tartjuk, hogy többen, névleg: Erdélyi Károly, Laczko Dezső, Pintér Kálmán tanárok, tevékenyen részt vettek ezen évben is a város művelt közönsége által élénk érdeklődéssel

pártolt „Felolvasó társaság“ működésében felolvasásaikkal. A tanárkar pedig, mint ilyen, elvállalta az állami főreáliskola tanárkarával együtt működve a róm. kath. egyházközség által 4 év előtt alapított tápintézet ügyeinek vezetését s e czélból tagjai közül Farkas Ignác, Pakos János és Sárgay Antal tanárokat bizta meg, hogy a főreáliskola tanárkarának megbízottjaival állandó bizottságot alkotva, vezessék és gondozzák a vidéki szülék érdekét nem csekély mértékben szolgáló tápintézet ügyeit.

3) Fontosabb ügyiratok, rendeletek, utasítások.

1886. jún. 23. 23,658. min. sz. A tanuló az érettségi vizsgálat teljes befejezéseig középiskolai tanuló; ebből folyólag csakúgy alá tartozik az iskola fegyelmi törvényeinek, mint az intézet egyéb tanulói.

1886. júl. 5. 21,249. min. sz. Ha valamely tanuló atyja a fiú időszak értesítőjét megjegyzéssel írná alá, ez az értesítő megsemmisítendő és a másodlatokért járó díj mellett másodlatban adandó ki.

1886. aug. 3. 847. főig. sz. Az 1886/7. évi szeptemberi javító- és pótló érettségi vizsgálatok ennél az intézetnél fognak tartatni.

1886. aug. 24. 33,259. min. sz. A mennyiben a törvényben megszabott legmagasabb létszám korlátozná a tanulók belépését az intézetbe, a fölvételnél a helybeli tanulók előnyben részesítendők.

1886. nov. 12. 1373. főig. sz. A decemberi javító és pótló érettségi vizsgálatok ezen tanintézetnél tartatnak.

1886. nov. 29. 47,012. min. sz. „A közoktatás állapotáról. XV. jelentés“ és a „Tanítói nyugdíj és gyámalap 1885. évi állapotáról jelentés“ az intézetnek ajándokban megküldetik.

1887. jan. 5. 16. min. sz. Az intézeti szükségletek hazai termelésből és hazai készítményekből fődöztessenek.

1887. jan. 21. 48,969/86. min. sz. Az ismétlő tanulóknak évközben való fölvételét szabályozó rendelet.

1887. febr. 6. 16. egyháztan. sz. *Szabályzat* a tanulóktól szedendő díjakra és a fizetés alól való mentesítésre vonatkozólag.

1) A kecskeméti róm. kath. főgymnasium minden nyilván. és mag. tanulója nem tandíjat, hanem iskolapénzt (familiatio) fizet.

2) Az iskolapénz minden tanulóra nézve, osztály és hitfelekezet különbségére való tekintet nélkül, évi 5 frt, mely összeg két egyenlő félévi részletben is fizethető.

3) Az iskolapénzen kívül fizet az intézet minden növendéke 20 kr. ifjúsági könyvtárdíjat és 30 kr. értesítődíjat.

A fölvételi díj iránt a kegyestanítórend kormánya intézkedik.

4) Az iskolapénz rendszeresen az iskolai év kezdetén vagy legkésőbb a kezdődő félévek első két havában előre fizetendő.

Azon tanulók, kik ezen határidőn belül az iskolapénzt vagy le nem fizették, vagy fölmentést nem nyertek, az iskola további látogatásától elesnek.

Magántanulók a vizsgálat előtt tartoznak az iskolapénzt, esetleg értesítődíjat lefizetni; könyvtárdíjat magántanuló nem fizet.

5) A lefizetett díjak többé vissza nem fizettetnek, még azon esetben sem, ha a tanuló még a félév vége előtt az iskolából egészen kilép, vagy eltávolíttatik is.

6) Az iskolapénzt és a többi díjakat az intézet igazgatója szedi be; ő fődözi a befolyt pénzből az intézet oktatási, kezelési, irodai, szertári szükségleteinek folyó, rendes kiadásait és róla az év végén minden kezelési díj nélkül az egyháztanácsnak tanári ellenjegyzéssel számol, a honnan évenként felmentést nyer.

7) Jó magaviseletű, kellő előmenetelű, szegénysorsú, nyilvános tanulók az iskolapénz fizetése alól az egyháztanács határozatával felmenthetők.

Magántanulók föl nem mentetnek.

Felmentés adható az egész- vagy fél-díj alól.

Az ifjúsági könyvtárdíj és az értesítődíj fizetése alól egy nyilv. rendes tanuló sem mentetik föl.

8) Iskolapénz fizetése alól felmentést kaphat oly szegény, jó tanuló, a ki szüleinek szegénységét hiteles, egy évnél nem régebb szegénységi bizonyítvánnyal igazolja és a megelőző évi isk. bizonyítványa vagy az évharmadi értesítője szerint legalább szabályszerű magaviseletű, előmenetelére nézve pedig a rendes kötelezett tantárgyak egyikéből sem elégtelen.

A felmentés iránti kérvényeket, illetőleg a szegénységi bizonyítványokat az igazgató gyűjti be és a tanártestület javaslatával együtt rovatos kimutatás kíséretében terjeszti be az egyházközség főgondnokának; határoz fölöttük az egyháztanács ülés.

Egyes rendkívüli, figyelemreméltó esetekben az iskolapénz fizetése alól kegyelemből folyó fölmentést az egyháztanács fentartja magának.

9) A nyert iskolapénz-mentesség a tanulónak megkívánt minősítése mellett megmarad az iskola minden osztályán keresztül.

10) Elveszti a mentességet azon tanuló: a) a kinek szülői, illetőleg gyámja, jobb anyagi körülmények közé jutott, — b) a ki viseletében vagy előmenetelében a 8. pont követelményeinek meg nem felel, illetőleg a viseletből a szabályszerűnél silányabb, előmenetelére nézve pedig a rendes, kötelezett tantárgyak közül csak egyből is elégtelen érdemjegyet nyer.

11) A mentességre érdemtelenné vált tanulókról az igazgató ad a főgondnokhoz félévenként véleményes jelentést. Ezekre a legközelebbi félévben ezen szabályzat 4. pontjának második bekezdése nyer alkalmazást.

12) Ezen szabályzatnak időszerű módosítása, a díjak nagyságának változtatása továbbra is az egyháztanács határozata alá tartozik.

1887. márcz. 2. 8619. min. sz. A gymnasiumi tanítás új terve és a reá vonatkozó utasítások 14 példányban megküldetnek.

1887. márcz. 10. 5402. min. sz. Az intézet könyvvásárlásait hazai könyvkereskedőknél tegye meg.

1887. márcz. 15. 11,244. min. sz. Utasítások a földrajztanítás újabb tervéhez és az átmeneti intézkedésekhez.

1887. márcz. 20. 45. egyháztan. sz. A tápintézet ügyeinek vezetése a r. kath. főgymnasium és az áll. főreáliskola tanárkarának adatik át.

1887. márcz. 28. 46,781/86. min. sz. Ismétlő érettségi vizsgálatra az iskolaév végén jöhetnek azok is, a kik ugyanazon iskolaév elején utasítottak vissza.

1886. nov. 28. 393. egyháztan. sz. Csomák Gábor r. kath. kántornak 500 frtos alapítványáról az alapítólevél másolata és a reá vonatkozó egyháztanácsai végzés közöltetik.

1887. márcz. 31. 12,032. min. sz. Fizikai és kémiai eszközök beszerzéséhez czégek ajánlatnak, árjegyzékek küldetnek.

1887. ápril 12. 13.650. min. sz. A polgári iskolai tornatanári képzés érvényessége kiterjesztetik a középiskolákra is.

1887. ápril 16. 15,622. min. sz. Az intézeti I. osztály 3 év óta túlnépes levén a további intézkedések előtt az osztályterem méretei fölkívántatnak.

1887. ápril 28. 11,007. min. sz. A gyorsírás tanítása csak a 3. osztálytól kezdődhetik.

1887. máj. 15. 118. egyháztan. sz. Minthogy az intézeti I. osztálynak párhuzamosítása ez időszerint helyiség hiánya miatt kivihetetlen, a tervbe vett épület-nagyobbítás létesültéig a beírásokkor az I-ső osztályba elsősorban a helybeli róm. kath. vallású szülők gyermekei, másodsorban a vidéki róm. kath. fiúk veendőik fel és csak azután iratkozhatnak más vallású tanulók a törvényengedte létszámig.

4) Könyvtárak.

A) A tanári könyvtár.

a) Beszerezettek: a „Magyar Nyelvőr“, az „Országos tanár-egyesületi Közlöny“, a „Századok“, a „Figyelő“, az „Egyetemes philologiai Közlöny“, a „Földrajzi Közlemények“, a „Zeitschrift für math. und naturw.“

Unterricht“ és a „Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien“ című folyóiratok, a „Közoktatás“ című egyetemes tanügyi közlöny, az „Irodalom“ című szépirodalmi lap. Meyer, „Conversationslexikon“, III—VII. „A magyar-osztrák monarchia írásban és képből“, 15—38. „Magyar történelmi életrajzok“, III. 1—3. Carthy, „Anglia története korunkban“, II. Ratzel „Völkerkunde“, II. Könnecke, „Bilderatlas zu der deutschen Nationallitteratur“ (befejezőleg). Babos Kálmán, „Közhasznú magyarító szótár“. Gesammelte Werke von Goethe, von Schiller. Neymayr, „Erdgeschichte“, I. Fodor J., „Egészségtan“. Petzholdt, „Katechismus der Bibliotheklehre“. „Jahrbuch der Naturwissenschaften“ I. II. Symonds, „A renaissance Olaszországban“, III. Ranke, „A pápák“, I. Haraszi, „A naturalista regényről“. Beöthy, „A magyar széppróza“, I. Heinrich, „A német irodalom története“, I. Preller, „Griechische Mythologie“, I—III. Ipolyi, „A magyar korona és a koronázási jelvények története és műleírása“. Steinhauser, „Grundzüge der mathematischen Geographie und der Landkarten—Projektion“. Oncken, Flathe etc. „Allgemeine Weltgeschichte“ 1—44. f. Oberländer, „Fremde Völker“. Ranke, „Der Mensch“, II. Katholikus iskolaügy Magyarországon, I. II. III. Langl, „Bilder zu der Geschichte“. Herman O., „A magyar halászat könyve“, I. II. Dr. Tassy Pál, „Az európai nemzetközi jog vezérfonala“. Dr. H. Zwick, „Induktionsströme und dynamoelektische Maschinen in Versuchen für die Schule dargelegt“. Kőnig Gyula, „Analízis“. Tompa Mihály összes művei. Frenzl, Liturgika. Tomor-Várady Magyar Olvasókönyve I. Lutter Betűszámтана I—III. U. az, Közönséges számtan III. U. az, Mértan I. II. Bartal-Malmosi, Gyakorló a mondattanhoz. Vaszary, Az ó-kor történelme. Draeger, Über Syntax und Styl des Tacitus. Vagács, Latin önképző gyakorlatok. Goethes Iphigenie (3 p.). Lessings Laokoon (3 p.). Schillers W. Tell (3 péld.). Homers Ilias, ed. Hohegger (2 p.). Platons Apologie und Crito (3 p.). Mousson, Die Physik. Hofmeister, Leitfaden der Physik. Allgemeine Naturkunde, III—V. Instructionen für Gymnasien.

b) Befolyt ajándékok: A magyar tud. Akadémia részéről: Emlébeszések (IV. 2—7.). Akadémiai értesítő (5 f.). Math. és természettudományi Értesítő (IV. 8. 9. V. 1—7.). Nyelv- és széptudom. Értekezések (XIII. 7. 9—12.). Társadalmi értekezések (VIII. 7. 9. 10. IX. 1.). Történelmi Értekezések (XIII. 4—6.). Matematikai Értekezések (XIII. 1—3.). Természettudományi Értekezések (XVI. 1—7. XVII. 1.). Matematikai és természettudományi Értekezések (XXI. 2—5.). Nyelvtudományi közlemények (XX. 2.). Archaeologiai Közlemények (XV.). — A magyar tud. akadémia XLVI. közgyűlésének tárgyai. Erdélyi országgyűlési emlékek XI. Oklevéltár Bethlen Gábor diplomáciai összeköttetési történetéhez. Wlassics Gy., A bűnkísérelt és a bevégzett bűncselekmény, II. Thaly K., A szék. gr. Beresényi-család.

Szádeczky Lajos, Báthory István lengyel királylyá koronáztatása. Ipolyi Arnold, Rimay János. Dr. Munkácsi Bernát, Votják népköltészeti hagyományok. Nagy Imre, Anjoukori okmánytár, V. Ballagi Aladár, Colbert, I.

Intézetek részéről: A József-műegyetem tanrendje 1886—7-re. Acta regiae scient. Univ. Claudio polit. Fasc. II. Ugyanazon egyetem tanrendje. A pozsonyi akadémia tanrendje.

A nagym. vallás- és közoktatásügyi miniszterium ajándéka: A vallás- és közoktatási miniszternek az országos tanítói nyugdíj és gyámalap 1885. évi állapotáról szóló jelentése.

Mlt. Horváth Döme kir. táblai tanácselnök úr részéről: Hazánk I. II. Péczely I., A magyarok története, I. II. Zimmern-Claudi, Lessings Leben und Werke, I. II. Kővári László, Erdély történelme, I—VI. Vékey Zs., Utazásaim a föld körül. Brassey-Öreg, Utazás a „Napsugáron“. Jósika, Irány, Vázlatok. B. Tóth László, Katona József reliquiái (kéziratok és rajzok). Cicero-Csengeri, A kötelességekről. Anakreon, P. Thewrewk Emil fordításában. Kazinczy Ferencz eredeti munkái, I—V. Kisfaludy-Társaság Évlapjai, I. II. IV—VII. Új folyam I—XX. Nagy, Biharország, I. II. Nagy, A székelyföldön és az Aldunán. A magyar írók segély-egyletének Évkönyvei 1877—81. I. Horváth, de morbis haereditariis. 272 lapnyi kézirat Hornyik „Kecskemét története“ czimű művéből.

Tekintetes Darányi Ferencz ügyvéd úr részéről: Bonnet-Tóth, A természet vizsgálása, Pest, 1819. I—III.

Szerzők ajándékai: Török Árpád, Petőfi-e vagy Arany? Tóth Gy., Latin alaktan, Latin mondattan, Latin gyakorló- és olvasókönyv. Pogány Kornél, A magyarok története. Nyáry József, Főt. Horváth Pius, kegyesrendi kormánysegéd úr jubileumára. Kovács I., Örömdal a hercegprimás jubileumára. Pap János, A piáristák Szegeden. Dr. Pachinger Al, Néhány adat a sporozóák természetrajzához. Kovács János, Szótár Horatiushoz. Takács, Nyelvünk ikes igéi és Révai szabálya. Dr. Maczki Valér, A bölcselés clótana. Bartek, Az emlősök rendszere. Pivár, Czáfolatok.

Czégek ajándékai. Eggenberger czég: Névy, Olvasmányok a rhetorikához. Csengeri Odyssea-kiadása. Virányi Módszeres német nyelvtana. Szilasi M. Latin nyelvtana és szótára, és ugyanannak Latin gyakorló- és olvasókönyve. Thomé-Borbás, A növényország tankönyve. Brózik-Paszlavszy, Földrajz, I. — Lampel-czég: Szerelemhegyi Római irodalomtörténete. Dávid Betűrendes latin szólajstroma. — Dobrowszky és Franke-czég: Kozma Gyula Iskolai átlásza. — Várnai-czég, Szegeden: Ivánkovits, A római kath. egyház szertartásai és ünnepei rövid értelmezése. Szeiler-czég, Szombathely: Dallos Katholikus szertartástana. — Franklin-czég: Kisfaludy Károly, Csalódások,

magyarázta dr. Szigetváry István. Lutter Nándor Köz. számtan című munkájának példatárában előforduló feladatok megfejtésének végeredményei. Lehr-Riedl, Magyar olvasókönyv az I. osztály számára. Mangold, A magyarok okny. története. Hoffmann, Német nyelv- és olvasókönyv, I—III. Ballagi Német nyelvtan. Keleti, M. Tullii Cic. de imperio Cn. Pomp. Simon Péter, De arte poetica. Szemák, Német mondattan. Góbi, Szerkesztéstan. — Laufferczég: Szemák, Német olvasókönyv I.; u. az, A német irodalom története. — Athenaeum-czég: Dóczi Görög nyelvtana.

B) Ifjúsági könyvtár.

Az iskolai év folytán az ifjúsági könyvtár a következő művekkel gyarapodott:

a) Ajándékok: mélt. Horváth Döme úrtól: Igaz Sámuel „Hébe“, zsebkönyv 1823-ra; Szana T. „Csokonai életrajza“, 1 kötet; Horváth Ádám „Mit olvas a kecskeméti köznép?“ 1 füzet; Dr. Hatala Péter „A tudomány szabadságáról“, 1 füzet; Dáni Ferencz „főispáni székfoglaló beszéde“, 1 füz.; Abafi „Figyelő“ XXI. XXII. köt. — Dolinay Gyulától: Rousseles-Bogdány „A tigrisbőr“ 1 kötet. — Virág J. II. o. t. Jókai „Oceánia“, 1 kötet. — Vezsenyi Béla III. o. t. a „Vasárnapi könyvtár“-ból 5 kötet; „Kane, a sarkutazó“, 2 kötet; az „Olcso-könyvtár“-ból 3 füzet. — Spieler E. IV. o. t. Jókaitól 1 kötet novella. — Összesen: 14 kötet és 6 füzet.

b) Szereztek: Fodor „Egészségtan“, 1 kötet; Erdélyi „Pályák és pálmák“, 1 kötet; Hanusz I. „Képek a növényvilágból“, 1 kötet; Várady A. „Goethe. Fauszt. II. r.“, 1 kötet; Fötvös „A karthausi“, 1 kötet; Kemény Zs. „A rajongók“, 1 kötet; Verne „A fekete Indiák“, 1 kötet; „Hires utazók“, 1 kötet; „Dél csillaga“, 1 kötet; Radó A. „A magyar műfordítás története“, 1 kötet; „Latin költők“, 1 kötet; Jósika „Utolsó Bátor“, 3 kötet; „A csehek Magyarországon“, 1 kötet; Jókai munkáinak népsz. kiadásából a 11. 12. 15. 21—23. és 100. füzet; az „Ifjúsági iratok tára“-ból (Orsz. középisk. tanáregyesület) 4 füzet; Koleszár M. „Válogatott költői olvasmányok“, 1 kötet, Mindszenty G. legújabb költeményei, 1 kötet; Pór Antal „Szent István király“ 1 kötet; Klopstock-Tárkányi „Messiás“, 1 kötet; Maszlaghy F. „Délfranciaországi utivázlatok“, 3 példány; Pór A. „Hunyadi János“, 1 kötet; Fraknoi V. „Vitéz János“, 1 kötet; Gyurits A. „Aranka“, 1 kötet; Ambach „A rabszolga-kereskedő“, 1 kötet; Szabó I. „A falu őrangyala“, 1 kötet; „A száműzött leánya“ (franciából), 1 kötet; „Ifjús. Plutarch“ II. évfolyam 1 füzet; Zádori I. „Utivázlatok Egyiptomból“, 1 kötet. — Összesen: 29 kötet és 11 füzet, 49 frt 96 kr. értékben.

Az ifjúsági könyvtár ez évben gyarapodott 43 kötettel és 17 füzettel.

C) A segélyzö-alap könyvtára.

Vétetett 23 mű 47 kötetben	38	frt	25	kr.
Ajándékozott 1 mű 1 kötetben	1	"	40	"
Kötésre fordított	20	"	62	"
	összesen: 60			
		frt	27	kr.
Az 1885—86. állomány 123 mű 238 kötetben	313	frt	65	kr.
Az összes állomány 147 mű 286 kötetben	373	frt	92	kr.

5) Szertárak.

a) Természettani szertár. E tanév folyamán szertárunk padozata javított és olajos festékkel vonatott be. — Gyarapodott a szertár a) ajándékozás útján: Tek. Krécsy Béla, m. k. főreálisk. tanár úr ajándéka, 3 drb fluorescaló anyag, — Tölcséry István, 8. o. t., k. r. n. p. ajándéka egy bormérő. b) Szerezettek: Mérőszalag, rugósmérleg, egykarú emelő, pörgetyű, egy üveg bura, üveg pohár, üveg edény a Torricelli csőhöz, egy üveg síp, 3 drb játékszer a hangtanhoz, Rose ötvény, Lichtenberg ötvény, henger alakú sötét kamra, aranylemez üveg közé szorítva, Nobert üveg, thaumatrop, színes stroboskop, színházi messzelátó, egy kis delejpáloza fegyverzettel. 8 drb Leclanché-elem, Blake mikrofon 2 drb, 2 vill. csengő, 2 Daniell-elem, kis galvanometer, Wheatstone mérőhidja, kis elektromotor, inductiotekercs, 1 Ohm-féle ellenállás egység, hővillanyelem 2 drb, csavaros sodronyszorítók 10 drb, bolognai palaczkok, üvegcspek, szerszámok, huza- lok, javított és ujolag megtöltött 2 barometer. Ezekon kívül kísérleti anyagok és szerek vásároltattak, hibás eszközök igazítottak.

Az újabb beszerzésekkel együtt van jelenleg a szertárban:

I. az általános tulajdonságok és erők tanához	7	készülék,	8	drb,	26.50	frt	ért.
II. az általános mechanikához	48	"	102	"	513.05	"	"
III. a cseppfolyósok mechanikájához	22	"	44	"	225.80	"	"
IV. a légneműek	49	"	68	"	385.73	"	"
V. a rezgés- és hangtanhoz	19	"	43	"	154.35	"	"
VI. a hőtanhoz	34	"	74	"	243.40	"	"
VII. a fénytanzhoz	62	"	134	"	532.24	"	"
VIII. a delejességhez	7	"	28	"	23.50	"	"
IX. a dörzs- és légköri villanyossághoz	36	"	69	"	303.04	"	"
X. a galván villanyossághoz	54	"	118	"	853.80	"	"
XI. kosmographia, meteorologia, csil- lagásztanhoz	3	"	4	"	85.00	"	"
XII. szerelvények, bútozat, szerszámok, műszerek	29	"	50	"	197.68	"	"
XIII. iratok, nyomtatványok, könyvek	44	"	49	"	19.05	"	"
	összesen: 434 készülék, 791 drb,				3563.14	frt	ért.

Az utóbbi napokban érkezett még egy Gramme-féle dynamogép, a mely azonban még kipróbálás alatt van s ezért a leltárba még nem vétetett föl.

b) A vegytani szertárba készítettett egy egyszerűbb gazolingáz-készülék, szereztettek üvegek, dugaszok, kaucsukcsővek, kísérleti anyagok, vegyszerek és néhány darab szerszám. Ezen újabb beszerzésekkel együtt van jelenleg a szertárban:

1) faanyagú készülék	8 féle	15 drbban	10·20 frt ért.
2) fémanyagú készülék	17 „	27 „	32·16 „ „
3) üvegyanyagú készülék	33 „	270 „	52·41 „ „
4) porcellán és agyag készülék	12 „	23 „	10·37 „ „
5) vegyes anyagú készülék	5 „	10 „	24·00 „ „
6) vegyszerek	144 „	144 féle	77·01 „ „
7) butorzat, szerelvény	11 „	18 drbban	53·17 „ „
8) iratok, nyomtatványok	9 „	9 „	2·65 „ „

összesen: 239 féle 516 drbban 261·97 frt ért.

c) A természetrajzi szertár részére szereztettek: 1 iskolai üveg-szekrény, üvegek, borszesz- és göröcsövi készítményeknek. Megvétetett még egy vidra bőr is, mely az intézetben kitömetett. — Ajándékoztattak: főtiszt. Hanusz István főrealisk. h. igazgató úrtól 4 drb ásvány és 2 drb kövület, — Koczó Sándor mérnök úrtól egy drb fakövület Kőbányáról, — Pejtsik Imre közs. jegyző úrtól (Tisza-Nagy-Rév) 7 drb mammoth-csont, — Dolezsal Rudolf cs. és kir. főhadnagy úrtól 1 kócsag, — Laczkó Dezső főgymn. tanártól 1 bibicz, 1 vízi szalonka, továbbá a vidéki Crustaceakból 7 borszeszes és 10 göröcsövi készítmény, — Steiner Géza VI. o. t. egy emberi kéz váza, Nagy Sándor I. o. t. 27 drb ásvány, Kiss Ernő IV. o. t. 1 drb Calcitrhombóeder, Behr Géza, Epstein Sándor, Szabó László és Szabó Nándor IV. o. t. összesen 125 drb papír kristályminta.

d) Érem- és pénzgyűjteményünk számára ez évben készült el a 12 táblából álló szekrény; a gyűjtemény gyarapításához járultak a lefolyt tanévben: mlt. b. Puteany Béla cs. kir. kamarás úr 1 drb nickelpénzzel; t. Gyenes György úr 1 drb emlékéremmel, t. Pejtsik Imre községi jegyző úr 9 drb ezüst-, 3 drb réz- és 1 drb papírpénzzel; t. Fazekas Károly úr 1 drb ezüstpénzzel; Erneyi I. VIII. o. t. k. r. növ. pap 15 drb ezüst- és 60 drb rézpénzzel; Epstein S. IV. o. t. 1 drb rézpénzzel; Schmidt J. IV. o. t. 1 drb ezüst és 1 drb rézpénzzel; Staudinger B. III. o. t. 1 drb ezüstpénzzel; Bodri B. II. o. t. 1 drb rézpénzzel; Dávid Ágoston II. o. t. 1 drb emlékéremmel; Hanover B. II. o. t. 1 drb ezüstpénzzel; Imre S. II. o. t. 1 drb ezüstpénzzel; Konecz M. II. o. t. 1 drb rézpénzzel; Kozacek J. II. o. t. 1 drb ezüstpénzzel és 2 drb emlékéremmel;

Krizsán J. II. o. t. 3 drb rézpénzzel; Nickmann O. II. o. t. 1 drb ezüstpénzzel; Virág J. II. o. t. 2 drb ezüstpénzzel.

Érem- és pénzgyűjteményünk a tanév végén áll 1063 drb ércpénz- s emlékéremből és 59 drb bankjegyből.

e) Térképgyűjtemény. Vétel útján szereztetett: Gönczi-Berghaus, A föld öt részének térképe; Kozen-Terner, A két földteke térképe; Baur, Neueste Karte der Erde; Réthy, Magyarország ethnogr. térképe; Gönczi, Az osztrák-magyar birodalom domború térképe; Schneider, Képes atlasz; Gönczi, Magyarország megyéinek atlaszából 3. 4. 5. füzet; Petzhold, Geogr. Wandtafeln 3 drb; Langl-Hölzel, Bilder zur Geschichte 10 drb. A tanév végén van az intézetnek 72 drb fali térképe, 20 drb kézi atlasza, 22 drb földrajzi s történelmi képe, 5 drb ég- és földgolyója.

f) A rajz és mértani rajz szertárában újabb gyarapodás ez évben nincs; a mostani állomány a következőkből áll:

1) szerelvények	2 készülék	6 darabban
2) minták a mértan tanításához	3 "	49 "
3) rajz minta lapok	8 csoport	767 "
4) adományok (műlapok, képek stb.)	5 mű	39 "

Összesen: 18 tárgy 861 darab.

g) Zeneszertár. Az ének- és zeneiskola szükségleteire a n. érdemű r. kath. egyházközség ez évben is 50 frtot adományozott. Ez összegből beszereztetett: vonószer, hegedűlábak, hangjegypapír, húrok hegedűre, cellora és nagybőgőre, Szabó I., Egri lant, vegyes karok, 16 könyv. Négy különféle zene- és énekelméleti könyv. Bartalus J. és Gyertyánffi 100 négyes dalok férfi- és vegyeskarra. Zsaszkovszky, gyásznékek, férfikarra. Zsaszkovszky, Karénekes könyv. Szepesi I., Imák és énekek (egy hangra). Zsaszkovszky, Ima- és énekkönyve (vegyeskarra). Hass, Szent-Terézia Mise férfikarra. Zsaszkovszky, két nagy zeneelméleti falitáblák. Nevezett tárgyakra fordított összeg 47 frt 48 kr.

Az újabb beszerzésekkel együtt a szertárban van jelenleg összesen a) zene- és énekdarab 266, b) hangszer 16 drb.

6) Önképzőkör.

A felsőbb osztályok tanulóiból alakult Önképzőkörnek ebben a tanévben 72 tagja volt; ezek közül rendes tag a VII. és VIII. osztályból 27, bejáró tag az V. és VI. osztályból 45. Az utóbbiak csupán szavalatokkal léphettek föl; de kivételesen a vezető tanár engedélyével munkálataikat is nyújthattak be.

Az alakuló gyűlésen, mely a vezető tanár felügyelete alatt október hó 10-én tartatott, az alapszabályok megmagyarázásán kívül megválasz-

tattak a kör tisztviselői. Elnök lett Gallia Béla VIII. oszt. tanuló, jegyző Szabó Imre VIII. o. t., könyvtáros Melesók Lajos VIII. o. t., pénztáros Rimóczy István VIII. o. t.; aljegyzők: Reichrath József és Tiriczka Károly, alkönyvtáros Tichy Zoltán VII. o. tanulók.

A kör működése az október hó 17-én tartott első nagygyűléssel vette kezdetét; ez alkalommal a főgymnasium igazgatója is intézett buzdító szavakat a kör tagjaihoz. Volt összesen 3 nagygyűlés és 18 rendes gyűlés, melyeknek tárgyát az elfogadott dolgozatok és a rájuk vonatkozó bírálatok fölolvastatása, szavaltatok és ezeknek rögtönzött bírálatok képezték, mindenkor a vezető tanár felügyelete, észrevételei és útbaigazításai mellett.

A 2 elnöki beszéden kívül benyújtottak a tagok összesen 24 dolgozatot, és pedig: 5 értekezést, 5 tanulmányt, 3 elbeszélést, 3 rajzot és 8 költeményt; felolvasztatott 22 dolgozat és 24 bírálat. A munkakönyv számára elfogadtatott 10 dolgozat. Szavalt 29 tag 57-szer 55 különböző költeményt; dicséretes szavaltat volt 6, jó 11, elég jó 1, elismerésre és említésreméltó 33, nem sikerült 6.

Dicséretes buzgalmat fejtettek ki: Bleyer Arnold, Gallia Béla, Klein Vilmos, Lágyné József, Östreich Lipót, VIII. o., Honthy István, Kovács László, Reichrath József VII. o., Bartha József és Jankovits Döme VI. o. tanulók.

Pályadíjak: 1) A főgymn. igazgató Vajda János Újabb munkáinak 2 kötetét tűzte ki jutalmul a következő tételre: „Az ember és az időjárás viszonyosságai általában s különösen hazánkban“. Nyertese lett Honthy István VII. o. t. — 2) Szavaltati versenydíj ki volt tűzve a) komoly tárgyú szavaltatért 1 db. arany, mely a múlt évi sikertelen költemény-pályázatról maradt meg, b) komikus szavaltatért 4 frt az Önképző-kör pénztárából. A febr. 6-án tartott szavaltóversenyen az előbbi díjat 12 pályázó közül Östreich Lipót VIII. o. t., az utóbbit 5 versenyző közül Reichrath József VII. o. t. nyerte meg. — 3) Valamelyik írónk egy kisebb darabjának (rajz v. elbeszélés) helyes fölolvastatásáért ki volt tűzve a pénztárából 2 frt. A január 30-án tartott olvasóversenyen a négy pályázó közül nyertes lett Jankovits Döme VI. o. tanuló.

A pénztár állapota: bevétel 57.76 frt, kiadás 38.86 frt, maradék 18.90 frt, mely takarékpénztárba tétetett, s így a kör tényleges pénzvagyona az előbbi években elhelyezett 34 frt 23 krral együtt 53.13 frt.

A kör könyvtára gyarapodott 31 kötettel és 4 folyóirattal. Ajándék útján: Geday József VI. o. tanulótól 3 köt., Tichy Zoltán VII. o. tanulótól 10 köt., névtelenektől 4 köt., Balogh József V. o. tanulótól 1 köt. Vétel útján 13 kötet. Járatta a kör a „Magyar Ifjúság“, „Hasznos mulattató“, „Magyar Salon“ és a „Vasárnapi Ujság képes folyóirata“ cz. folyóiratokat.

7) Az 1886/7. tanévben kitűzött pályázatokról.

I. A kecskeméti városi tanácstól alapított „Széchenyi-díj“-ra (30 frt), melyért csupán kecskeméti születésű tanulók versenyezhettek, ki volt tűzve a következő magyar történelmi kérdés: „A magyar hadügy rövid története“. Birálói voltak: Kovács József kir. törvényszéki bíró, id. Tóth István városi tanácsos, Szegedi György rendőrkapitány, Való Mihály és Nyilassy Károly főgymn. tanár urak.

A kitűzött jutalmat Gallia Béla 8. o. tanuló nyerte el. A másik pályamű említetlenül maradt.

II. A kecskeméti Kaszinó 20 frtnyi jutalmára ki volt tűzve: „Történelmi epizód a kuruczvilágból, szabadon alakított elbeszélés formájában“. Beérkezett 4 pályamű, melyeknek birálói voltak: id. és ifj. Bagi László, Fekete István, Gyenes István, Kovács István, továbbá Pintér Kálmán és Nyilassy Károly főgymn. tanár urak.

A jutalmat Honthy István 7. o. tanuló nyerte; Kovács László 7. o. t. pedig azon 8 drb. tiz frankos aranyból, melyet mélt. Horváth Döme úr a maga részéről és boldogult Horváth Cyrill emlékére ajánlott föl, egy aranyat nyert; Jókay István k. r. n. p., 7. o. t. dolgozata megdicsértetett.

III. A néhai Zsiga Alajos k. r. áldozópap- és tanártól alapított „Zsigadíj“-ra (24 frt) ez a tétel volt kitűzve: „Azt mondják közönségesen, hogy a vallás csak annak szükséges, ki magát boldognak nem érzi; de e világon, hol semmi sem biztos s a jövő pillanat mindentől megfoszthat, mitől üdvünk függ, ki érezheti boldognak magát?“ Eötvös (Gondolatok). A beérkezett 4 dolgozat birálói voltak: Dr. Bagi Béla jogakadémiai tanár, Domokos Boldizsár ügyvéd, Való Mihály és Szabó Ferencz tanár urak.

A jutalom Kovács László 7. o. tanulóé lett, míg Priváry József k. r. n. p., 8. o. t. dolgozata egy drb arannyal, Dotisz István k. r. n. p., 8. o. tanulóé pedig dicsérettel jutalmaztatott.

IV. Aesthetikai dolgozatul ki volt tűzve: „Petőfi A puszta télen ez. költeményének aesth. magyarázata, tekintettel a leíró költészetre“. Beérkezett 3 dolgozat, melyeknek birálói voltak: Horváth Béla kir. ügyész, Bagi Béla dr. jogakadémiai, Pintér Kálmán, Erdélyi Károly és Szabó Ferencz főgym. tanár urak.

Az első jutalmat, 3 drb aranyat, Kis Ernő, k. r. n. p., 7. o. t., a másodikat, Zimay Károly ügyvéd és Szegedi György urak szivességéből 2 drb aranyat, Bleyer Arnold 8. o. t. nyerte; Honthy István 7. o. t. dolgozata pedig dicséretben részesült.

V. Költői dolgozatul ki volt tűzve: „Dal az ifjúságról“; jutalma 2 drb arany. A beérkezett 3 költeményt bíralták: Bogoss Endre törvénysz.

biró, ifj. Bagi László városi aljegyző és tiszt. főjegyző, Pintér Kálmán, Erdélyi Károly és Pakos János tanár urak.

A jutalom Dotisz István k. r. n. p., 8. o. tanulóé lett, Jókay István k. r. n. p., 7. o. t. pedig 1 drb aranyat kapott.

VI. Műfordításra németből kijelöltetett: Die Launen der Schicksal's v. Schiller"; jutalma 2 drb arany. Beérkezett 6 dolgozat, melyeket bíraltak: Dömötör Sándor kir. közjegyző, Merényi Lajos és Erdélyi Károly tanár urak.

A kitűzött jutalmat Tirezka Károly 7. o. t. nyerte, míg Honthy István 7. o. t. dr. Tassy Pál kir. alügyész úr szíveségéből egy drb arannyal jutalmaztatott.

VII. A természettudományok köréből kitűzött „A carbon szerepe a természet három országában“ cz. tételre egy pályamű érkezett be, mely azonban sokféle hiányossága miatt figyelembe vehető nem volt.

8) Ösztöndíjak, jutalmak, segélyezések.

Cherrier Miklós-féle családi alapítványt (200 frt) élvez Cherrier János 2. oszt. tanuló.

A nagyvárad Alapy-féle alapítványból 2-od osztályú (évi 150 frt) ösztöndíjat kap Tichy Zoltán 7. oszt. tanuló.

A nmlt. m. kir. pénzügyminiszter adományozásából évi 100 frt ösztöndíja van Tóth János 7. oszt. tanulóknak.

A nagyvárad Némethy Ignác-z-féle alapítványból évi 60 frt ösztöndíjban részesül Czverkó Nándor 2. oszt. tanuló.

Boldogult Horváth Cyrill emlékére mélt. Horváth Döme úr adományából évi 60 frt ösztöndíjat kap Kiss Ernő 4. oszt. tanuló.

B. e. Peitler Antal, volt váci püspök ösztöndíját (48 frt) Gudra Gyula 5. oszt. tanuló élvezi.

B. e. Hoffmann János, néhai kecskeméti prépost-plébános ösztöndíját (24 frt) Láday István 5. oszt. tanuló kapja.

A Fektor-féle ösztöndíjban (24 frt) Virág Ferencz 2. osztályú tanuló részesült.

Kisfaludi Liphay-Pál alapítványából 22 frt 30 krnyi ösztöndíjat Szabó László 4. oszt. tanuló élvezi.

A Csomák Gábor-féle alapítványból 20-41 frtnyi ösztöndíjat Bimbó Mihály 4. oszt. tanuló nyerte el.

Mélt. Horváth Döme úr ösztöndíját (20 frt) Kovács Gergely 3. oszt. tanuló kapja.

I. Szabó Imre és H. Kovács Anna által alapított jutalomdíj (12 frt) Farkas Kálmán 2. oszt. tanulóknak,

b. e. Ferenczy László alapítványának kamatja (11·13 frt) Geday József 6. oszt. tanulónak,

b. e. Major János alapítványának kamatja (2·20 frt) és Biró Magdolna özv. Bakonyi Pálné alapítványának kamatja (5·51 frt) Kovács József 2. oszt. tanulónak adatott.

Főtiszt. dr. Polák Ede k. r. kormánysegéd úr, volt intézeti igazgató alapítványának kamatját (6 frt) Szalay Károly 4. oszt. és

nsg. főtisztel. Bogyó Pál apát-plébános úr adományát (1 drb körmőczi arany) Dudás Mihály 4. oszt., kecskeméti születésű, jó magaviseletű tanulók kapták a vallásban tanúsított jeles előmenetelük jutalmazására.

Ntisztel. dr. Csősz Imre Mihály úr alapítványának kamatját (4·10 frt) és 1 drb 10 frkos arany s 1 drb ezüst forintból álló adományát Harkay Elek 4. oszt. tanuló nyerte meg.

Özv. Zimmermann Józsefné úrnő alapítványának kiegészített kamatjából 1 drb 10 frkos aranyat kapott jutalmul Fodor Imre 1. osztályú tanuló.

A kecskeméti Takarékpénztár-egyesületnek 25 frtnyi adományából egyenlő részben (12·50 frt) jutalmaztattak Tábit Jeremiás 3. oszt. és Konecz Mihály 2. oszt. tanulók.

Tek. S. Kovács József kir. járásbíró úrnak 20 frt adományával Honthy István 7. oszt. tanuló jutalmaztatott.

A „Felolvasó társaság” adományából 17·75 frt jutalmat Szolnoki Lajos 5. oszt. tanuló kapott.

A kereskedelmi és iparbank adományát (15 frt) Bite János 6. oszt. tanuló kapta.

Tek. Dömötör Sándor kir. közjegyző úrnak adományából: a) 10 drb ezüst forintot kapott Krasznopolszky József k. r. n. p., 8. oszt. tanuló a növendékpapok ének- és zenekarának vezetésében tanúsított buzgalmaért, — b) 1 drb körmőczi aranyat kapott Gallia Béla 8. oszt. tanuló a gyorsíráásban tett legkiválóbb haladásáért.

Tek. Domokos Boldizsár ügyvéd úrnak 1 drb cs. kir. aranyát Merász Ferencz 1. osztálybeli és

tek. Tóth László nyomdatulajdonos úrnak adományát, 1 drb 10 frkos arany, Kovács András 3. osztálybeli tanulók kapták.

Tek. ifj. Bagi László úrtól 1 drb körmőczi arany jutalomban részesült Lichtenstein Elemér 2. oszt. tanuló.

Tek. Bakos István szolnoki nyomdatulajdonos úrnak 5 frt adományát Kummergruber Sándor 1. osztálybeli tanuló kapta a magyar nyelvben tett jeles előmenetelének jutalmazására.

Főtisztel. Jankovits György, gör. kel. plébános úr adományából

1 ezüst tallérral jutalmaztatott Ringeisen Antal 1. oszt. tanuló a magyar nyelv tanulásában és elsajátításában tanúsított buzgalmaért.

Tek. Bogoss Endre, kir. törvényszéki bíró úr adományából: a) 1 drb ezüst tallér jutalmat nyert Stadlmann István 2. oszt. tanuló a rajzban tanúsított buzgalmaért. — b) 2 drb jutalomkönyvet kapott Kis Gyula 3. oszt. tanuló.

Ntisztel. Szegedi Kilit szent. Ferenczrendi áldozó pap úr könyvadományából a „Messiás“ című munkájának egy-egy példányát kapták ez évben Bálint Zsigmond 5. oszt., — Williger Kálmán 5. oszt., — Bán József 6. oszt., — Piroska István 6. oszt., — Labancz Mihály k. r. n. p., 7. oszt., — Tichy Zoltán 7. oszt., — Glass Ferencz k. r. n. p., 8. oszt. — és Lágyni József 8. osztálybeli, a vallástanban jeles előmenetelű tanulók.

T. Gallia Emma úrnőnek díszkötésű ajándékkönyveiből: Madách, Az ember tragédiája Jankovits Döme 6. oszt. tanulónak, — Hatszáz magyar dal Keserű Balázs 3. oszt. — Arany, Toldi estéje Hegyi Aladár 2. oszt. — Czuczor, Mesék Török László 1. oszt. — Babérok magyar költők műveiből Katona Ernő 4. oszt. — és Petőfi összes költeményei Szabó Nándor 4. osztálybeli tanulónak adatott jutalmul.

T. Scheiber József úrnak díszkötésű ajándékkönyveiből: Bánk bán, Magy. remekir. Kiss Vítusz 6. oszt. tanulónak, — Hatszáz magyar dal Szabó Gyula 5. oszt., — Paul Bert, Utazások és vadászkalandok Mészáros Imre 6. oszt., — Radó, Robinson Crusoe Dömötör Lajos 1. oszt., — Hanusz, Képek a növényvilágból Láday István 5. oszt. — és Petőfi összes költeményei Toldi Jenő 6. osztálybeli tanulónak jutalmazására adatott.

T. Pintér Kálmán tanár úr könyvadományából: Csiky Gergely, Az ellenállhatatlan Behr Géza 4. oszt. — és Fyffe, A görög nép története Szabó István 4. oszt. tanulónak adatott.

Intézetünk örökemlékű alapítójától, gr. Koháry Istvántól és több más nemeslelkű jóttevőtől származó alapítványok kamatjából 10 szegénysorsú jó magaviseletű és szorgalmas tanuló kapott segélyt, mire összesen 60 frt fordítottatott.

Ugyanezen alapítványok kamatjából az iskolai év elején a szegény tanulók használatára szánt iskolakönyvek táranak gyarapítására 39 frt 65 kr., iskolai könyvek bekötésére pedig 20 frt 62 kr., összesen a segélyező könyvtárra 60 frt 27 kr. fordítottatott.

Ezek szerint kiosztatott:

1) ösztöndíjakban	708 frt 71 kr.
2) jutalmazásokra, készpénzben	143 „ 69 „

Átvitel: 852 frt 40 kr.

	<u>Athozat:</u>	852 frt 40 kr.
3) jutalmazásokra 8 drb \ddagger pénzértéke	44	„ 50 „
4) „ 13 drb ezüstpénz értéke	15	„ — „
5) „ 26 drb könyv pénzértéke	47	„ 40 „
6) segélyezésre fordított készpénzben	60	„ — „
7) „ „ tankönyvek árában	39	„ 65 „
8) „ „ „ kötésében	20	„ 62 „
9) pályaművek jutalmazására fordított készpénzben .	117	„ — „
10) „ „ „ 5 drb \ddagger pénzértéke	28	„ 60 „

Mindezen címeken együttléve kiosztatott összesen: 1225 frt 17 kr.

Intézetünknek s ezzel együtt a hazai nevelés- és oktatásügynek áldozatkész pártfogói fogadják szívesen adományaikért, a mit adhatunk, híven emlékező tiszteletünket és mélyen érzett köszönetünket!

VI.

A tanulók érdemsorozata.

Az érdemsorozatban használt jegyek jelentménye és fokozata.

Fokozat	a tanulmányi előmenetelre nézve	magaviseletre nézve
1	jeles	jó
2	jó	szabályszerű
3	elégséges	kevésbé szabályszerű
4	elégtelen	rossz

Az érdemsorozatban előforduló rövidítések magyarázata.

g. kath. = görög katolikus, — g. k. v. = görög keleti vallású, — ág. v. = ágostai vallású, — h. v. = helvét vallású, — m. v. = mózes vallású, — fm. = fölmentetett, — k. r. n. p. = kegyesrendi növendékpap, — ö. d. = ösztöndíjas, — e. t. = előtornázó, — ism. = ismétlő.

I. OSZTÁLY.

A tanulók nevei	Rendes tantárgyak										Rendkív. tantárgyak
	Magaviselet	Vallásan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Számtan	Rajzoló mértan	Tornázás	Szépíráás	Műének	
Aszód József, m. v.	2	4	4	4	4	4	4	3	2	—	—
Ádám István	2	2	2	3	3	2	3	3	1	2	—
Ádám János, g. k. v. vizsgálatot nem tett	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Balanyi József	2	3	4	4	4	4	4	3	2	2	—
5. Beke Gyula	3	4	4	4	4	4	4	3	3	4	—
Beke Károly	2	2	3	3	3	3	3	3	1	—	—
Bende Mihály	3	4	4	4	4	3	4	2	3	3	—
Bimbó Pál	2	2	3	3	3	3	2	2	1	3	—
Bosányi Andor	1	1	2	2	1	3	3	3	2	1	—
10. Brett Aladár, m. v.	2	4	4	4	4	4	4	3	3	3	—
Brett Hugó, m. v., ism.	3	4	4	4	4	4	4	2	3	2	—
Csanádi Gyula	2	4	4	4	4	4	4	3	3	4	—
Csatári Gusztáv	1	3	3	3	3	3	3	2	1	2	3
Csilléri Kálmán, h. v.	1	2	3	3	3	2	3	2	2	3	3
15. Danics Antal	2	2	3	4	4	4	3	1	2	2	—
Dávid Ferencz, m. v.	2	3	3	3	4	4	3	3	2	4	4
Diószeghy József	1	1	3	3	2	3	3	3	2	2	—
Dormány Mihály	1	2	2	3	3	2	3	3	1	3	—
Dömötör Lajos	1	1	2	2	2	2	3	2	1	—	—
20. Feldstein Kálmán, m. v.	2	2	2	3	3	3	3	2	3	—	2
Feldstein Zsigmond, m. v.	2	4	3	4	4	4	4	2	3	2	—
Fetth József	2	3	3	3	4	4	4	2	3	—	—
Fiala Theodor	2	4	4	4	4	4	3	2	2	3	—
Fodor Imre	1	1	1	1	1	1	1	fm	1	—	—
25. Gál Imre	2	2	3	3	3	3	3	2	1	3	—
Gecse Győző	2	3	3	3	3	3	2	3	1	2	3
Glück Géza, m. v.	1	1	1	1	2	1	1	2	1	1	—
Hajagos Gyula	2	3	3	3	3	3	3	2	2	3	—
Háy Miksa, m. v.	2	2	2	4	3	2	2	1	1	—	—
30. Hévízi József	2	2	3	3	3	4	4	3	3	—	—
Kerekes József	1	2	2	3	2	2	2	2	2	2	—
Király István, ism.	2	3	4	4	4	4	3	2	2	—	—
K. Kis János	1	2	3	3	3	3	3	3	2	1	—
Kiss Lajos	2	3	3	3	2	3	3	3	3	3	—
35. Klauber Frigyes, m. v.	2	3	2	2	3	2	3	3	2	3	—
Koreck Frigyes	2	2	3	3	3	3	2	2	1	—	—
S. Kovács István	3	3	4	4	4	4	4	2	3	3	—

A tanulók nevei	Rendes tantárgyak										Rendkív. tanfolyamok
	Magaviselet	Vallásan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Számítan	Rajzoló mértan	Tornázás	Széprás	Műének	
Kovács János, ism.	2	3	3	3	2	3	2	1	2	—	—
Kovács Kálmán	2	3	4	4	3	4	3	3	3	3	—
40. S. Kovács László, ism.	2	3	4	4	4	4	2	1	1	3	—
Kummergruber Sándor	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—
Lauritz Jakab, ism.	2	2	3	3	3	3	1	1	1	2	—
Merász Ferencz, ism.	2	1	2	3	1	2	1	1	1	2	2
Mészáros Lajos	1	2	3	3	3	3	2	2	1	3	—
45. Nagy József	2	2	3	3	3	2	3	3	3	1	—
Pásthly Károly, h. v.	1	1	1	1	1	1	1	2	1	—	—
Pejtsik Dezső	1	2	3	3	2	2	2	3	3	3	4
Popper Aladár, m. v.	2	1	1	2	3	2	3	3	1	1	1
Rapesányi Imre	2	2	3	4	3	4	4	2	1	2	—
50. Ringeisen Antal	1	2	2	2	2	2	1	1	1	1	—
Rothbaum Mihály, m. v., ism.	2	3	3	3	3	3	3	3	3	—	—
Sárközi Béla, h. v., ism.	2	3	4	4	4	4	4	fm	3	—	—
Sárközi Ferencz, h. v.	1	3	3	3	3	3	2	fm	2	2	—
Spindler Vilmos	2	2	3	3	3	2	2	2	2	2	—
55. Stefán Antal	2	3	4	4	3	4	4	fm	3	2	—
Steiner Aladár, m. v., ism.	2	2	3	3	4	3	3	2	3	—	—
Steiner Zoltán, m. v.	2	3	3	3	4	3	3	3	2	—	—
Steinherz Adolf, m. v., ism.	2	1	3	2	3	2	3	2	2	—	—
Szabó Gyula, ism.	2	3	3	4	3	4	2	2	2	—	—
60. Szaiff Kálmán	2	2	2	2	1	2	2	2	2	3	—
Szalai Zsigmond	2	2	2	3	1	3	3	3	1	2	—
Tóth Illés	2	2	3	3	2	3	2	3	1	2	—
Tóth József	2	3	4	4	3	4	3	3	2	3	—
Török László, h. v.	1	1	1	2	1	2	1	3	2	2	—
65. Vég András	1	2	2	3	2	3	2	3	2	2	—
Weisz Sándor, m. v.	1	1	1	2	3	2	3	3	2	—	—
Zsigmond Béla	1	1	2	2	1	2	2	2	1	2	—
68. Zsigmond Ferencz	1	2	3	3	2	2	3	2	2	2	—

Kimaradtak: Barta János, Benesik Antal, ism., Benesik József, Beránek Róbert, Czigány János, Dudás Ferencz, Fábian János, Farkas János, Füredi Ferencz, Horváth Sándor, K. Kis János idősb, Kovács Gyula, Masztanovics Emil, g. k. v., ism., Mayer József, Pánczél István, Pulai József, Sörös János, ism., Stentzer Lajos, Szőke Sándor, h. v., Wiener József, m. v. ism.

Összesen : 88.

II. OSZTÁLY.

A tanulók nevei	Rendes tantárgyak										Rendkívüli tantárgyak	
	Magaviselet	Vallásstan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Számítan	Rajzoló mértan	Tornázás	Szépirás	Műének	Zene	Francia nyelv
Balanescu Vazul, g. k. v.	2	2	3	4	4	4	2	3	1	—	3	—
Balogh János	2	3	3	4	3	3	3	1	2	—	—	—
Berta József	1	2	2	2	3	3	1	3	2	—	2	—
Bodri Béla	1	2	2	3	2	2	1	2	2	—	—	—
5. Cherrier János, ö. d.	2	2	3	4	4	3	1	3	1	—	—	—
Czverkó Nándor, ö. d.	2	3	3	3	3	2	2	3	2	—	—	—
Dávid Ágoston	2	2	3	3	2	3	3	2	2	—	—	—
Dávid Alajos	2	2	3	3	2	3	3	1	3	—	—	—
Dubecz Mihály	1	1	3	3	2	2	1	3	2	—	—	—
10. Farkas Kálmán	1	1	1	2	2	1	3	3	2	1	—	—
Fekete Sándor	1	1	3	3	4	3	2	3	2	1	—	—
Hanover Béla, m. v.	1	1	2	2	4	2	2	2	3	—	—	—
Hegyi Aladár	2	1	1	1	1	2	1	2	2	2	—	—
Imre Sándor, ism.	2	1	2	3	3	1	3	3	1	—	—	—
15. Konez Mihály	1	1	1	1	1	1	1	2	1	2	—	—
Kovács József	1	1	2	3	3	2	1	2	2	—	—	—
S. Kovács József	2	2	3	4	3	3	2	1	1	—	—	—
Kozacsek József	2	2	2	1	1	1	1	2	1	—	—	—
Kozma Aladár, g. k. v.	1	3	3	4	2	3	3	fm	3	—	—	—
20. Krizsán János, ism.	2	2	3	4	3	2	3	3	3	—	—	—
Krogloth János	1	3	3	4	3	3	3	3	2	—	—	—
Lichtenstein Elemér	1	1	1	1	1	1	1	1	2	2	—	—
Máté László	1	3	3	3	4	2	3	3	3	—	—	—
Mezey Jenő, m. v.	2	4	3	3	3	3	2	3	3	—	—	—
25. Nickmann Ottó	2	1	2	2	3	1	1	1	1	—	—	—
Pesti Antal	2	1	3	3	3	3	3	3	2	—	—	—
Pók Géza, ism.	2	1	3	3	3	3	1	2	1	—	—	—
Porjesz Ignác, m. v.	2	3	3	4	3	3	3	2	1	—	—	—
Salamon Henrik	1	2	3	4	3	3	3	2	3	2	3	—
30. Schmidt Zoltán, m. v.	2	3	3	3	3	3	3	2	3	—	—	—
Schwarz Ármán, m. v.	2	2	3	3	2	3	3	2	2	—	—	—
Schwarz Ferenc, m. v. ism.	2	2	3	3	2	2	3	2	2	—	—	—
Somogyi Imre	1	1	2	2	2	1	1	2	1	2	—	—
Stadlmann István	1	3	3	3	3	2	1	2	1	—	1	—
35. Segner Lipót, m. v.	1	2	2	3	3	3	3	3	2	—	—	—
Tóth Mihály	2	1	3	3	4	2	3	3	2	2	—	—

A tanulók nevei	Rendes tantárgyak										Bendkívüli tantárgyak	
	Magviselet	Vallás tan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Szám tan	Rajzoló mértan	Tornázás	Szépíráás	Műéneek	Zene	Francia nyelv
Törteli József	1	1	3	4	3	3	1	2	2	2	—	—
Virág József	1	1	2	2	1	1	2	2	3	—	—	—
Waigand Antal	1	1	2	2	2	1	1	3	1	—	—	—
40. Witz Ferencz, m. v.	2	1	3	3	2	3	1	2	1	—	3	—
Witz Zoltán, m. v.	2	2	3	3	3	3	3	3	3	—	—	—
Zimay Károly	1	1	2	2	1	2	2	2	1	1	1	—

Kimaradtak: Banó Antal, Beke Kálmán, Paszterkó József.

Összesen : 45.

III. OSZTÁLY.

A tanulók nevei	Rendes tantárgyak										Rendkívüli tantárgyak			
	Magaviselet	Vallás tan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Történelem és pol. földr.	Természettani földr.	Szám tan	Rajzoló mértan	Tornázás	Művészet	Zene	Gyorsírás	Francia nyelv
Blau Tivadar, m. v.	1	1	3	2	2	3	2	2	2	2	—	—	2	—
Bogoss Béla	1	3	3	1	3	3	3	3	3	3	—	—	—	—
Csillag Béla, m. v.	2	3	3	4	3	3	3	3	3	2	—	1	—	—
Dömötör István	2	1	2	2	2	3	1	2	3	2	2	—	—	—
5. Dömötör Sándor	2	1	3	2	3	1	2	2	3	1	—	1	—	—
Dunszt Béla	2	3	3	3	4	3	3	4	4	2	—	—	—	—
Fekete Béla	1	2	3	2	3	3	3	2	3	fm	2	—	—	—
Fekete Gyula, ism.	2	2	4	4	4	4	4	3	4	3	—	—	—	—
Galandauer Márton, m. v.	2	3	3	3	4	4	2	2	2	3	—	1	—	—
10. Hay Gyula, m. v.	1	1	2	1	1	1	2	1	2	3	—	—	2	—
Kazal Zsigmond	2	2	4	4	4	4	4	4	4	1	1	—	—	—
Kecskeméti Vilmos, m. v.	2	1	2	1	2	1	3	1	3	2	—	—	2	—
Keserű Balázs	1	1	2	2	2	1	2	3	3	1	1	—	—	—
B. Kiss Ferencz, h. v.	1	1	3	1	1	1	3	2	1	3	—	—	—	—
15. Kis Gyula	2	1	2	1	2	1	2	2	1	2	—	2	—	—
Kohn Salamon, m. v.	2	3	3	3	3	2	3	3	2	2	—	—	—	—
S. Kovács András	1	1	2	1	2	2	3	2	2	1	—	—	—	—
Kovács Gergely	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—	—	—
Kovács György	2	2	4	3	4	3	3	3	3	3	2	—	—	—
20. Kovács Márton	2	2	3	3	3	2	3	3	2	1	—	—	—	—
Molnár Lajos	1	2	2	3	2	3	2	3	3	fm	—	—	—	—
Nagy Sándor, h. v.	1	1	2	1	3	2	3	3	1	3	—	—	—	—
Novák Ferencz	2	2	2	2	3	1	2	1	1	3	2	—	—	—
Orbán Nándor	1	2	3	2	3	1	3	3	2	2	—	—	—	—
25. Ország Béla	2	3	4	3	4	4	4	3	3	fm	1	1	—	—
Pancza István	1	3	4	3	3	4	3	3	4	1	—	—	—	—
Papp Dezső, g. k. v.	2	2	3	2	2	1	2	2	3	2	—	—	—	—
Pók Dezső	1	1	2	3	3	1	1	2	2	2	—	—	—	—
Rapesányi Gyula	2	2	3	3	3	3	3	3	4	2	—	—	—	—
30. Simon József, m. v.	1	2	3	3	3	1	2	2	3	3	—	—	—	—
Stern Sándor, m. v.	2	4	4	3	4	4	2	2	3	2	—	—	—	—
Cs. Szabó György	2	3	3	3	4	3	4	3	4	3	—	—	—	—
Szeles János	2	3	4	4	3	4	2	3	3	3	—	—	—	—
Szlavicsek Lajos	2	2	3	3	2	3	3	2	3	3	—	—	—	—

A tanulók nevei	Rendes tantárgyak										Rendkívüli tantárgyak			
	Magaviselet	Vallás	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Történelem és pol. földr.	Természettani földrajz	Számítás	Rajzoló mértan	Tornázás	Művészet	Zene	Gyorsírás	Francia nyelv
35. Tábit Jeremiás	1	1	2	2	1	1	1	1	1	2	1	2	—	—
Timon Géza, ism.	2	3	3	3	3	3	3	3	3	1	—	—	—	—
Tóth László	2	1	3	1	2	3	3	2	3	2	1	1	—	—
Vezsenyi Béla	1	1	3	3	2	3	3	3	3	1	—	—	—	—
Virágh Lajos, ism.	1	2	3	2	2	2	3	3	1	1	—	—	—	—

Kimaradtak: Bimbó Imre, Dudog Ferencz, Gál Imre, Gaál Sándor, Staudinger Béla, ism., Veszeloyszki László, Veisz Dezső, m. v., Vrazsda Lajos.

Összesen 47.

IV. OSZTÁLY.

A tanulók nevei	Rendes tantárgyak										Rendkívüli tantárgyak			
	Magaviselet	Vallás tan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Történelem	Természettan	Bétfűzár	Rajzoló geometria	Tornázás	Művészet	Zene	Gyorsírás	Francia nyelv
Anlauf Ernő	1	2	2	2	3	2	2	2	1	2	1	1	—	—
Behr Géza, m. v.	1	1	1	1	1	1	1	2	1	2	—	—	—	—
Bimbó Mihály	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1	—	2	—
Dudás Mihály	1	1	2	3	2	2	1	2	1	3	—	—	—	—
5. Epstein Sándor, m. v.	2	2	4	4	3	3	4	3	3	3	—	—	—	1
Fodor Imre	2	1	3	2	3	3	2	3	2	1	1	—	—	—
Gerzsány János	1	1	3	3	2	2	3	3	3	1	—	2	—	—
Hábel Bertalan	2	3	3	3	4	3	3	3	3	3	—	—	—	—
Halász János	2	2	2	3	3	2	2	3	2	2	1	—	—	—
10. Harkay Elek	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	—	—	2	—
Igács József	1	1	2	2	3	3	3	2	2	2	—	—	—	—
Katona Ernő, h. v.	1	1	1	2	2	1	1	2	1	3	—	—	—	1
Keeskeméti Ármán, m. v.	1	1	1	1	1	1	2	1	1	3	—	—	—	—
Kiss Ernő	1	2	2	2	2	2	2	3	1	3	—	—	1	—
15. Kroglóth Mátyás	1	2	3	2	3	3	3	2	2	1	—	—	—	—
Lipóczy László	2	3	3	2	3	3	3	3	3	3	—	—	2	—
Spieler Emil, m. v.	2	3	2	2	3	2	4	3	3	2	—	—	—	1
Spindler Lajos	2	1	3	3	3	3	4	3	3	3	—	—	—	—
Schwab Sándor, m. v.	2	4	4	3	4	4	4	3	3	2	—	—	2	—
20. Szabó Ferencz	1	2	3	3	3	3	4	3	3	3	2	—	—	—
Szabó Iván	1	1	2	2	2	2	2	3	2	2	—	—	2	—
Szabó László	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—	2	—
Szabó Nándor	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—	—	—
Szalay Károly	1	1	2	2	2	2	2	2	1	2	—	—	—	—
25. Szentmarjay Pál	2	2	4	3	4	3	3	4	4	3	—	—	—	—
Tóth Lajos	2	2	4	3	4	3	3	3	4	2	—	—	—	—

Beteg: Dékány László. Kimaradt: Schmidt József.

Összesen: 28.

V. OSZTÁLY.

A tanulók nevei	Rendes tantárgyak										Rendkívüli tantárgyak				
	Magaviselet	Vallás	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Történelem	Természettud.	Mennyiségtan	Tornázás	Rajz	Műtérkép	Zene	Gyorsírás	Francia nyelv
Balogh Dezső	2	3	4	4	3	4	4	3	4	2	—	—	—	—	—
Balogh József	2	4	4	4	4	4	4	3	4	2	—	—	—	—	—
Bálint Zsigmond	1	1	1	2	1	1	2	1	1	2	—	—	—	—	1
Brachfeld Húgó, m. v.	2	2	2	2	1	2	1	2	3	3	—	—	—	—	—
5. Fehér József	1	2	3	3	3	2	3	2	3	2	2	—	—	—	—
Gudra Gyula, ö. d.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	—	—	—	1	—
Hajagos Sándor, ism.	2	2	3	3	3	3	3	3	3	2	—	—	—	—	—
Hochfelder József, m. v.	2	2	3	3	3	3	1	3	3	2	—	—	—	—	—
Kertész István	2	2	3	3	3	3	2	2	3	fm	—	2	—	—	—
10. Király László	2	2	3	3	3	2	3	3	3	2	—	—	—	—	—
Kovács Mihály	1	2	3	3	2	3	2	3	3	2	1	—	—	—	—
Láday István, ö. d.	2	1	1	1	1	1	1	1	1	2	—	1	—	1	—
Mészáros István	1	2	3	3	3	3	3	3	3	2	—	—	—	—	—
Móczár Imre	1	2	4	4	4	3	4	3	3	2	—	—	—	—	—
15. Révay Kálmán	2	1	2	2	3	3	2	1	3	2	—	—	—	—	—
Seydl Ödön	1	3	3	2	3	3	2	3	1	2	—	—	—	—	—
Soós János, ism.	1	2	3	3	3	3	3	3	2	2	—	2	—	—	—
Szabó Gyula	2	2	3	3	3	3	2	2	3	1	—	1	—	2	—
Szolnoki Lajos	1	1	1	2	1	1	2	2	2	2	—	2	—	—	—
20. Tábi József	1	1	3	3	3	3	2	2	2	2	—	—	—	—	—
Tóth Lajos	2	1	2	2	1	2	1	2	2	1	—	2	—	—	—
Vass Ignác	2	2	3	3	2	2	3	3	3	3	—	2	—	—	—
Williger Kálmán	1	1	2	2	2	2	2	2	1	2	—	—	—	—	—

Kimaradt: Saáry István, ism.

Összesen: 24.

VI. OSZTÁLY.

A tanulók nevei	Magaviselet	Rendes tantárgyak								Rendkívüli tantárgyak				
		Vallás tan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Történelem	Természettan	Mennyiség tan	Tornázás	Műtétel	Zene	Rajz	Gyorsírást
Bartha József	2	3	3	4	3	3	3	3	3	1	2	—	2	—
Bálint László	2	2	3	3	3	2	2	2	1	2	—	—	—	4
Bán József	1	1	1	2	2	2	2	2	1	2	2	—	1	2
Beke Ferencz	1	2	3	2	2	1	2	3	2	1	2	—	—	—
5. Bite János	1	1	2	2	2	1	2	2	2	2	—	—	—	2
Bujdosó Pál	1	2	3	3	3	3	2	2	1	2	2	—	—	—
Dávid József, g. k. v.	3	2	3	3	3	3	3	3	3	1	—	—	—	—
Galandauer Endre, m. v.	2	2	4	3	4	4	3	4	3	3	—	—	—	—
Geday József	1	2	1	3	1	3	2	2	3	1	—	—	—	—
10. Hahn Soma, m. v.	1	1	3	3	3	3	1	4	2	1	—	—	—	—
Jankovits Döme, g. k. v.	1	1	1	2	2	2	1	1	2	2	—	—	—	—
Kiss Vítusz	1	2	3	3	2	3	3	1	2	2	—	—	—	—
Mészáros Imre	1	1	2	2	1	2	1	1	1	1	—	—	—	—
Piroska István	1	1	3	3	3	3	1	1	1	fm	2	—	—	—
15. Sáfrán Antal, ism.	1	1	3	3	3	4	2	1	3	2	2	—	2	—
Sándor Elek	2	2	3	3	2	3	2	2	3	1	2	—	—	2
Schwartz Károly, m. v.	1	2	3	1	2	1	2	2	2	2	—	—	—	—
Steiner Géza, m. v.	2	2	3	3	3	4	2	2	4	3	—	—	—	—
Stern Izidor, m. v.	1	2	2	2	2	2	1	1	2	3	—	—	—	—
20. Szabó Kálmán	2	1	2	2	4	3	2	1	3	3	2	1	—	—
Szemerédi László, ism.	2	2	2	3	3	3	3	2	2	2	1	—	—	—
Szenczy József	2	2	3	4	4	4	3	2	3	2	2	—	—	—
Tábith Menyhért	1	2	2	3	2	3	3	1	2	2	2	—	—	—
Toldi Jenő	2	1	2	2	2	2	2	2	2	2	—	—	1	—

Kimaradtak: Márta József, g. k. v., Merász István.

Intézetet változtatott: Papp Aurél, g. kath.

Összesen : 27.

VII. OSZTÁLY.

A tanulók nevei	Rendes tantárgyak										Rendkívüli tantárgyak				
	Magaviselet	Vallástan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Történelem	Természettan	Mennyiségtan	Tornázás	Műének	Zene	Rajz	Gyorsírás	Francia nyelv
Aldor Lajos, m. v.	2	1	2	2	2	2	3	2	3	3	—	—	—	1	—
Bakos Ödön	2	2	3	3	3	3	1	1	3	2	—	—	—	1	—
Cseh Lajos, k. r. n. p.	1	1	2	2	2	1	1	2	2	fm	—	—	1	1	—
Czweck Sándor, k. r. n. p.	1	1	2	1	1	1	2	1	2	fm	—	—	1	1	—
5. Dimsics Sándor, g. k. v.	1	2	3	3	3	3	3	2	3	2	—	—	—	—	—
Dippold Mihály.	1	3	3	2	3	3	2	3	3	2	1	—	1	1	—
Erdélyi Zoltán	2	3	3	3	3	3	2	3	4	2	—	—	—	—	—
Finda Antal, k. r. n. p.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	fm	—	—	1	—	—
Glück Jakab, m. v.	1	1	3	2	3	3	2	3	3	3	—	—	—	—	—
10. Grosz Albert, m. v.	2	2	3	1	3	3	3	3	3	3	—	—	—	1	—
Honthy István	1	1	1	1	1	1	1	1	2	fm	—	—	—	1	—
Jókay István, k. r. n. p.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	fm	—	1	1	1	—
Kanyó Mihály	2	2	3	3	3	3	3	3	4	1	2	—	—	—	—
Kis Ernő, k. r. n. p.	1	1	1	1	1	1	1	1	2	fm	—	—	1	—	—
15. Kovács László	2	2	3	3	3	3	3	3	4	2	1	—	—	—	—
Labancz Mihály, k. r. n. p.	1	1	1	1	1	1	2	1	2	fm	—	—	1	1	—
Láng József, k. r. n. p.	1	1	2	2	1	1	2	1	2	fm	1	1	1	1	—
Leitner József, k. r. n. p.	1	1	2	2	1	3	2	2	fm	—	—	1	1	—	—
Pleplár Károly	1	1	3	3	3	3	3	3	3	1	—	—	—	—	—
20. Reichrath József	1	1	1	1	1	1	1	1	2	2	1	—	1	—	—
Szűcs István, k. r. n. p.	1	1	1	2	1	1	1	1	2	fm	1	—	1	1	—
Stach Sándor, k. r. n. p.	1	1	2	2	2	1	1	2	2	fm	1	1	1	1	—
Tassy József	2	2	3	3	3	3	3	3	3	1	1	1	—	—	—
Tichy Zoltán	1	1	1	1	2	1	1	1	1	2	1	—	—	—	—
25. Tirczka Károly.	2	1	2	1	3	3	2	1	2	1	1	—	1	1	—
Tóth János	2	2	3	2	3	3	1	3	3	1	—	—	—	—	—
Tölcserly István, k. r. n. p.	1	1	2	2	2	2	2	2	3	fm	1	—	1	—	—

Kimaradt: Szabó Antal.

Összesen: 28.

VIII. OSZTÁLY.

A tanulók nevei	Rendes tantárgyak										Rendkívüli tantárgyak					
	Magaviselet	Vallás	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Történelem	Természettan	Mennyiség	Bölcsészet	Tornázás	Művészet	Zene	Rajz	Gyorsírás	Francia ny.
Acsai Vilmos	2	2	3	3	3	3	3	3	3	3	2	2	—	—	—	—
Bleyer Arnold, m. v.	1	1	1	2	3	2	1	2	2	2	2	—	—	—	1	—
Bodnár Bertalan, k. r. n. p.	1	1	1	2	2	1	1	1	2	1	fm	1	—	1	—	—
Deutsch Alfréd, m. v. ism.	2	1	3	3	3	3	3	3	3	3	2	—	—	—	2	—
5. Dotisz István, k. r. n. p.	1	1	1	2	1	1	1	2	2	1	fm	1	1	1	—	—
Ernyei István, k. r. n. p.	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1	fm	1	—	1	1	—
Gallia Béla, m. v.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	fm	—	—	—	1	1
Glass Ferencz, k. r. n. p.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	fm	—	—	1	—	—
Hidegh Mihály, k. r. n. p.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	fm	—	—	1	1	—
10. Ivicz Mihály	1	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	—	—	—	—	—
Kalcso János, k. r. n. p.	1	1	2	2	2	1	1	1	2	1	fm	—	—	1	—	—
Klein Vilmos, m. v.	2	1	2	3	3	3	2	3	3	3	2	—	—	—	—	—
Krasznopolszky J., k. r. n. p.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	fm	1	1	1	—	—
Langh János, k. r. n. p.	1	1	1	2	2	2	1	2	2	2	fm	1	1	1	—	—
15. Langh József, k. r. n. p.	1	1	1	2	2	1	1	1	1	1	fm	1	—	1	—	—
Lági József	1	1	1	1	1	1	1	2	3	2	2	—	—	—	—	—
Mayer István, k. r. n. p.	1	1	2	1	2	1	1	2	1	2	fm	1	—	1	—	—
Melcsok Lajos	1	2	3	3	3	3	3	3	3	3	2	—	—	—	—	—
Nagy József, k. r. n. p.	1	1	2	2	2	2	2	2	2	1	fm	—	—	1	1	—
20. Ösztreicher Lipót, m. v. ism.	2	1	3	3	3	3	3	3	3	3	2	—	—	—	—	—
Priváry József, k. r. n. p.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	fm	1	—	1	1	—
Sinka Ferencz, k. r. n. p.	1	1	1	2	2	1	1	2	2	1	fm	1	—	1	1	—
Sinkovits Ferencz, k. r. n. p.	1	1	1	2	2	1	1	1	1	1	fm	1	—	1	1	—
Szabó Imre, ism.	1	1	2	3	3	3	2	2	3	2	1	—	—	—	—	—
25. Szántó Lajos, m. v.	2	1	2	2	2	1	1	3	2	3	3	—	—	—	—	—
Szilágyi Mihály, k. r. n. p.	1	1	2	3	2	2	2	2	1	1	fm	1	1	1	—	—
Tietz Sándor, k. r. n. p.	1	1	2	1	1	1	2	1	2	1	fm	1	1	1	—	—
Vittkó József, k. r. n. p.	1	1	1	2	2	1	3	1	2	1	fm	1	—	1	—	—
Magántanuló:																
Zürög József Mihály	—	2	3	3	3	3	3	3	1	1	—	—	—	—	—	—

Kimaradtak: Mezey Imre, Rimóczy István. Meghalt: Dakos Bertalan, k. r. n. p.

Összesen: 32.

VII.
Statisztikai kimutatások.
 1) A tanulókról általában.

A tanulók közt	a tanévnek	v o l t a z	o s z t á l y b a n									
			I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	I–VIII. összesen	
I. általában	elején	nyilvános rendes tanuló	88	45	47	28	24	27	28	31	318	
		magántanuló	—	—	—	—	—	—	—	1	1	
		haladó	73	41	41	28	21	25	28	29	286	
		ismétlő	15	4	6	—	3	2	—	3	33	
		az intézetben járt	13	41	42	24	18	24	11	27	200	
		kivülről jött	75	4	5	4	6	3	17	5	119	
	összesen	88	45	47	28	24	27	28	32	319		
	végén	nyilvános rendes tanuló	68	42	39	27	23	24	27	28	278	
		magántanuló	—	—	—	—	—	—	—	1	1	
		haladó	57	38	34	27	21	22	27	26	252	
		ismétlő	11	4	5	—	2	2	—	3	27	
		az intézetben járt	10	38	34	23	18	21	10	25	179	
kivülről jött		58	4	5	4	5	3	17	4	100		
összesen	68	42	39	27	23	24	27	29	279			
II. vallásra nézve	elején	róm. katolikus	64	34	35	21	22	18	24	26	244	
		görög kathol.	—	—	—	—	—	1	—	—	1	
		görög keleti	2	2	1	—	—	3	1	—	9	
		evang. reform.	6	—	2	1	—	—	—	—	9	
		ágost. hitvall.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
		mózes hitű	16	9	9	6	2	5	3	6	56	
	összesen	88	45	47	28	24	27	28	32	319		
	végén	róm. kath.	47	31	28	21	21	17	23	23	211	
		görög kath.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
		görög keleti	1	2	1	—	—	2	1	—	7	
		evang. reform.	5	—	2	1	—	—	—	—	8	
		ágostai hitv.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
mózes hitű		15	9	8	5	2	5	3	6	53		
összesen	68	42	39	27	23	24	27	29	279			
III. anyanyelvre nézve	elején	magyar	76	39	47	25	23	23	28	29	290	
		német	10	5	—	3	1	1	—	1	21	
		román	1	1	—	—	—	2	—	—	4	
		szerb	1	—	—	—	—	1	—	—	2	
		tót	—	—	—	—	—	—	—	2	2	
		összesen	88	45	47	28	24	27	28	32	319	
	végén	magyar	60	36	39	24	22	21	27	26	255	
		német	7	5	—	3	1	1	—	1	18	
		román	1	1	—	—	—	1	—	—	3	
		szerb	—	—	—	—	—	1	—	—	1	
		tót	—	—	—	—	—	—	—	2	2	
		összesen	68	42	39	27	23	24	27	29	279	
IV. nyelvismeretre nézve	elején	magyart (egyedül) beszélő	66	33	37	20	20	20	18	17	231	
		magyart nem beszélő	4	—	—	—	—	—	—	—	4	
		magyart és még 1 é. ny. b.	16	11	10	8	2	4	5	12	68	
		" " " 2 " " "	2	1	—	—	2	3	5	3	16	
		összesen	88	45	47	28	24	27	28	32	319	
		magyart (egyedül) beszélő	52	30	30	20	19	19	17	16	203	
	végén	magyart és még 1 é. ny. b.	13	11	9	7	2	4	5	10	61	
		" " " 2 " " "	3	1	—	—	2	1	5	3	15	
		összesen	68	42	39	27	23	24	27	29	279	

A tanulók közt		v o l t a z	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	—VIII.	összesen
tanúknak	tanévnek		o s z t á l y b a n									
V.	elején	9 éves	3	1	—	—	—	—	—	—	—	4
		10 „	28	1	—	—	—	—	—	—	—	29
		11 „	28	16	6	—	—	—	—	—	—	50
		12 „	19	12	14	—	—	—	—	—	—	45
		13 „	7	7	13	3	2	—	—	—	—	32
		14 „	2	6	10	12	4	—	2	—	—	36
		15 „	1	2	3	6	7	5	2	—	—	26
		16 „	—	—	—	6	8	7	7	2	—	30
		17 „	—	—	1	—	1	9	3	2	—	16
		18 „	—	—	—	—	1	2	6	6	—	17
	19 vagy több éves	—	—	—	1	1	4	6	22	—	34	
	összesen	88	45	47	28	24	27	28	32	—	319	
	végén	10 éves	2	1	—	—	—	—	—	—	—	3
		11 „	23	1	2	—	—	—	—	—	—	26
		12 „	21	15	12	—	—	—	—	—	—	48
		13 „	13	12	10	1	—	—	—	—	—	36
		14 „	6	5	8	11	2	—	—	—	—	32
		15 „	2	6	5	8	4	5	2	—	—	32
		16 „	1	2	1	5	7	5	2	—	—	23
		17 „	—	—	1	—	8	8	7	3	—	27
18 „		—	—	—	—	1	2	3	5	—	11	
19 „		—	—	—	2	—	2	8	8	—	20	
20 vagy több éves	—	—	—	—	1	2	5	13	—	21		
összesen	68	42	39	27	23	24	27	29	—	279		
VI.	elején	kecskeméti	63	25	36	21	14	13	7	6	185	
		megyebeli	6	4	1	2	7	9	3	5	37	
		közél megyebeli	10	9	8	1	1	3	7	6	45	
		távol megyebeli	8	7	1	4	2	2	11	15	50	
		a magyar korona más tart. külföldi	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	összesen	88	45	47	28	24	27	28	32	—	319	
	végén	kecskeméti	49	22	30	20	14	12	6	5	158	
		megyebeli	6	4	1	2	6	9	3	4	35	
		közél megyebeli	7	9	6	1	1	3	7	6	40	
		távol „	6	7	1	4	2	—	11	14	45	
a magyar korona más tart. külföldi		—	—	—	—	—	—	—	—	—		
összesen	68	42	39	27	23	24	27	29	—	279		
VII.	elején	önálló östermelő, bérlő	18	9	14	7	6	4	10	8	76	
		„ iparos, kereskedő	15	16	13	10	7	10	7	15	93	
		állami v. községi tisztviselő	14	6	12	4	7	4	4	6	57	
		magán-	13	—	4	1	1	—	2	—	21	
		más értelmiségi	4	10	1	4	1	2	5	3	30	
	munkás, szolgál	24	4	3	2	2	7	—	—	42		
	összesen	88	45	47	28	24	27	28	32	—	319	
	végén	önálló östermelő, bérlő	15	8	12	7	6	4	9	8	69	
		„ iparos, kereskedő	12	14	11	9	7	10	7	12	81	
		állami v. községi tisztviselő	10	6	10	4	6	2	4	6	48	
magán-		11	—	3	1	1	—	2	—	18		
más értelmiségi		3	10	1	4	1	2	5	3	30		
munkás, szolgál	17	4	2	2	2	6	—	—	33			
összesen	68	42	39	27	23	24	27	29	—	279		

A tanulók közt	a tanévnek	v o l t a z	o s z t á l y b a n								összesen	
			I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.		
VIII. iskola-látoga- tásra nézve	folya- mában	kimaradt	20	3	8	1	1	3	1	2	39	
		meghalt	—	—	—	—	—	—	—	1	1	
		vizsgálatlanul maradt . .	1	—	—	1	—	—	—	—	2	
		évközben jött	—	—	1	—	—	—	—	—	1	
		csak igazoltan mul. tanuló	29	33	34	20	13	20	19	23	191	
		„ „ „ tanórák	726	460	766	434	391	717	364	546	4404	
		igazolatlantul „ tanuló	8	1	2	1	—	2	—	3	17	
„ „ „ tanórák	27	5	21	1	—	3	—	20	77			
hány tanuló nem mulasztott	25	12	10	8	10	4	8	6	83			
IX. egészségi álla- potra nézve	folya- mában	könnyű betegségi eset . .	12	8	4	18	16	18	9	15	100	
		súlyos „	—	—	3	—	—	2	—	—	9	
		halállal végződött „ . .	—	—	—	—	—	—	—	1	1	
		járványos	2	—	—	1	1	—	—	—	4	
		kibetegedés	—	—	—	1	—	—	—	—	1	
X. magaviseletre nézve	végén	jó	21	20	17	16	11	14	17	23	139	
		szabályszerű	42	22	22	10	12	9	10	5	132	
		kevésbé szabályszerű . .	4	—	—	—	—	1	—	—	5	
		rossz	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
		osztályozatlan	1	—	—	1	—	—	—	1	3	
		összesen	68	42	39	27	23	24	27	29	279	
XI. előmenetelre nézve	végén	vallásstanban	jeles	13	19	15	14	8	9	18	26	122
		jó	26	14	18	8	12	14	7	3	97	
		elégséges	20	8	10	3	2	1	2	—	46	
		elégtelen	8	1	1	1	1	—	—	—	12	
		osztályozatl.	1	—	—	1	—	—	—	—	2	
		összesen	68	42	39	27	23	24	27	29	279	
		magyar nyelvben	jeles	7	4	1	7	4	3	8	15	49
		jó	14	12	11	7	4	7	9	8	72	
		elégséges	31	26	20	8	12	13	10	6	126	
		elégtelen	15	—	7	4	3	1	—	—	30	
		osztályozatl.	1	—	—	1	—	—	—	—	2	
		összesen	68	42	39	27	23	24	27	29	279	
		német nyelvben	jeles	—	—	9	6	2	1	10	9	37
		jó	—	—	10	11	7	8	10	11	57	
		elégséges	—	—	16	8	11	13	7	9	64	
		elégtelen	—	—	4	1	3	2	—	—	10	
		osztályozatl.	—	—	—	1	—	—	—	—	1	
		összesen	—	—	39	27	23	24	27	29	169	
		latin nyelvben	jeles	7	4	4	6	6	2	9	9	47
		jó	14	8	12	6	3	10	6	11	70	
		elégséges	31	20	15	10	12	9	12	9	118	
		elégtelen	15	10	8	4	2	3	—	—	42	
		osztályozatl.	1	—	—	1	—	—	—	—	2	
		összesen	68	42	39	27	23	24	27	29	279	
görög nyelvben	jeles	—	—	—	—	4	3	13	17	37		
jó	—	—	—	—	6	6	2	4	18			
elégséges	—	—	—	—	11	11	12	8	42			
elégtelen	—	—	—	—	2	4	—	—	6			
osztályozatl.	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
összesen	—	—	—	—	23	24	27	29	103			
történelemben	jeles	—	—	13	7	5	5	11	17	58		
jó	—	—	5	8	9	12	8	5	47			
elégséges	—	—	14	10	6	7	8	7	52			
elégtelen	—	—	7	1	3	—	—	—	11			
osztályozatl.	—	—	—	1	—	—	—	—	1			
összesen	—	—	39	27	23	24	27	29	169			

A tanulók közt	a tanárnek	v o l t a z	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	—VIII. összesen		
			o s z t á l y b a n										
VII. előmenetelre nézve	végén	földrajzban	jeles	9	6	4	—	—	—	—	—	19	
			jó	11	11	12	—	—	—	—	—	—	34
			elégéses	29	19	19	—	—	—	—	—	—	67
			elégtelen	18	6	4	—	—	—	—	—	—	28
			osztályozatlan összesen	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
		természettudományokban	jeles	—	—	—	7	4	9	12	12	—	44
			jó	—	—	—	7	8	10	6	9	—	40
			elégéses	—	—	—	7	11	3	9	8	—	38
			elégtelen	—	—	—	5	—	2	—	—	—	7
			osztályozatlan összesen	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—
		mennyiségtanban	jeles	4	9	5	5	5	5	3	10	—	46
			jó	19	12	14	7	4	10	11	11	—	88
			elégéses	23	20	18	13	12	8	10	8	—	112
			elégtelen	21	1	2	1	2	1	3	—	—	31
			osztályozatlan összesen	1	—	—	3	—	—	—	—	—	—
		rajzoló geometria	jeles	68	42	39	27	23	24	27	29	—	279
			jó	8	16	7	11	—	—	—	—	—	42
			elégéses	16	8	8	5	—	—	—	—	—	37
			elégtelen	29	18	18	8	—	—	—	—	—	73
			osztályozatlan összesen	14	—	6	2	—	—	—	—	—	—
		bölcseletben	jeles	1	—	—	1	—	—	—	—	—	2
			jó	68	42	39	27	—	—	—	—	—	176
			elégéses	8	16	7	11	—	—	—	—	—	42
			elégtelen	16	8	8	5	—	—	—	—	—	37
			osztályozatlan összesen	29	18	18	8	—	—	—	—	—	73
		szépirásban	jeles	14	—	6	2	—	—	—	—	—	22
			jó	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
elégéses	—		—	—	—	—	—	—	—	—	—		
elégtelen	—		—	—	—	—	—	—	—	—	—		
osztályozatlan összesen	—		—	—	—	—	—	—	—	—	—		
testgyakorlatban	jeles	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
	jó	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
	elégéses	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
	elégtelen	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
	osztályozatlan összesen	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
általában	minden tárgyban	jeles	24	14	—	—	—	—	—	—	—	38	
		jó	25	18	—	—	—	—	—	—	—	43	
		elégéses	18	10	—	—	—	—	—	—	—	28	
		elégtelen	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
		osztályozatlan összesen	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
		jeles	68	42	—	—	—	—	—	—	—	110	
		jó	8	5	11	4	2	7	4	1	—	42	
		elégéses	27	19	13	12	18	12	7	7	—	115	
		elégtelen	28	17	12	10	2	4	4	2	—	79	
		osztályozatlan összesen	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
a rendkívüli tárgyakban	végén	francia nyelvet tanuló	4	1	3	—	1	1	12	19	—	41	
		műéneket „	1	—	—	1	—	—	—	—	—	2	
		zenét „	68	42	39	27	23	24	27	29	—	279	
		szabadk. rajzolást tanuló	3	2	1	3	2	—	2	5	—	18	
		gyorsírást „	5	6	3	4	4	6	10	11	—	49	
a rendkívüli tárgyakban	végén	1 „ „ legalább jó	34	19	23	11	14	11	12	13	—	137	
		2 „ „ elégtelen	3	13	2	5	—	4	3	—	—	30	
		több „ „ elégtelen	3	1	2	—	—	1	—	—	—	7	
		osztályozatlanul maradt	19	1	8	3	3	2	—	—	—	36	
		összesen	1	—	—	1	—	—	—	—	—	2	
a rendkívüli tárgyakban	végén	francia nyelvet tanuló	68	42	39	27	23	24	27	29	—	279	
		műéneket „	—	—	—	3	1	—	—	—	—	5	
		zenét „	48	10	9	6	8	11	12	13	—	117	
		szabadk. rajzolást tanuló	8	5	7	1	—	1	4	5	—	31	
		gyorsírást „	—	—	—	—	1	4	14	17	—	36	

2) Az érettségi vizsgálatok eredményének áttekintése.

I. Az 1886/7. iskolai évről.

a) Altalában.

A vizsgálat ideje; elbocsátó intézet	Jelentkezett					Megvizsgáltott				Visszavettett				Érett lett				
	rendes	pótló	javitó	kiegészítő	összesen	csak írásban	csak szóban	írásban és szóban	összesen	írásbeli után	szóbeli után	javítóra	ismétlőre	végleg	összesen	teljesen jól	egyszerűen jól	összesen
Szeptemberben { ezen intézetből más intézetekből együtt véve . . .	—	2	3	—	5	—	3	2	5	—	2	1	—	3	—	—	2	2
	—	5	18	1	24	2	18	4	24	2	3	1	—	6	—	—	16	16
	—	7	21	1	29	2	21	6	29	2	7	2	—	11	—	—	18	18
Deczemberben { ezen intézetből más intézetekből együtt véve . . .	—	1	3	—	4	—	2	1	3	—	1	—	—	1	—	—	2	2
	—	—	5	—	5	—	5	—	5	—	1	—	—	1	—	—	4	4
	—	1	8	—	9	—	7	1	8	—	2	—	—	2	—	—	6	6
Évközben összesen . . .	—	8	29	1	38	2	28	7	37	2	9	2	—	13	—	—	24	24
Az év végén ezen intézetből	29	—	1	—	30	2	1	27	30	2	3	1	1	7	6	13	4	23
Az egész év folytán összesen	29	8	30	1	68	4	29	34	67	4	12	3	1	20	6	13	28	47

b) Pályaválasztásra nézve.

Teljes vizsgálat után	Érettnék nyilvántartott	Az érettek közül															
		papi	jogi	orvosi	tanári	mérnöki	építész	erdész	bányász	vegyszer	ipari	kereskedői	gazdászati	vasúti	más hivatalnok	katonai	határozatlan
		p á l y á r a s z á n d é k o z o t t															
Szeptemberben { ezen intézetből más intézetekből	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	2	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Deczemberben { ezen intézetből más intézetekből	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Az év végén ezen intézetből	22	—	2	—	17	—	—	—	1	—	2	—	—	—	—	—	
Az egész évben összesen	24	1	4	—	17	—	—	—	1	—	2	—	—	—	—	—	

II. Az első érettségi vizsgálatról, 1862/3. évtől kezdve, 1886/7-ig bezárólag.

Megvizsgáltatott összesen írásban és szóban	716
Érettnek nyilvánítottatott összesen	658
köztük jelesen vagy kitüntetéssel	178
Visszautasítottatott javító vizsgálatra	37
ismétlő vizsgálatra	26
végleg	1
összesen	64
Az érettek közt volt ezen intézetbeli	606
kültanuló	35
kecskeméti	150
kegyesrendi növendékpap	319

VIII.

Értesítés a jövő tanévről.

A jövő 1887—88-iki iskolai évre a tanulók fölvétele augusztus 29., 30., 31-ik és szeptember 1-ső napján fog történni; augusztus 30. és 31-én délután tartatnak a fölvételi-, javító- és pótló-vizsgálatok. Az iskolai év szeptember 1. napján veszi kezdetét. — Ezen időn túl csak a késedelem alapos okának kimutatása mellett vehető még fel a tanuló, szeptember 8-án túl csak a tankerületi kir. főigazgató és szeptember 15-ikén túl csak a nmlt. vall. és közoktatásügyi miniszter adhat engedélyt a fölvételre.

Mintthogy az 1883. évi XXX. t.-cz. 17. § a szerint egy-egy osztályban 60 tanulónál több rendszerint nem lehet; intézetünk I. osztályának párhuzamosítása pedig most, mikor az épületnek megtoldása még csak tervben van, helyiség hiányában még lehetetlen: arra kényszerült az intézetet fenntartó egyházközség tanácsa, hogy a jövő iskolai évre az I. osztályba való fölvételt korlátozni fogja az 1886. évi 33,259. sz. a. k. miniszteri rendelet értelmében.

Az erre vonatkozó s ezen Értesítőnek 57. lapján fölemlített 1887. máj. 15-én 118. sz. a. k. egyháztanácsi végzés szerint intézetünknel: „az 1887/8. tanévre az I. osztályba elsősorban a helybeli róm. kath. szülők gyermekei, másodsorban a vidéki róm. kath. fiúk veendők fel és csak azután iratkozhatnak más vallású tanulók is a törvény engedte létszámig; az ezen számon fölül jelentkezők pedig föltétlenül elutasítandók“.

Ezen határozatnak megfelelőleg úgy kellett intézkednünk, hogy a jövő évi beírásokkor az I. osztályra augusztus 29-én és 30-án csakis helybeli róm. katolikusokat, — augusztus 31-én vidéki róm. katolikusokat is — és csak szeptember 1-étől kezdve irunk be más vallású jelentkezőket is, ha ugyan az előzőleg beírottakkal a törvényengedte létszám még be nem telt volna. A törvényes létszámon fölül jelentkezők illetőség- és vallásfelekezetre való tekintet nélkül el fognak utasíttatni.

A többi osztályra jelentkezők beírása nem esik ilyen korlátozás alá.

A tanulók fölvételére, a javító- és pótló-vizsgálatokra vonatkozólag az 1883. XXX. t.-cz. a következőleg intézkedett:

10. §. Az I. osztályba csak oly növendékek vétetnek fel, kik életük 9. évét már betöltötték és vagy nyilvános népiskolától nyert bizonyítványt mutatnak elő arról, hogy a népiskola négy osztályát jó sikerrel végezték, vagy pedig felvételi vizsgálaton igazolják, hogy hasonló mérvű előkészültséggel bírnak.

11. §. Felsőbb osztályba csak azon tanuló léphet, ki a megelőző osztályban minden rendes tantárgyból legalább is elégséges osztályzatot nyert.

Azon tanulónak, ki egy tárgyból kapott elégtelen osztályzatot, az intézet tanártestülete megengedheti, hogy a következő iskolai év kezdetén vizsgálatot tchessen. A ki két tárgyból kapott elégtelen osztályzatot, az csak rendkívüli esetben, a nmlt. vall. és közoktatásügyi miniszter engedélyével tehet javító-vizsgálatot. A ki kettőnél több tantárgyból kapott elégtelen osztályzatot, az javító-vizsgálatra semmi esetben sem bocsáttatik.

A javító- és pótló-vizsgálatot azon tanintézetben kell a tanulónak letennie, melynél az elégtelen osztályzatot kapta, illetőleg a vizsgálatot elmulasztotta; más tanintézethez csak a nmlt. vallás- és közoktatásügyi miniszter engedélyezheti a vizsgálatot.

A javító-vizsgálatok letehetéseért, vagy áttételéért a folyamodványok a nmlt. vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszteriumhoz czímzendők, 50 kros bélyeggel szabályszerűen ellátandók, az iskolai bizonyítvány hozzájuk melléklendő, a folyamodó tartózkodási helye rájuk irandó s így kellőleg fölszerelve és kiállítva az intézeti igazgatóságnál legkésőbb július 5-ig benyújtandók.

Később érkező, vagy közvetlenül a miniszteriumhoz küldött folyamodványok figyelembe nem vétetnek.

Azon tanulók, a kik bizonyítványuk záradéka szerint javító-vizsgálatot tehetnek, vagy esetleg a javító-vizsgálatra a nmlt. miniszte-

riumtól engedélyt nyernek és kellőleg elkészülve csakugyan vizsgálat alá is akarnak állani, ezen elhatározásukat legkésőbb augusztus 20-ig személyesen, vagy egyszerű levélben jelentsék be az igazgató ságnál. — Ugyanezen napig hasonlóképen levélben jelentkezzenek azon magántanulók is, a kik szeptemberben óhajtanak magánvizsgálatot tenni.

A szeptemberi javító- és pótló- érettségi vizsgálatra augusztus 15-ig kötelesek az illetők az igazgatónál levélben jelentkezni és irataikat beadni.

12. §. Más intézetbeli tanulók, a fölvételnél iskolai bizonyítványukon kívül kötelesek a bizonyítványt kiállító intézetnek nyomtatott „Értesítő“-jét is bemutatni.

Az intézetnél fölvételre először jelentkezők elengedhetetlenül tartoznak keresztlevelüket, illetőleg születési okmányukat is magukkal hozni.

Fölvételre minden tanuló atyjának, vagy anyjának, vagy gyámjának, illetőleg ezek helyettesítőjének kíséretében jelentkeznek az igazgatónál és az osztályfőnöknél.

Vidéki illetőségű szülék, vagy gyámok a fölvételkor kötelesek oly helyettest bemutatni, a kire a házinevelés és felügyelet tekintetéből, valamint az iskola követelése szerint is a szülékre háramló köteleseket átruházták. Ebben a tekintetben a körültekintő és lelkiismeretes gondoskodást a szüléknek kiválóan figyelmébe ajánlja az igazgatóság.

Az iskolapénznek és egyéb díjaknak mennyiségéről, a fizetésnek — illetőleg a fizetés alól való mentesség kinyerésének — módjáról szolgáljon tájékoztatásul azon „Szabályzat“, mely ezen Értesítőnek 55. lapján van közölve.

Szolgáljon még a vidéki szüléknek tájékoztató tudomásul, hogy a városi róm. kath. egyházközség tápintézetet tart fenn, melyben a középiskolai szegény tanulók havonként előre fizetendő 7 frtért reggelivel, ebéddel és vacsorával láttatnak el, szállás nélkül.

Ezen tápintézet ügyeinek vezetését az egyháztanács, 1887. márczius 20, 45. sz. a. kelt határozatával a mi intézetünk és az állami főreáliskola tanárkarának adta át; a megbízást mindkét testület el is fogadta és 3—3 tagot bizott meg azzal, hogy a tápintézet ügyeit vezető tanári bizottsággá alakulva, az intézet vezetését átvegye. Midőn mindezeket tudomásra hozzuk, egyúttal arról is értesítjük az érdekelt vidéki szüléket, hogy a róm. kath. tápintézet ügyeit vezető tanári bizottság megalakult s most főtiszt. Hanusz István áll. főreáliskolai tanár és h. igaz-

gató úr az elnöke s hogy ő készséggel áll szolgálatára a vidéki szülék érdekeinek, már a szünidőben is szívesen juttat részletes értesítéseket s annak idején még az alkalmas elszállásolást illetőleg is segít gondoskodni.

Hogy az iskola kitűzött célját, a mely nem egyéb, mint a reá bizott ifjút erkölcsi és értelmi érettségre vezetni, legalább emberileg számítva biztosan elérhesse, semmiféle körülmények között sem nélkülözheti a szüléknek vagy ezek helyettesének lelkes, nem lankadó, sohasem késlekedő közreműködését. Hogy pedig ez a közreműködés célirányos lehessen, a szülői háznak biztosan tájékozva kell lenni az iskola követelései felől. Ezen okokból a középiskolai rendtartásnak megfelelőleg a tanintézetünknel érvényben levő rendszabályok egy-egy példányát a szüléknek a beírások alkalmával kezeihez juttatjuk és már előre itt e helyütt is alkalmat veszünk arra, hogy azokat a rendszabályokat a t. cz. szüléknek gondos figyelmébe ajánljuk. — Különösen kérjük pedig a vidéki szüléket, hogy midőn majd iskolára szánt fiukat elszállásolják, csakis olyan szállásadónak gondjaira bizzák féltett kincsüket, a kik határozott kijelentéssel és ígérettel vállalkoznak arra, hogy az iskolai rendszabályok pontjai szerint a szülék helyetteseire háramló követelményeknek lelkiismeretesen meg akarnak és meg is fognak felelni.

Kelt Kecskeméten, 1887. június 29. napján.

Tóth Antal

igazgató.

1871